

Oikeusprosessien keventäminen

Oikeusministeriön julkaisuja 39/2017

Oikeusprosessien keventäminen

Työryhmän mietintö

*Suomi
Finland*
100

Oikeusministeriö

ISBN Nid.: 978-952-259-615-4

ISBN PDF: 978-952-259-616-1

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto, Marianne Laune

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto / Rikos- ja prosessioikeuden yksikkö	4.7.2017
Tekijät	Oikeusprosessien keventämistä käsittelevä työryhmä Puheenjohtaja: lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio (1.8.2016 lukien ma. hovi-oikeudenneuvos Helsingin hovioikeudessa) Sihteeri: lainsäädäntösihteeri Liisa Ojala	
Julkaisun nimi	Oikeusprosessien keventäminen Työryhmän mietintö	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja 39/2017	
Diaari/hankenumero	OM 8/41/2015	Teema Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN painettu	978-952-259-615-4	ISSN painettu 1798-7091
ISBN PDF	978-952-259-616-1	ISSN PDF 1798-7105
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-616-1	
Sivumäärä	129	Kieli suomi
Asiasanat	oikeudenkäynti, prosessioikeus, yleisten tuomioistuinten kokoonpanot, rikosasian kirjallinen käsittely, syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin, videokonferenssi	
Tiivistelmä	<p>Mietinnössä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja esitutkintalakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa.</p> <p>Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa myös, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta, eikä kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisenä.</p> <p>Myös hovioikeuden ja korkeimman oikeuden kokoonpanoja kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä.</p> <p>Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuslause, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän.</p> <p>Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan.</p> <p>Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Myös vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä lievennettäisiin.</p> <p>Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin.</p>	
Kustantaja	Oikeusministeriö	
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017	
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi , www.oikeusministerio.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet Lagberedningsavdelningen/Enheten för straff- och processrätt	4.7.2017	
Författare	Arbetsgrupp för beredning av förslag för att förenkla rättsprocesserna Ordförande: lagstiftningsrådet Jaakko Rautio (utnämnd till hovrättsråd för viss tid vid Helsingfors hovrätt fr.o.m. 1.8.2016) Sekreterare: lagstiftningssekreterare Liisa Ojala		
Publikationens titel	Förslag för att lätta upp rättsprocesserna Arbetsgruppsbetänkande		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 39/2017		
Diarie-/ projektnummer	OM 8/41/2015	Tema	Betänkanden och utlåtanden
ISBN tryckt	978-952-259-615-4	ISSN tryckt	1798-7091
ISBN PDF	978-952-259-616-1	ISSN PDF	1798-7105
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-616-1		
Sidantal	129	Språk	finska
Nyckelord	rättegång, processrätt, de allmänna domstolarnas sammansättningar, skriftligt förfarande i brottmål, åtalades deltagande i rättegång, videokonferens		
Referat	<p>I betänkandet föreslås en förändring av rättegångsbalken, lagen om rättegång i brottmål och förundersökningslagen. Med de förslagna förändringarna skulle rättsprocesserna vid de allmänna domstolarna lättas upp.</p> <p>Det föreslås att beslutsbefogenheterna i tingsrätternas brottmål som avgörs i endomarsammansättning ska utvidgas. Enligt förslaget kan brottmål behandlas i endomarsammansättning då gärningen som åtalet gäller kan ge högst fyra års fängelse. Brottmål kan också behandlas i endomarsammansättning om den i åtalet nämnda gärningen kan ge ett fängelsestraff på mer än fyra, men högst sex år, och ingen av målsägandena eller svarandena anser det behövt att ärendet behandlas i nämndemannasammansättning.</p> <p>Enligt förslaget rationaliseras också hovrättens och högsta domstolens sammansättningar för vissa ärendegrupper.</p> <p>När det gäller det skriftliga förfarandet, föreslås det att den svarande ska delges åklagarens ställningstagande i påföljdsfrågan inklusive besked om straffarten och det maximala straffet.</p> <p>Det föreslås att förundersökningslagen ska kompletteras så att åklagaren kan ålägga den misstänkta att efter förundersökningen stanna kvar på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe i högst sex timmar för delgivning av stämning.</p> <p>Den åtalades skyldighet att personligen närvara vid huvudförhandlingen lindras. Att den svarande döms till fängelsestraff ska inte längre kräva att den svarande personligen har hörts vid huvudförhandlingen. Det föreslås också att en häktad svarandes närvaroskyldighet vid huvudförhandlingen ska lindras.</p> <p>Användningen av videoförbindelser vid rättegångar ska ökas.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi , www.justitieministeriet.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Oikeusministeriölle	7
Esityksen pääasiallinen sisältö	9
YLEISPERUSTELUT	11
1 Johdanto	11
2 Nykytila	12
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	12
2.1.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa.....	12
2.1.2 Kirjallinen menettely	13
2.1.3 Yhden kosketuksen periaate	14
2.1.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	14
2.1.5 Videoyhteyden käyttö.....	15
2.1.6 Muut säännökset.....	16
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö	17
2.2.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa	17
2.2.2 Kirjallinen menettely	22
2.2.3 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	24
2.2.4 Videoyhteyden käyttö.....	30
2.2.5 Muut säännökset.....	35
2.3 Nykytilan arviointi.....	37
2.3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa.....	37
2.3.2 Kirjallinen menettely	39
2.3.3 Yhden kosketuksen periaate	41
2.3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	42
2.3.5 Videoyhteyden käyttö.....	43
2.3.6 Muut säännökset.....	44
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	46
3.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa.....	46
3.2 Kirjallinen menettely	47
3.3 Yhden kosketuksen periaate.....	47
3.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen.....	48
3.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen.....	48
3.6 Muuta.....	49

4	Esityksen vaikutukset	50
4.1	Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa	50
4.2	Kirjallinen menettely	54
4.3	Yhden kosketuksen periaate	55
4.4	Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen	56
4.5	Videoyhteyden käytön laajentaminen	58
4.6	Tietojärjestelmät	59
5	Asian valmistelu	60
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	61
1	Lakiehdotusten perustelut	61
1.1	Oikeudenkäymiskaari	61
1.2	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	74
1.3	Esitutkintalaki	81
2	Voimaantulo	82
3	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	83
3.1	Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa	83
3.2	Kirjallinen menettely	84
3.3	Yhden kosketuksen periaate	84
3.4	Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	85
3.5	Videoyhteyden käyttö	86
	Lakiehdotukset	87
	Rinnakkaistekstit	100
	Lagförslag	117

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 14 päivänä syyskuuta 2016 työryhmän kehittämään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli valmistella tarvittavat säännösehdotukset, jotta Juha Sipilän hallituksen ohjelman ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman sekä ministeri Lindströmin oikeudenhoidon kehittämisohjelman mukaiset tavoitteet oikeusprosessien keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa toteutuvat. Työryhmän tavoitteena oli nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten mahdollisuutta keskittyä ydintehtäviin, ottaen huomioon perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämät asianosaisten oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen.

Työryhmän tehtävänä oli ensinnäkin valmistella ehdotukset kokoonpanojen keventämisestä kaikissa oikeusasteissa. Työryhmän toimeksianto ei koskenut lautamiesjärjestelmästä luopumista tai sen muuttamista. Työryhmän tuli erityisesti ottaa huomioon keventämisen vaikutukset oikeudenhoitoon ja kansalaisten oikeusturvaan. Työryhmän tavoitteena oli mahdollistaa nykyistä joustavampien ratkaisukokoonpanojen käyttö asian laadun mukaisesti siten, että henkilöresurssit kohdennetaan ennen muuta vaativimpien asioiden käsittelyyn.

Toiseksi työryhmän tuli arvioida käräjäoikeuden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista siten, että rikosprosessi kevenee näytöllisesti selvissä asioissa ja rikosprosessiketju tiivistyy.

Kolmanneksi työryhmän tehtävänä oli tehdä ehdotus sääntelystä, jotta epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva, muutaman tunnin aika. Työryhmän tuli kiinnittää erityisesti huomiota siihen, ettei vastaajan oikeusturva vaarannu.

Neljänneksi työryhmän tuli valmistella säännösehdotuksia koskien syytetyn lain mukaista velvollisuutta olla läsnä oikeudenkäynnissä. Säännösehdotuksilla tuli lieventää syytetyn henkilökohtaista kuulemisvelvoitetta.

Viidenneksi työryhmän tuli laatia säännösehdotuksia videokuulemisen käytön lisäämiseksi tuomioistuimissa niin rikos- kuin riita-asioissa.

Työryhmän tuli lisäksi tarpeellisilta osin arvioida kehittämisehdotuksia, joita työryhmän toimeksiantoa edeltävästä 11.1.2016 päivätystä arviomuistiosta annetuissa lausunnoissa oli tehty (OMML 21/2016) sekä mahdollisesti valmistella niistä tarpeellisiksi arvioimiaan säännösehdotuksia. Toimeksiannon mukaan työryhmän oli mahdollista myös valmistella ja esittää muita tarkoituksenmukaisina pitämiään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi.

Työryhmän tuli tehdä arviot ehdotusten taloudellisista vaikutuksista, joilla sopeutetaan tuomioistuineläytöksen toimintaa vastaamaan valtionealouden kehysiin (2017–2020) jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä. Työryhmän ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikausi oli 15.9.2016–30.4.2017. Työryhmä kokoontui toimikautensa aikana 12 kertaa. Työryhmä kuuli työnsä aikana Poliisihallitusta.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio oikeusministeriöstä (1.8.2016 lukien ma. hovioikeudenneuvos Helsingin hovioikeudessa). Jäseninä olivat lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen oikeusministeriöstä, hallitusneuvos Anne Hallavainio oikeusministeriöstä, poliisiylitarkastaja Sami Ryhänen sisäministeriöstä, oikeusneuvos Jukka Sippo korkeimmasta oikeudesta, hovioikeudenneuvos Pekka Määttä Turun hovioikeudesta (1.1.2017 lukien Kainuun kärjäoikeuden laamanni), kärjätuomari Riitta Savolainen Helsingin kärjäoikeudesta, valtiosyyttäjä Jukka Rappe Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja asianajaja Mervi Salo Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän sihteerinä toimi lainsäädäntösihteerä Liisa Ojala oikeusministeriöstä.

Saatuään työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 4 päivänä heinäkuuta 2017

Jaakko Rautio

Kirsi Pulkkinen

Anne Hallavainio

Sami Ryhänen

Jukka Sippo

Pekka Määttä

Riitta Savolainen

Jukka Rappe

Mervi Salo

Liisa Ojala

HALLITUKSEN ESITYS OIKEUDENKÄYMISKAAREN, OIKEUDENKÄYNNISTÄ RIKOSASIOISSA ANNETUN LAIN JA ESITUTKINTALAIN 10 LUVUN MUUTTAMISESTA

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja esitutkintalakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa myös, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta, eikä kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena.

Uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa ehdotetaan kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Hovioikeudessa yhden jäsenen toimivaltaan kuuluviin asioihin lisättäisiin päiväskon rahamäärän alentamista koskevat asiat ja eräät ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat. Hovioikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa olisi mahdollista vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa tai jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Valituslupa-asia voitaisiin käsitellä myös yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin myös eräissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa.

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän.

Vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamisen helpottamiseksi ehdotetaan, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan.

Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuimien pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisenä. Myös vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Tuomioistuimien voisi päättää, että vangitun vastaajan ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) mukaan oikeusprosesseja nopeutetaan ja mahdollistetaan tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviin sekä lyhennetään tuomioistuinten käsittelyaikoja muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Tuomioistuinten digitalisoimista edistetään muun muassa lisäämällä videokuulemisen käyttöä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman (2011) mukaisesti on laadittu oikeudenhoidon uudistamisohjelma, joka sisältää horisontaalisia ja sektoreita koskevia toimenpiteitä sekä oikeusministeriön hallinnonalaa koskevan sopeuttamisohjelman (Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013).

Vuosille 2017–2020 hyväksytyyn julkisen talouden suunnitelman mukaan oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimenpiteitä jatketaan (VNS 3/2016 vp). Ohjelman hankkeilla pyritään siihen, että oikeusturva voidaan varmistaa, vaikka oikeudenhoitoon kohdistuu menopaineita ja säästöjä. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimeenpano on pääministeri Juha Sipilän strategisen hallitusohjelman kivijalkahanke (numero 9).

Oikeusministeriössä on laadittu 11.1.2016 päivätty arviomuistio, jossa on pyritty edelleen kehittämään oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisältyviä ehdotuksia ja arvioimaan mahdollisia jatkotoimia rikos- ja riitaprosessien kannalta. Arviomuistion ehdotusten tarkoituksena on ollut osaltaan myös sopeuttaa tuomioistuinlaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyksiin (2016–2019) jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä, jotka eivät liity mihinkään yksittäiseen lainsäädäntöhankkeeseen.

Arviomuistiossa esitettiin viittä kehittämiskohdetta: kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa, käräjäoikeuden rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen, yhden kosketuksen periaate, syytetyn velvollisuuden osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin lieventäminen sekä videoyhteyden käytön laajentaminen. Arviomuistiossa pyrittiin etsimään myös muita mahdollisia kehittämiskohteita.

Oikeus- ja työministeri Lindströmin ohjelma oikeudenhoidon kehittämiseksi on julkaistu 19.8.2016. Ohjelman mukaan rikos- ja riitaprosesseja kevennetään ja huomiota kiinnitetään muun muassa 11.1.2016 päivätyssä arviomuistiossa käsiteltyihin toimenpiteisiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

2.1.1.1 Käräjäoikeudet

Käräjäoikeuden päätösvaltainen peruskokoonpano koostuu rikosasiassa puheenjohtajasta ja kahdesta lautamiehestä. Asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi rikosasia voidaan myös käsitellä kolmen ammattituomarin kokoonpanossa (oikeudenkäymiskaari, OK 2:1). Ensiksi mainittua ns. lautamieskokoonpanoa voidaan vahvistaa yhdellä tuomarilla tai lautamiehellä taikka molemmilla (OK 2:2).

Yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan käsitellä asia, jossa syytteessä tarkoitettua teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen eri rikosta (ns. listarikokset OK 2:6:ssä: virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, törkeä varkaus, törkeä kavallus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, törkeä kätkemisrikos, törkeä vahingonteko, törkeä petos, törkeä maksuvälinepetos ja törkeä tietomurto sekä rekisterimerkintärikos) tai näiden rangaistavaa yritystä koskevan asian, vaikka rikoksesta säädetty maksimirangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ROL) 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä yksi tuomari muodostaa päätösvaltaisen kokoonpanon. Menettelyssä voidaan tutkia syyte, jossa tarkoitettua rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettussa tunnustamisoikeudenkäynnissä riittää yhden tuomarin muodostama kokoonpano (OK 2:6 a). Rikoksesta ei saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta.

2.1.1.2 Hovioikeudet

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan hovioikeus on päätösvaltainen kolmen tuomarin kokoonpanossa. Pykälän 2 ja 3 momenteissa säädetään erikseen asioista, jotka yksi jäsen voi päättää tai ratkaista. Luvun 11 §:n nojalla hovioikeuden monijäsenistä kokoonpanoa voidaan erityisestä syystä vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä.

2.1.1.3 Korkein oikeus

Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan korkein oikeus on tuomionvoipa viisijäsenisenä, jollei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää. Vastaavasti oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa säädetä muuta kokoonpanoa. Tämän mukaisesti valitusasiat käsitellään korkeimmassa oikeudessa viiden tuomarin kokoonpanossa. Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään yleensä kahden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa (OK 2:9.2). Yksi tuomari voi ratkaista turvaamistointa, täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä tai muuta vastaavaa väliaikaista toimenpidettä koskevan asian (OK 2:9.3).

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat voidaan käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos asiassa päätetään vain välitoimesta taikka hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Eräissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa myös yhden tuomarin kokoonpano on päätösvaltainen. (OK 2:10.1)

Lisäksi kolmen tuomarin kokoonpanossa voidaan käsitellä eräät rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevat asiat (laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä, 1286/2003, 41 § ja laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä, 1383/2007, 38 §) sekä eräät lapsen palauttamista koskevat asiat (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 361/1983, 42 §).

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n nojalla korkeimman oikeuden monijäsenistä kokoonpanoa voidaan erityisestä syystä vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä.

2.1.2 Kirjallinen menettely

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §:n mukaan käräjäoikeudessa voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä rikosasia, jos vastaaja tunnustaa syytteessä tarkoitetun teon sekä nimenomaisella ilmoituksella luopuu suullisesta oikeudenkäynnistä ja suostuu kirjalliseen menettelyyn. Myös asianomistajan suostumus tarvitaan. Lisäksi edellytyksenä on vastaajan täysi-ikäisyys ja se, että asian selvitettyyn tilaan nähden pääkäsitteilyn toimittaminen on tarpeetonta. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan näyttökysymyksen selvyyttä.

Menettelyssä voidaan tutkia syyte, jossa tarkoitettu teosta säädetty ankarin rangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään yhdeksän kuukautta. Jos rangaistus olisi yli kuusi kuukautta vankeutta, vastaajalle on varattava tilaisuus antaa suullinen lausuma (ROL 5 a:5).

2.1.3 Yhden kosketuksen periaate

Yhden kosketuksen toimintamallissa rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuu epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n nojalla syyttäjän on mahdollista nostaa syyte antamalla haaste itse (ROL 5:1 ja 5:19). Syyttäjä saa aina itse nostaa syyteen, jos asia on tarkoitus käsitellä 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä. (LaVM 1/2006 vp s. 5–6) Syyttäjähastetta on pyritty käyttämään vaikeasti tavoitettavien henkilöiden kohdalla, kun henkilö on poliisin, tullin tai rajaviranomaisten pidättämänä tai kiinniotettuna.

2.1.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

2.1.4.1 Käräjäoikeus

Voimassa olevan oikeuden mukaan vastaajan tuomitseminen rangaistukseen pääsääntöisesti edellyttää, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu tai häntä on pääkäsittelyssä edustanut asiamies (ROL 8:1, OK 15:1). Jos syytettyä on tarpeen kuulla asian selvittämiseksi, hänen on oltava henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä (ROL 8:1). Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä tuomioistuimessa myös, kun käsitellään rikosta, jonka johdosta hänet on vangittu (ROL 8:3). Vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen häntä henkilökohtaisesti kuulematta (ROL 8:13). Asia voidaan käsitellä vain ROL 8:11–12:ssä tarkoitetuissa tapauksissa niin, että syytetty on poissa eikä hänellä ole asiamiestäkään edustajanaan oikeudenkäynnissä. Riita-asiaa riittää asiamiehen käyttäminen, jollei tuomioistuimissa ole velvoittanut asianosaista saapumaan henkilökohtaisesti paikalle (OK 15:1.1).

2.1.4.2 Hovioikeus

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 1 §:n mukaisesti asianosainen määrätään saapumaan hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi. Kuten käräjäoikeudessa, myös hovioikeudessa pääsääntö oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan on, että vastaajaa ei saa tuomita vankeusrangaistukseen pääkäsittelyä toimittamatta ja häntä kuulematta. Pykälän 2 momentissa on kuitenkin säädetty hovioikeutta koskevasta poikkeuksesta. Momentti on lisätty lakiin vuonna 2003. Sitä ennen hovioikeudella oli pykälän 1 momentin nojalla ehdoton velvollisuus kuulla vastaajaa (uudistuksesta ks. HE 83/2001 vp s. 20 ja 35–36).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 2 momentin kuulemisvelvollisuus koskee niitä tapauksia, joissa asianomistajan tai syyttäjän valituksen johdosta hovioikeus aikoo tuomita syytetyn vankeusrangaistukseen silloin, kun käräjäoikeudessa syyte on hylätty tai tuomittu sakkorangaistus. Momentista ilmenee, että asiassa on järjestettävä pääkäsittely. Pääkäsittelyä ei kuitenkaan ole pakko järjestää eikä kuulemisvelvollisuuttakaan ole silloin, kun ROL 8:11–12:n edellytykset täyttyvät, mikä lienee käytännössä varsin harvinaista (ks. HE 83/2001 vp s. 11). Momentin mukaan vankeusrangaistukseen tuomittavan henkilökohtaisesta kuulemisesta voidaan luopua vain pakoilutapauksissa. Tämän yleisen edellytyksen lisäksi tulee myös kaikkien kohdissa 1–3 olevien erityisten edellytysten täytyä. Ensimmäinen edellytys on, ettei ole tarvetta kuulla vastaajaa todistelutarkoituksessa. Toinen edellytys koskee asiallisesti sitä, että vastaajalla on oikeudenkäynnissä asiamies tai puolustaja. Kolmas edellytys on, että vastaaja on kutsuttu pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

2.1.5 Videoyhteyden käyttö

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n mukaan todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista, todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta videoyhteyden välityksellä. Yleisenä edellytyksenä on, että tuomioistuimien pitää tällaista kuulemistä soveliaana. Lisäksi jonkin neljästä erityisestä edellytyksestä tulee täytyä. Eräissä tapauksissa voidaan käyttää myös puhelinta. Videokuulemisen ala laajentui vuoden 2016 alusta uuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun tullessa voimaan.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 a §:ssä säädetään videoyhteyden käytöstä kuultaessa henkilöä todistelutarkoituksessa hovioikeudessa. Säännös mahdollistaa etäkuulemisen hovioikeudessa osittain laajemmin kuin käräjäoikeudessa (HE 46/2014 s. 123).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan asianomistaja voi osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Mainitussa pykälässä säädettyillä edellytyksillä asianomistaja voi siten osallistua oikeudenkäyntiin kokonaisuudessaan etäyhteyden välityksellä. Rikosasian vastaaja ei voi muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna osallistua oikeudenkäyntiin videoneuvottelua käyttäen niin, että se korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon.

Videoyhteyden käyttö on mahdollista myös rikos- tai riita-asian valmistelussa (ROL 5:10 a, ROL 7:14 a ja OK 5:15 d).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 41 §:ssä on yleinen säännös siitä, että kun videokuuleminen tapahtuu viranomaisessa, kuultava voidaan kutsua sinne sakon uhalla ja tällöin

voidaan muutoinkin käyttää pakkokeinoja. Aiemmin tällaisesta mahdollisuudesta on säädetty vain hovioikeuden osalta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:ssä säädetään siitä, että eräissä tilanteissa kuuleminen voidaan järjestää videoyhteydellä myös pääkäsittelyn ulkopuolella.

2.1.6 Muut säännökset

2.1.6.1 Pääkäsittelyn lykkääminen

Riita-asioissa pääsäännön mukaan uusi pääkäsittely tulee toimittaa, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yli 14 päivää (OK 6:11). Rikosasiassa vastaavasti uusi pääkäsittely tulee toimittaa, mikäli lykkäys on kestänyt yhteensä yli 30 päivää (ROL 6:11). Uutta pääkäsittelyä ei tarvitse kuitenkaan toimittaa, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Riita-asioissa uusi pääkäsittely on toimitettava aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yli 45 päivää. Rikosasioissa puolestaan lykkäysten yhteenlasketulle ajalle on asetettu ehdoton 60 päivän aikaraja. Pääkäsittelyn lykkääminen vastaajan mielentilan tutkimista varten on ainoa poikkeustilanne, jolloin uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä yli 60 päivän aikarajan.

Käsittelyn lykkäämiseen liittyvät läheisesti myös istunnon keskeyttämissäännökset (OK 6:5 ja ROL 6:9). Säännöksissä edellytetään, että asia käsitellään pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti, vähintään kahtena arkipäivänä viikossa.

2.1.6.2 Riita- ja rikosasian vireillepano ja valmistelu

Mikäli riita-asian haastehakemus on puutteellinen, on kantajaa kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on ilmoitettava, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen ja, että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta korjata haastehakemuksen puutteellisuus. (OK 5:5.1)

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata täydennyttämiskehotusta ja jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Kanne on jätettävä tutkimatta myös, jos tuomioistuin katsoo, ettei kannetta muusta syystä voida ottaa tutkittavaksi (OK 5:6.1). Säännös mahdollistaa sen, että silloin, kun asia on joka tapauksessa jätettävä tutkimatta, vastaajaa ei tarvitse turhaan haastaa asiassa. Vaikka säännös on sijoitettu lukuun siten, että se liittyy lähinnä oikeudenkäynnin aloittamiseen, säännös voi tulla sovellettavaksi myös myöhemmin valmistelussa eli vastauksen antamisen jälkeenkin.

Jos taas kantajan vaatimus on selvästi perusteeton, tuomioistuimen on haastetta antamatta hylättävä kanne tuomiolla (OK 5:6.2). Säännöksen esitöiden (HE 15/1990 vp.) mukaisesti perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimus ei perustu lakiin ja että ilmoitetusta perusteesta ei voi seurata pyydettyä seuraamusta. Lisäksi perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja.

Vastaavasti jos asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa haastehakemus on puutteellinen, tulee asianomistajaa kehottaa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen. Asianomistajalle on ilmoitettava, millä tavoin hakemus on puutteellinen ja kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, mikäli kehotusta ei noudateta (ROL 7:4.1). Asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa säännökset kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta haastetta antamatta (ROL 7:5) vastaavat riita-asiasta edellä selostettua (OK 5:6).

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

2.2.1.1 Ruotsi

Ruotsin rättegångsbalk (RB) 1:3:n mukaan kokoonpano käräjäoikeudessa koostuu yhdestä tuomarista, jollei muuta ole säädetty. Riita-asian pääkäsittelyssä kokoonpano koostuu pääsääntöisesti kolmesta tuomarista. Jos pääkäsittely pidetään yksinkertaistetussa muodossa, yksi tuomari on päätösvaltainen. Muutoinkin asia voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, mikäli oikeus katsoo sen riittäväksi asian laajuus ja vaikeustaso huomioiden (RB 1:3a).¹ Rikosasian pääkäsittelyssä kokoonpano koostuu pääsääntöisesti yhdestä ammattituomarista ja kolmesta lautamiehestä. Asia voidaan ratkaista ilman lautamiehiä, jos syytteenmukaisesta teosta voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus eikä asiassa ole syytä tuomita sakkorangaistusta (ei yrityssakko) ankarampaa seuraamusta. Tarvittaessa niin ammattituomarin kuin lautamiehien lukumäärää voidaan lisätä yhdellä (RB 1:3b). Lisäksi kokoonpanosäännöksiä on joustavoitettu tapauksissa, joissa yhden kokoonpanon jäsenistä havaitaan olevan esteellinen pääkäsittelyn alkamisen jälkeen.²

¹ Lainkohtaa on muutettu vastikään L:lla 2016:144; aiemmin edellytyksenä oli lisäksi osapuolten suostumus.

² Jos riita-asiassa kokoonpano koostuu kolmesta tuomarista ja yhden tuomareista havaitaan olevan esteellinen pääkäsittelyn alettua, on kahden tuomarin kokoonpano edelleen päätösvaltainen (RB 1:3a.4). Vastaavasti rikosasiassa, mikäli pääkäsittelyn alettua havaitaan yhden lautamiehistä olevan esteellinen, yhden tuomarin ja kahden lautamiehen kokoonpano on edelleen päätösvaltainen (RB 1:3b.1).

Kokoonpanosta hovioikeudessa säädetään RB 2:4:ssa. Kokoonpanon muodostavat 1 mom:n mukaan pääsääntöisesti kolme ja enintään viisi tuomaria. Jos asia on ratkaistu kärjäoikeudessa kolmen tuomarin kokoonpanossa, kokoonpano koostuu hovioikeudessa vähintään neljästä tuomarista. Rikosasiasa kokoonpano koostuu 2 mom:n mukaan pääsääntöisesti kolmesta ammattituomarista ja kahdesta lautamiehestä ja enimmillään neljästä ammattituomarista ja kolmesta lautamiehestä. Pääkäsittelyn ulkopuolella sekä jos rikosasiasa ei ole tarvetta tuomita sakkorangaistusta enempää, pois lukien yrityssakko, voidaan myös rikosasioihin soveltaa 1 mom:n yleissäännöstä kokoonpanosta hovioikeudessa. Sekä riita- että rikosasioissa kokoonpano on toimivaltainen, vaikka yksi tuomari tai lautamies ilmenisi esteelliseksi pääkäsittelyn alettua. Päätöksen jatkokäsittelyluvasta (prövningstillstånd) voi tehdä kolmen tuomarin kokoonpano ja päätöksen asian raukeamisesta tai peruuttamisesta osapuolten johdosta yksi tuomari. Kokoonpanoon voi kuulua lisäksi tarpeen mukaan erityisenä jäsenenä taloudellinen asiantuntija tai nykyinen tai entinen hallinto-oikeuden tuomari, jos asian ratkaisemisessa ilmenee tarvetta vero-oikeudelliselle osaamiselle (RB 2:4a).

Kokoonpanosta korkeimmassa oikeudessa säädetään RB 3 luvussa. Kokoonpanoon kuuluu vähintään viisi tuomaria, kun kyse on jostakin RB 3:5:ssa listatuista asioista, muun muassa asiat, joissa on myönnetty valituslupa sekä asiat, jotka on laitettu vireille korkeimmassa oikeudessa tai hovioikeudessa. Jos asiassa, jossa korkein oikeus on ensimmäinen instanssi, ei ole laillisia perusteita tai se on muuten ilmeisesti perusteeton, tuomion voi antaa kolmen tai neljän tuomarin kokoonpano, mikäli asiassa ei ole annettu haastetta. Muissa kuin RB 3:5:ssa listatuissa asioissa korkein oikeus päättää kokoonpanosta asiakohtaisesti (RB 3:5a). Jos kokoonpano koostuu yli kahdesta tuomarista, ja yksi tuomareista todetaan esteelliseksi asian käsittelyn alettua, jatkuu kokoonpano päätösvaltaisena (RB 3:6a). RB 3:5b:n mukaan seitsemän tuomaria on enimmäismäärä, ellei kyse ole täysistunnosta. Asia tai sen osakysymys voidaan ratkaista täysistunnossa RB 3:6:n nojalla, jos ilmenee, että vallitseva näkemys eroaa oikeusperiaatteesta tai korkeimman oikeuden aiemmasta laintulkinnasta, tai jos sillä on muutoin erityistä merkitystä lainkäytön kannalta.

2.2.1.2 Norja

Siviili- ja rikosprosessista on säädetty Norjassa erillisin laein: tvisteloven (tv.) oikeudenkäynnistä riita-asioissa ja straffeprosessloven (strpl.) oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Norjassa kokoonpanosta riita- ja rikosasioissa on säädetty yllämainittujen prosessilakien lisäksi laissa tuomioistuimesta (domstolloven, dstl.).

Kärjäoikeuksissa asia ohjataan pääsääntöisesti yhdelle tuomarille (dstl. 21.2 §). Asian ollessa monimutkainen toinen tuomari voidaan määrätä seuraamaan menettelyä ja sijastamaan tarvittaessa. Tvl. 9-12:n mukaan riita-asioissa kokoonpanoon liittyy pääkäsittelyssä kaksi lautamiestä, jos toinen asianosaisista sitä vaatii tai tuomioistuin pitää sitä suotavana.

Jos asian luonne sitä vaatii, nimitettäviltä lautamiehiltä voidaan edellyttää asiantuntijuutta tarvittavalta alalta. Kokoonpanossa voi myös olla useampikin ammattituomari, jos tapauksessa on erityisen monimutkaisia juridisia tai tosiasioihin liittyviä asianhaaroja tai olosuhteet muuten edellyttävät sitä. Lisäksi osapuolet voivat suostua tällaiseen menettelyyn siten, että he luopuvat oikeudestaan valitukseen. Tällöin kokoonpano muodostuu kolmesta ammattituomarista tai kahdesta ammattituomarista ja kolmesta lautamiehestä. Kokoonpanosta rikosasioiden pääkäsittelyssä on säädetty strpl. 276 §:ssä. Kokoonpano koostuu pääsääntöisesti yhdestä ammattituomarista ja kahdesta lautamiehestä. Jos asia on monimutkainen tai se nähdään muuten tarpeelliseksi, kokoonpano voi koostua kahdesta ammatti- ja kolmesta maallikkotuomarista. Lisäksi rangaistumääräysmenettelyssä (forelegg), kun teosta voidaan tuomita sakkoa, korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistus tai näiden yhdistelmä, voi kokoonpano koostua oikeuden harkinnan mukaan vain ammattituomarista ilman lautamiehiä. Myös rikosasioissa lautamiehiltä voidaan edellyttää tarvittaessa asiantuntijuutta (strpl. 277 §).

Hovioikeuksissa kokoonpano koostuu kolmesta tuomarista, jollei muuta ole määrätty (dstl. 12 §). Asian ollessa monimutkainen, ylimääräinen tuomari voidaan määrätä seuraamaan menettelyä ja sijaistamaan tarvittaessa. Tvl. 29-17:n mukaan kokoonpanoon riita-asioissa voi kuulua lisäksi kaksi lautamiestä, jos asian käsittely ei ole täysin kirjallinen³. Rikosasioissa lautamiesten osallistuminen kokoonpanoon riippuu asian luonteesta sekä mahdollisesta rangaistuksesta. Valitus voi koskea joko syyllisyyttä ja siten koko asiaa tai olla rajattu esimerkiksi lainsoveltamiseen tai oikeudenkäyntiin. Lautamiehiä käytetään pääsääntöisesti vain valitusasioissa, joissa on kysymys syyllisyydestä: tällöin kokoonpanoon kuuluu ammattituomareiden lisäksi neljä lautamiestä (strpl. 332 §).⁴ Jos asiassa on kyse vain osittain syyllisyydestä, lautamiehet osallistuvat asian käsittelyyn siltä osin. Lisäksi, mikäli kyse on syyllisyydestä ja syytteen mukaisesta teosta voidaan tuomita yli kuuden vuoden vankeusrangaistus, syyllisyydestä päättämiseen osallistuu kymmenestä henkilöstä koostuva lautamiehistö (strpl. 352 §). Jos lautamiehistö katsoo syytetyn syylliseksi, tavanomainen kokoonpano eli neljä lautamiehistön jäsentä ja kolme ammattituomaria antavat tuomion asiassa.

Korkeimmassa oikeudessa kokoonpano koostuu pääsääntöisesti viidestä tuomarista. Jos asia on erityisen aikaavievä, yksi tai kaksi tuomaria voidaan määrätä seuraamaan menettelyä ja sijaistamaan tarvittaessa (dstl. 5 §). Jos asia on erityisen merkittävä, se voidaan ohjata kokonaisuudessaan tai osittain päätettäväksi suuressa jaostossa, joka koostuu 11 tuomarista, tai poikkeuksellisesti kaikkien korkeimman oikeuden tuomareiden muodostamassa täysistunnossa.

³ Myös tällöin lautamiehiltä voidaan edellyttää käräjäoikeudessa käytävän menettelyn tavoin asiantuntijuutta.

⁴ Kahden lautamiehistä voidaan edellyttää olevan asiantuntijoita tarvittaessa. Lisäksi monimutkaisissa asioissa voidaan määrätä lautamiehille yksi tai useampi sijainen, jotka seuraavat menettelyä ja osallistuvat tarvittaessa, jos varsinainen lautamies on poissa.

2.2.1.3 Tanska

Tanskan prosessilaissa, retsplejeloven (rpl.), säädetään sekä siviili- että rikosprosessista. Kokoonpanosta kärjäoikeudessa on säädetty rpl. 12 §:ssä. Kokoonpano kärjäoikeudessa koostuu pääsääntöisesti yhdestä tuomarista. Riita-asioissa sekä eräissä konkurssiin ja väliaikaisiin kieltoihin tai määräyksiin liittyvissä päätöksissä kokoonpano voi koostua oikeuden harkinnan mukaan kolmesta tuomarista, jos 1) asiassa on periaatteellinen kysymys, 2) lopputulos voi olla merkittävä muidenkin kuin asianosaisten kannalta, 3) asiassa on erityisen laajoja tai vaikeita oikeudellisia tai todistamiseen liittyviä kysymyksiä tai 4) asian poikkeuksellisen erityinen luonne edellyttää kollegiaalista päätöksentekoa. Mikäli kärjäoikeudessa asian ratkaisuun osallistuu useampi tuomari, voi kuitenkin yksi tuomari hoitaa asian käsittelyä pääkäsittelyn ulkopuolella.

Kokoonpanosta hovioikeudessa on säädetty rpl. 7 §:ssä. Kokoonpano koostuu pääsääntöisesti kolmesta tuomarista. Pääkäsittelyn ulkopuolella yksi tuomari voi hoitaa asian käsittelyä.

Lisäksi rikosasioissa kärjä- ja hovioikeudessa päätöksentekoon syyllisyydestä sekä lannettavasta rangaistuksesta osallistuvat pääsääntöisesti myös maallikotuomarit (lægdommerne). Maallikotuomarit ovat asiasta riippuen lautamiehiä (nævninger) tai maallikkojäseniä (domsmænd). Sekä lautamiehet että maallikkojäsenet ovat samoja maallikotuomareita, mutta heidän roolinsa sekä toimivaltainen kokoonpano riippuu asian laadusta ja vaadittavasta rangaistuksesta. Maallikkojäseniä käytetään pääsääntöisesti asioissa, joissa syytetty kiistää syyllisyytensä ja syyttäjä vaatii vankeusrangaistusta. Lautamiehiä käytetään pääsääntöisesti, jos vaadittu rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta (rpl. 686 §). Lautamiehet osallistuvat päätöksentekoon syyllisyydestä sekä rangaistuksesta, mutta eivät muuhun. Kärjäoikeudessa lautamiehiä käytettäessä kokoonpano koostuu kolmesta tuomarista ja kuudesta lautamiehestä ja maallikkojäseniä käytettäessä yhdestä tuomarista sekä kahdesta maallikkojäsenestä. Kuitenkin ns. tunnustetuissa asioissa (tilståelsesager) lautamiehiä ja maallikotuomareita ei käytetä. Talousrikoksia koskevissa jutuissa, joissa käytetään maallikkojäseniä, kokoonpano voi olla myös kaksi tuomaria ja kolme maallikkojäsentä (rpl. 12 § 5, 6 ja 8 stk). Hovioikeudessa kolmen tuomarin kokoonpanoon voi liittyä asiasta riippuen yhdeksän lautamiestä tai kolme maallikkojäsentä (rpl. 7 § 3 stk.).

Kokoonpanosta korkeimmassa oikeudessa on säädetty rpl. 3 §:ssä. Kokoonpano koostuu pääsääntöisesti viidestä tuomarista. Oikeuden harkinnan mukaan tietyt asiat voidaan ratkaista myös vähintään kolmen tuomarin kokoonpanossa. Tällaisia ovat 1) päätökset, joissa ei järjestetä tuomioasian pääkäsittelyä, 2) tuomiot riita-asioissa, joissa valitus evätään, tuomiot asioissa, joissa vastaaja ei vastusta ja tuomiot, joissa on kyse vain kuluista sekä 3) muita kuin tuomioita koskevat valitukset (kæresager). Oikeuden harkinnan mukaan silloin, kun se nähdään tarkoituksenmukaiseksi, myös yksi tuomari voi toimia kokoonpanon puolesta. Tämä ei koske kuitenkaan tuomioiden ja päätösten antamista, paitsi silloin, kun kyse on päätöstä koskevan valituksen epämisestä. Lautamiehiä ja maallikotuomareita ei käytetä korkeimmassa oikeudessa (rpl. 690 §).

2.2.1.4 Saksa

Yleisistä tuomioistuimista ja kokoonpanoista on säädetty tuomioistuinlaissa (Gerichtsverfassungsgesetz, GVG). Käräjäoikeudessa kokoonpano koostuu pääsääntöisesti yhdestä tuomarista (Einzelrichter ja Strafrichter, GVG 22(1) ja 25 §). Rikosasioissa, joissa tapauksessa odotettavissa oleva rangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta, käytetään lautamiehiä: tällöin kokoonpano koostuu yhdestä tuomarista ja kahdesta lautamiehestä (Schöffengericht, GVG 25 ja 28 §). Kokoonpanoon voidaan lisätä pääkäsitteilyn alkaessa syyttäjän hakemuksesta toinen ammattituomari, jos se on tarpeellista asian laajuuden vuoksi (GVG 29(2) §).

Alioikeudessa kokoonpano koostuu riita-asioissa pääsääntöisesti kolmesta tuomarista (Zivilkammer, GVG 75 §), ellei siviiliprosessilaista seuraa, että yksi tuomari on asiassa toimivaltainen. Rikosasioissa kokoonpano koostuu käräjäoikeudesta tulleissa valitusasioissa yhdestä tuomarista ja kahdesta lautamiehestä (kleine Strafkammer) ja muuten kahdesta tai kolmesta tuomarista ja kahdesta lautamiehestä (große Strafkammer) (GVG 76 §). Kolmea tuomaria edellytetään, jos 1) tapauksessa on kyse jostakin GVG 74 §:ssä listatusta, pääsääntöisesti kuolemaan johtaneesta teosta (tällöin kokoonpanoa nimitetään Schwurgerichtiksi), 2) jos asiassa oletetaan tuomittavan preventiivinen pidätys, varaus siihen tai psykiatrasta sairaanhoitoa, tai 3) mikäli kolmannen tuomarin osallistuminen on tarpeellista asian monimutkaisuuden tai laajuuden vuoksi.

Osavaltion ylioikeudessa kokoonpano riita-asioissa koostuu pääsääntöisesti kolmesta tuomarista (Senat), ellei siviiliprosessilaista seuraa, että yksi tuomari on asiassa toimivaltainen. Rikosasioissa päätöksen pääkäsitteilyn aloittamisesta tekee viiden tuomarin kokoonpano. Itse pääkäsitteilyssä kokoonpano (Strafsenat) koostuu pääsääntöisesti kolmesta tuomarista, ellei viisi tuomaria ole tarpeen asian laajuuden tai monimutkaisuuden vuoksi tai osavaltion ylioikeus toimii asiassa ensimmäisenä oikeusasteena (GVG 122 §).

Korkeimmassa oikeudessa kokoonpanot on muodostettu paneeleittain, ja jokainen paneeli koostuu pääsääntöisesti viidestä tuomarista (Senat ja Strafsenat); päätösvalta valituksesta päättämisestä rikosasioissa on kolmen tuomarin kokoonpanolla (GVG 139 §). Lisäksi asia voi edetä suuriin jaostoihin: siviiliasioiden suuri jaosto koostuu presidentistä ja jokaisen siviilipaneelin yhdestä jäsenestä (der Große Senat für Zivilsachen) ja rikosasioiden suuri jaosto presidentistä sekä jokaisen rikospaneelin kahdesta jäsenestä (der Große Senat für Strafsachen). Yhdistyneet jaostot (die Vereinigten Großen Senate) koostuvat presidentistä ja suurten jaostojen jäsenistä. Jos paneeli haluaa poiketa toisen paneelin päätöksestä, kun kyse on oikeuskysymyksestä, asia viedään suureen jaostoon tai, mikäli tulkintaeroja on siviili- ja rikospaneelin välillä, yhdistyneisiin jaostoihin. Asia, jolla on merkittävä painoarvo, voidaan viedä ratkaistavaksi suureen jaostoon, jos sitä pidetään tarpeellisena oikeuden kehityksen tai yhdenmukaisen lain tulkin varmistamisen vuoksi (GVG 132 §).

2.2.1.5 Viro

Kokoonpanosta riita-asioissa on säädetty siviiliprosessilain 16-19 §:issä. Läänioikeuksissa toimivalta on yhden tuomarin kokoonpanossa sekä alueoikeuksissa pääsääntöisesti kolmen tuomarin ja korkeimmassa oikeudessa vähintään kolmen tuomarin kokoonpanossa, ellei laista muuta ilmene.

Jos korkeimmassa oikeudessa asian kuulemisen yhteydessä herää ratkaisevasti eriäviä mielipiteitä lain tulkinnasta ja soveltamisesta, asia voidaan viedä koko siviilioikeudellisen kamarin kuultavaksi. Samoin voidaan menetellä, jos se on tarpeen oikeuden yhdenmukaistamiseksi ja kehittämiseksi tai jos kokoonpano haluaa muuttaa aiempaa tulkintakäytäntöä lain soveltamisen suhteen. Lisäksi asia voidaan viedä normaalista kokoonpanosta erityisen kokoonpanon (erikogu) kuultavaksi, joka koostuu korkeimman oikeuden presidentistä, kahdesta siviilioikeudellisen kamarin tuomarista ja kahdesta asiaa koskevan kamarin tuomarista, mikäli vaikuttaa tarpeelliselta poiketa laintulkinnassa toisen kamarin tai erityisen kokoonpanon tulkintalinjasta, tai mikäli se on tärkeää lain yhdenmukaisen tulkinnan vuoksi. Asia kuullaan täysistunnossa (üldkogu), jos 1) enemmistö siviilikamarin jäsenistä on erimielisiä aiemman korkeimman oikeuden täysistunnossa antaman oikeusperiaatteen tai -aseman suhteen, 2) enemmistö siviilikamarin jäsenistä pitää asian käsittelyä täysistunnossa olennaisena lain yhdenmukaisen tulkinnan vuoksi tai 3) jutun tuomitsemiseen tarvitaan osakysymyksen tuomitsemisen uudelleentarkastelua perustuslaillisen tarkastelun tuomioistuimesta annetun lain nojalla.

Kokoonpanosta rikosasioissa on säädetty rikosprosessilain 18-20 §:issä. Läänioikeuksissa toimivalta on yhden tuomarin ja kahden lautamiehen kokoonpanossa, jos kyse on ensimmäisen asteen rikoksesta ja yhden tuomarin kokoonpanossa, jos kyseessä on toisen asteen rikos. Ensimmäisen asteen rikoksiksi luokitellaan rikokset, joista voidaan tuomita enimmillään yli viisi vuotta vankeutta ja toisten asteen rikoksiksi sen alapuolelle rangaistusasteikon suhteen sijoittuvat rikokset (Viron rikoslain 4 §). Alueoikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa kokoonpano koostuu vähintään kolmesta tuomarista.

2.2.2 Kirjallinen menettely

2.2.2.1 Ruotsi

RB 45:10a:n mukaan rikosasia ratkaistaan pääsääntöisesti pääkäsittelyn jälkeen. Rikosasia, jossa ei ole syytä tuomita sakkoo ankarampaa rangaistusta, voidaan kuitenkin ratkaista ilman pääkäsittelyä, mikäli kumpikaan osapuolista ei vaadi pääkäsittelyä eikä se ole tarpeellista asian selvittämisen vuoksi. Tällöin syytetylle tulee tiedottaa, että asia voidaan ratkaista ilman pääkäsittelyä sekä hänen oikeudestaan pääkäsittelyyn. Lisäksi osapuolille tulee varata tilaisuus lausua asiasta.

2.2.2.2 Norja

Strpl. 278 §:n mukaan oikeudenkäynti pääkäsittelyssä kärjäoikeudessa Norjassa on aina suullista. Myös tunnustukseen perustuvassa summaarisessa menettelyssä annettu tuomio (tilståelsesdom) edellyttää suullista menettelyosuutta tunnustuksen saamiseksi. Varsinaista rikosasioiden kirjallista menettelyä kärjäoikeudessa ei ole.

2.2.2.3 Tanska

Tanskassa, kuten Norjassa, ei ole varsinaista kirjallista menettelyä rikosasioissa. Tanskassa on kuitenkin Norjaan verrattuna samankaltainen käytäntö tunnustukseen perustuvassa tuomiossa (tilståelsessager), josta on säädetty rpl 831 §:ssä. Myös Tanskassa tunnustukseen perustuva tuomio edellyttää suullisen menettelyosuuden tunnustuksen saamiseksi oikeudessa.

2.2.2.4 Saksa

Saksassa on mahdollisuus rikosasioiden kirjalliseen menettelyyn, ns. rangaistuskäskyyn (Strafbefehl), jolloin menettely on pääsääntöisesti kirjallista. Menettelystä säädetään StPO 407-412 §:ssä. Menettelyä voidaan käyttää asioissa, joissa päättävä kokoonpano olisi muuten yksi rikostuomari (Strafrichter) tai yhden tuomarin ja kahden lautamiehen kokoonpano (Schöffengericht).

Menettelyä sovelletaan syyttäjän pyynnöstä, kun tämä ei näe pääkäsittelyä tarpeellisena. Mikäli tuomari tai tuomarin ja lautamiesten kokoonpano hyväksyy syyttäjän pyynnön rangaistusehdotuksineen, se toimitetaan syytetyille. Oikeus voi myös päättää pitää pääkäsittelyn, jos se on tarpeellista asian ratkaisemiseksi tai mikäli langettavasta rangaistuksesta on erimielisyyttä eikä syyttäjä muuta kantaansa. Hyväksytyt rangaistusmääräykset toimitetaan tiedoksi syytetyille, joka voi ilmaista vastustavansa rangaistusmääräystä tiedoksiannosta lukien kahden viikon ajan suullisesti tai kirjallisesti. Jos rangaistusmääräystä ei ole vastustettu säädettyssä ajassa, siitä tulee lainvoimainen tuomio.

Tässä menettelyssä voidaan tuomita vain seuraavia seuraamuksia, yksin tai yhdistettyinä: 1) sakko, ehdollisen rangaistuksen sisältävä varoitus, ajokielto, menettämisseuraamus, takavarikointi, esineen tuhoaminen tai käyttämättömäksi tekeminen, tuomion julkistaminen ja oikeushenkilölle tai yhtiölle langetettava sakko, 2) ajokortin takavarikointi enintään kahden vuoden ajaksi, 2a) kielto ottaa huolehdittavakseen eläimiä tai osallistua eläimiä koskevaan kaupankäyntiin tai muuhun ammatilliseen toimintaan enintään kolmen vuoden ajan sekä 3) rangaistukseen tuomitsematta jättäminen. Jos syytetyllä on puolustusasianajaja, menettelyssä voidaan tuomita myös korkeintaan vuoden vankeusrangaistus ehdollisena.

2.2.2.5 Viro

Summaarisessa menettelyssä (rikosprosessilain luku 9, alaluku 3) voidaan ratkaista asia, jossa on kyse toisen asteen rikoksesta (rangaistus enimmillään alle viisi vuotta vankeutta), todisteet ovat selkeät ja syyttäjä vaatii päärangaistuksena rahallista rangaistusta. Menettelyä ei voida soveltaa, jos epäilty on alaikäinen tai jos epäiltyyn voidaan käyttää huumeriippuvaisille tai seksuaalirikokseen syyllistyneille suunnattua hoitoa. Aloitteen menettelystä tekee syyttäjä, joka toimittaa oikeudelle syytteen rangaistusehdotuksineen. Jos tuomari hyväksyy syytteen todisteineen ja rangaistusvaatimuksineen, hän antaa sen mukaisen tuomion, joka annetaan tiedoksi syytetylle, hänen asiamiehelleen, uhrille ja syyttäjälle. Syytetyllä ja hänen asiamiehellään on oikeus vaatia viidentoista päivän kuluessa tuomion vastaanottamisesta asian käsittelyä tavallisessa menettelyssä. Mikäli tällaista vaatimusta ei ole esitetty, tuomiosta tulee lainvoimainen.

2.2.3 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

2.2.3.1 Ruotsi

Ruotsissa pääkäsittely pääsääntöisesti keskeytetään, mikäli syytetty ei ole paikalla tai, mikäli hänet on määrätty olemaan henkilökohtaisesti läsnä, on paikalla vain asiamiehen edustamana, eikä asiaa voida ratkaista poissaolosta huolimatta (RB 46:2). Siten, mikäli syytettyä ei ole erikseen määrätty saapumaan paikalle henkilökohtaisesti, on syytetyn edustuksen läsnäolo riittävä pääkäsittelyn pitämiseksi.

RB 46:15a:ssa on määritelty, milloin pääkäsittely voidaan pitää ja asia ratkaista silloinkin, kun syytetty ei ole paikalla tai asetetusta henkilökohtaisesta läsnäolovelvoitteesta huolimatta häntä on edustamassa vain asiamies. Yleisenä edellytyksenä on, että asian selvittäminen on mahdollista tyydyttävästi poissaolosta huolimatta. Lisäksi jonkun seuraavista edellytyksistä tulee täyttyä:

- asiassa ei ole syytä antaa muuta rangaistusta kuin sakko, enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus, ehdollinen tuomio, valvontarangaistus tai edellä mainituista koostuva yhdistelmä rangaistus,
- kun syytetty on karannut haasteen tiedoksi antamisen jälkeen tai pysyttelee tavoittamattomissa niin, ettei häntä voida hakea pääkäsittelyyn tai
- syytetty kärsii vakavasta mielenterveyshäiriöstä eikä hänen läsnäolonsa ole sen vuoksi välttämätöntä.⁵

⁵ Ensimmäinen kohta soveltuu myös vankeudesta ehdonlaiseen vapauttamiseen, jos jäljellejäänyt rangaistus-aika ei ole tuomittavan vankeusrangaistuksen kanssa yhteenlaskettuna yli kuusi kuukautta. Myös Ruotsin rikoslain 34:3:n mukainen päätös rinnastuu ensimmäisen kohdan seuraamuksiin: kyse on oikeuden harkinnanvaraisesta mahdollisuudesta päättää, että aiemmin määrätty tuomio kattaa myös myöhemmin ilmenneen rikoksen seuraamuksen. Toisen kohdan mukaisissa tapauksissa asia voidaan ratkaista, vaikkei syytetylle olisi toimitettu kutsua asian käsittelyyn. Lisäksi kaikissa asioissa voidaan tehdä prosessuaalisia päätöksiä syytetyn poissaolosta huolimatta.

Jos syytetty ei ole paikalla pääkäsittelyssä ja pääkäsittely siitä huolimatta pidetään, tuomioistuimen on otettava esiin hänen näkemyksensä sen mukaisina, mitä asiakirjoissa on aiemmin esitetty (RB 46:6.3). RB 45:15:n mukaan, jos asia on ratkaistavissa edellä esitellyn mukaisesti syytetyn poissaolosta huolimatta tai kun häntä on paikalla edustamassa vain asiamies, tulee siitä mainita oikeudenkäyntikutsussa. Erityistä suostumusta poissaolokäsittelyyn ei siis syytetyltä edellytetä.

2.2.3.2 Norja

Norjassa syytetyllä on velvollisuus haasteen vastaanotettuaan osallistua pääkäsittelyyn, muihin oikeuden istuntoihin, joissa hänen läsnäolonsa nähdään tarpeelliseksi sekä tuomion antamistilaisuuteen. Mikäli syytetty on pidätettynä tai vangittuna, hänet tuodaan jokaiseen oikeuden istuntoon, johon hänen olisi tullut osallistua ollessaan vapaana (strpl. 85 §). Mikäli syytetyn läsnäoloa pidetään tärkeänä, syytteessä tulee mainita, että hänet voidaan määrätä noudettavaksi oikeuden eteen. Jos taas syytetyn läsnäoloa pidetään tarpeettomana, syytteessä tulee mainita, että asiaa voidaan käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta. Syytetylle tulee myös tiedottaa mahdollisesta oikeudesta antaa suostumus asian ratkaisemiseen hänen poissa ollessaan (strpl. 87 §).

Lähtökohtaisesti syytetyn tulee osallistua oikeudenkäynnin kulkuun tuomion antamiseen asti. Oikeus voi kuitenkin sallia hänen poissaolonsa todistelun vastaanottamisen jälkeen. Jos syytetty poistuu oikeudesta ilman lupaa, oikeudenkäynti voi jatkua, jos hänen läsnäoloon ei pidetä tarpeellisena asian selvittämisen kannalta (strpl. 280 §).

Jos syytetty on poissa ja syyttäjä ei ole vaatinut asiassa yli vuoden vankeusrangaistusta, pääkäsittelyä voidaan jatkaa syytetyn poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeellista asian selvittämiseksi. Lisäksi edellytyksenä pääkäsittelyn jatkamiselle on, että

- syytetyn tulee olla suostunut asian käsittelyyn hänen poissa ollessaan,
- syytetty on poissa ilman, että on selvää tai todennäköistä, että hänellä on siihen laillinen syy tai
- syytetty on pakoillut haasteen tiedoksiannon jälkeen.

Viimeinen kohta soveltuu myös tapauksiin, joissa haastetta ei ole voitu toimittaa syytetylle tämän pakoilun vuoksi. Tutkintavankeutta koskevan asian käsittelyä ei kuitenkaan voida jatkaa syytetyn poissaolosta huolimatta. Edellä mainituista edellytyksistä huolimatta oikeudenkäynti voi aina jatkua, jos se johtaa vapauttavaan tuomioon tai syytteen hylkäämiseen (strpl. 281 §).

Jos syyksilukeva tuomio on annettu syytetyn poissa ollessa ja ilman hänen suostumustaan, henkilö voi anoa strpl. 282 §:n nojalla uutta oikeudenkäyntiä. Tällöin hänen tulee saattaa todennäköiseksi, että hänellä oli laillinen syy olla poissa eikä häntä voida moittia siitä, ettei hän ilmoittanut poissaolosta oikeudelle ajoissa tai saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole pakoillut asian käsittelyä.

2.2.3.3 Tanska

Syytetyn läsnäolovelvollisuudesta rikosasiain pääkäsittelyssä kärjäoikeudessa on säädetty rpl § 855:ssa. Jos syytetty on poissaolevana pääkäsittelyn alkaessa tai sen kuluessa, eikä häntä voida tuoda sillä hetkellä paikalle, asian käsittelyä lykätään, ellei tuomioistuin tee päätöstä pääkäsittelyn toimittamisesta kokonaan tai osittain.

Mikäli syytetylle on toimitettu lainmukainen kutsu eikä tämä ole ilmoittanut laillisesta esteestä, tuomioistuin voi päättää kuulla paikalla olevia todistajia ja asiantuntijoita, jos oikeus pitää sitä sopivana syytetyn kannalta ja jos kuulemisen lykkääminen tuottaisi merkittävää haittaa läsnäolijoille tai aiheuttaisi asian merkittävää viivästymistä. Kuuleminen voidaan kuitenkin toteuttaa vain, jos syytetyn asiamies on läsnä.

Asiassa voidaan pitää koko pääkäsittely ja antaa tuomio syytetyn poissa ollessa, mikäli oikeus ei pidä hänen läsnäoloaan tarpeellisena ja

1. syytetty on pakoillut sen jälkeen, kun hänelle on toimitettu syyte asiassa,
2. kun syytetty oltuaan läsnä alussa on jättänyt oikeuden ilman oikeuden lupaa,
3. kun asiassa on kyse enintään kuuden kuukauden ehdottomasta vankeusrangaistuksesta, menettämisseuraamuksesta, oikeudenmenetyksestä⁶ tai vahingonkorvauksesta ja syytetty on antanut suostumuksensa pääkäsittelyn pitämiseen,
4. kun syytetylle ei tuomita ankarampaa rangaistusta kuin kolmen kuukauden ehdoton vankeus tai muuta oikeusseuraamusta kuin menettämisseuraamus, ajo-oikeuden menetys tai vahingonkorvaus tai
5. kun oikeuden mukaan asian käsittely johtaa kiistattomasti syytetyn vapauttamiseen.

Ellei syytetty ole antanut suostumustaan, pääkäsittely voidaan toimittaa 4 kohdan mukaisesti vain, jos syytetty on kutsuttu lainmukaisesti paikalle ja kutsusta ilmenee, että poissaolo ilman ilmoitettua laillista estettä voi johtaa syytetyn tuomitsemiseen syytteen mukaisesti.

⁶ rettighedsfrekendelse, "asemanmenetys", esim. ajoluvan menettäminen

Rpl. 697 S:n mukaan, jos asiassa ei ole kyse ankarammasta rangaistuksesta kuin sakosta, oikeus voi, jolleivät asianhaarat ole sitä vastaan, käsitellä asian niin kuin syytetty olisi tunnustanut teon, josta häntä syytetään. Tällöin edellytyksenä on, että syytetty 1) jää pois pääkäsittelystä ilman ilmoitettua laillista estettä, 2) kieltäytyy antamasta selvitystä tai 3) ei ole pyytänyt sakkoehdotukseen liittyen oikeuskäsittelyä § 896a:n mukaisesti.

2.2.3.4 Saksa

Syytetyn tulee pääsääntöisesti olla paikalla, muuten pääkäsittelyä ei pidetä (StPO 230 §). Paikalle saapunut syytetty ei saa myöskään poistua kesken kuulemisen. Jos syytetty kuitenkin poistuu kesken oikeudenkäynnin, voidaan se viedä loppuun, jos häntä on jo kuultu eikä tuomioistuin pidä hänen läsnäoloaan tarpeellisena (StPO 231 §).

Poikkeuksista, jolloin pääkäsittely voidaan suorittaa ja tuomio antaa syytetyn poissaolosta huolimatta, säädetään StPO 231a–232 §:ssä. Jos syytetty on tietoisesti ajanut itsensä sellaiseen tilaan, ettei hän ole kykeneväinen osallistumaan oikeudenkäyntiin eikä sitä voida käydä hänen läsnä ollessaan, voidaan pääkäsittelyä, jossa syytettyä ei ole vielä kuultu, kuitenkin jatkaa tai saattaa se loppuun, ellei tuomioistuin pidä hänen läsnäoloaan välttämättömänä. Edellytyksenä on, että syytetyllä on ollut aiemmin pääkäsittelyn aikana mahdollisuus lausua tuomioistuimelle syytteeseen liittyen.

Jos syytetty on poistettu oikeuden edestä järjestyksenvastaisen käytöksen takia, oikeudenkäynti voidaan toimittaa hänen poissa ollessaan, jos tuomioistuin ei pidä hänen läsnäoloaan enää välttämättömänä ja niin kauan kuin on uhkana, että syytetyn läsnäolo häiritسی vakavasti oikeudenkäynnin kulkua. Asiassa, jossa on useampia syytettyjä, syytetyn voidaan sallia olevan poissa hetkellisesti siltä ajalta, kun oikeudenkäynti ei koske heitä (StPO 231c §).

Eräissä tapauksissa syytetylle voidaan myöntää hänen pyynnöstään vapautus läsnäolovaatimuksesta pääkäsittelyssä (StPO 233 §). Lisäksi yleisesti pääkäsittely voidaan toimittaa syytetyn poissa ollessa, jos hänet on kutsuttu käsittelyyn lainmukaisesti ja kutsussa ilmoitettu, että asia voidaan käsitellä poissaolosta huolimatta. Molemmissa menettelyissä vallitsevat samat edellytykset: käsiteltävänä voi olla vain asia, josta on oletettavissa seuraamuksena korkeintaan 180 päiväsakkoa, ehdollisen rangaistuksen sisältävä varoitus, ajokielto, menettämisseuraamus, takavarikointi, esineen tuhoaminen tai käyttämättömäksi tekeminen tai yhdistelmä edellä mainittuja seuraamuksia. Menettelyssä ei saa tuomita edellä mainittua ankarampaa rangaistusta eikä parantamis- ja ennaltaehkäisemiseen tähtäävää toimenpidettä.

2.2.3.5 Viro

Syytetyn lähtökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta sekä poikkeuksista siihen säädetään rikosprosessilain 269 §:ssä. Jos syytetty ei ole paikalla, oikeudenkäyntiä lykätään. Asiaa voidaan kuitenkin käsitellä syytetyn poissa ollessa, mikäli

1. hänet on poistettu tilasta oikeudenkäyntiä häiritsevän käytöksen vuoksi,
2. hänen sijaintiaan Virossa ei voida todentaa, on syytä uskoa hänen olevan Viron ulkopuolella ja pakoilevan oikeudenkäyntiä, häntä on yritetty löytää kohtuullisin keinoin ja asian käsittely on mahdollista ilman häntä,
3. sen jälkeen, kun syytettyä on kuulusteltu oikeuden istunnossa, syytetty on aiheuttanut itsellensä olotilan, joka ei mahdollista osallistumista käsittelyyn, ja käsittely on mahdollista ilman häntä,
4. hänen tuomisensa oikeuden eteen on mutkikasta ja hän on suostunut osallistumaan kuulemiseen videoneuvottelun avulla tai
5. hän on toimittanut perustellun pyynnön oikeudelle asian käsittelystä ilman hänen osallistumistaan, oikeus katsoo, että syytetyn oikeuksia on mahdollista puolustaa ilman hänen osallistumistaan oikeudenkäyntiin ja syytetyn poissaolo ei ole yleisen intressin vastaista.

Syytetyn pyytäessä lupaa olla poissa oikeudenkäynnissä tuomioistuimen tulee määrittää, mitkä oikeudenkäynnin vaiheet jäävät läsnäolovelvollisuuden ulkopuolelle. Syytetyn osallistuminen 285 §:ssä ja 298–304 §:issä kuvattuihin oikeudenkäyntivaiheisiin, eli alkukusteluun ja loppulausuntoihin, on pakollista.

2.2.3.6 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ja EU-oikeudesta

Peruslähtökohtana on, että syytetyllä on oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin sekä oikeus olla paikalla oikeudenkäynnissä (esim. Colozza v. Italia 12.2.1985, Sejdivic v. Italia suuri jaosto 1.3.2006 ja Sakhnovskiy v. Venäjä suuri jaosto 2.11.2010).

Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan syytetyllä tulee olla oikeus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin ensimmäisessä oikeusasteessa (Sakhnovskiy kohta 96 ja Hermi v. Italia suuri jaosto 18.10.2006 kohta 59). Sen sijaan muutoksenhakuasteessa läsnäololla sekä suullisuudella ei ole välttämättä samaa merkitystä edes silloin, kun muutoksenhakuaste tutkii sekä oikeus- että näyttökysymykset. Huomioon on otettava mm. oikeudenkäynnin erityispiirteet, puolustuksen intresseistä huolehtiminen sekä oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset ja niiden merkitys valittajalle (Marcello Viola v. Italia 5.10.2006 kohdat 54–56; Sakhnovskiy kohta 96). Määriteltäessä, milloin julkinen oikeudenkäynti on tarpeen järjestää muutoksenhakuasteessa, oikeuskäytännössä on otettu huomioon läsnäolon merkitys ratkaistavana olevan asian kannalta (Hermi kohta 85) ja lisäksi myös

muiden intressien, esimerkiksi oikeudenkäynti kohtuullisen ajan kuluessa (Hermi kohta 80), merkitys.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan syytetty voi luopua oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. Hermi v. Italia suuri jaosto 18.10.2006 ja Demebukov v. Bulgaria 28.2.2008). Luopumisen on oltava joko nimenomainen tai muuten yksiselitteinen.

Tehokkaan luopumisen edellytyksiä on käsitelty esimerkiksi tapauksissa Sejdivic kohdat 86-88, Hermi kohdat 73-76 ja Demebukov v. Bulgaria 28.2.2008 kohdat 47-49. Luopumisen on oltava syytetyn omasta tahdostaan tehty ja joko nimenomainen tai muuten yksiselitteinen – pelkkä poisjääminen ei sellaisenaan osoita, että syytetty olisi luopunut oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä. Lisäksi se ei saa olla tärkeän julkisen edun vastainen.⁷ Syytetyn on tullut myös kyetä kohtuullisessa määrin ennakoimaan oikeudesta luopumisen seuraukset.

Mikäli syytetylle ei ole annettu syytettä tiedoksi pakoilunsa vuoksi, syytetyn ei voida katsoa luopuneen oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnistä pelkän tahallisen välttelyn nojalla. Syytetyllä ei ole myöskään todistustaakkaa siitä, että hänen poissaolonsa ei johtunut pakoilusta tai se johtui force majeure -tilanteesta. Toisaalta kansalliset tuomioistuimet voivat arvioida, onko syytetty osoittanut hyväksyttävää syytä poissaololleen. Oikeuskäytännössä sen, että suullista käsittelyä ei ollut pyydetty, on katsottu joissain tapauksissa merkinneen luopumisesta oikeudesta suulliseen oikeudenkäyntiin (Zumtobel v. Itävalta 21.9.1993 ja Håkansson & Sturesson v. Ruotsi 21.2.1990). Samoin Hermi-tapauksessa vangittuna olleen valittajan, joka ei ollut vaatinut istuntoon tuomista kansallisen lainsäädännön mukaisesti, katsottiin luopuneen hiljaisesti mutta yksiselitteisesti oikeudestaan suulliseen käsittelyyn.

Lisäksi tapauksessa Pietiläinen v. Suomi 22.9.2009 on käsitelty syytetyn oikeutta puolustautua oikeudenkäyntiavustajansa välityksellä. Kyse oli asian jättämisestä sillensä oikeudenkäymiskaaren 26:20.1:n nojalla: henkilökohtaisesta läsnäolovelvoitteesta huolimatta valittaja oli jäänyt pois yhdestä pääkäsittelyistunnosta niin, että vain tämän asiamies oli paikalla. Lainkohdan soveltamisen katsottiin tosiasiallisesti rajoittaneen syytetyn oikeutta puolustautua asiamiehen välityksellä (kohta 31). Valituksen sillensä jättäminen, syytetyn asiamiehen läsnäolosta huolimatta, katsottiin rikkoneen oikeutta oikeudenmukaiseen

⁷ Ratkaisuisissa on ilmaistu: "Admittedly neither the letter nor the spirit of this provision prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to have his case heard in public [...] However, a waiver must be made in an unequivocal manner and must not run counter to any important public interest" (Håkansson & Sturesson 66 kohta, vastaava ilmaisu myös esim. Sejdivic 86 kohta ja Demebukov 47 kohta).

oikeudenkäyntiin. Myöhemmin myös korkein oikeus on katsonut täysistuntoratkaisussa KKO 2015:14 yllämainitun momentin perustuslain 21 §:n vastaiseksi, samoin kuin OK 12:29:n, jonka mukaan asianosainen, joka huolimatta siitä, että hänet on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, käyttää asiamiestä sijastaan, vaikka hänellä ei ole laillista estettä, katsotaan poisjääneeksi.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343 eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä on annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016. Kansallisesti direktiivi tulee laittaa täytäntöön 1.4.2018 mennessä.

2.2.4 Videoyhteyden käyttö

2.2.4.1 Ruotsi

Ruotsissa videoneuvottelun käyttämisestä oikeudenkäynnissä säädetään RB 5:10:ssa. Lähtökohtana on asianosaisten ja muiden istuntoon osallistuvien läsnäolo paikan päällä. Oikeus voi kuitenkin sallia tarvittaessa istuntoon osallistumisen ääni- tai ääni- ja kuvayhteyden välityksellä. Lain esitöissä (Prop. 2004/05:131, s.223) on täsmennetty, että videoneuvottelusäännöstä sovelletaan kaikkiin kokouksiin kaikissa instansseissa ja kaikkien osallistujien osalta. Etäyhteys on ilmaistu laissa muotoilulla *”ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring”*, jotta se on neutraali käytettävän tekniikan suhteen.

Päätös asian käsittelyyn osallistuvan henkilön kuulemisesta videoyhteyden välityksellä on jätetty tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan varaan. Arvioitaessa, onko osallistuminen etäyhteydellä tarpeellinen, tulee ottaa huomioon erityisesti kulut ja haitat, joita aiheutuisi paikan päälle tulemisesta sekä se, onko henkilö ilmeisen peloissaan istuntoon osallistumisesta paikan päällä. Videoneuvottelu ei ole mahdollista, jos se on epätarkoitukseenmukaista huomioiden henkilön paikalle tulemisen merkitys ja muut asianhaarat. Arvioitaessa henkilön paikalle tulemisen merkitystä lain esitöissä on mainittu, että huomiota on kiinnitettävä erityisesti henkilön rooliin, asian luonteeseen ja siihen, mitä istunnossa käsitellään. Muut huomioitavat asianhaarat voivat tarkoittaa esimerkiksi tuomioistuimen mahdollisuuksia arvioida todistelua tai tarve henkilökohtaiselle läsnäololle, kun tavoitteena on synnyttää sovittelukeskustelua (Prop. 2004/05:131, s. 224).

Videoneuvotteluyhteyden välityksellä toteutettava osallistuminen voidaan lain mukaan rinnastaa asianosaisten henkilökohtaiseen läsnäoloon oikeudenkäynnissä.

2.2.4.2 Norja

Riita-asioissa osallistuminen oikeudenkäyntiin ns. etätapaamisena on mahdollista käräjäoikeudessa sekä asian valmisteluvaiheessa että pääkäsittelyssä (tv. 9-4, 10-3, 13-1). Etätapaamisella tarkoitetaan, etteivät kaikki osapuolet ole henkilökohtaisesti läsnä vaan yhteydessä puhelimitse, videokonferenssin välityksellä tai vastaavalla tavalla.⁸ Tv. 13-1(3):n mukaan etätapaamisen edellytyksenä on, että se on laissa erikseen sallittu tai että osapuolet erikseen suostuvat oikeudenkäyntiin etäkommunikaatiovälinein. Osapuolia, todistajia ja asian tuntijoita voidaan lisäksi kuulla todistelutarkoituksessa etätapaamisin, mikäli läsnäolo ei olisi käytännössä mahdollista tai se olisi työlästä tai kallista (tv. 21-10). Tällöin lausunnolla ei tulisi olla erityisen painavaa merkitystä tai etäkuulemisen ei tulisi olla muuten sopimaton menettelytapa. Etäkuulemisessa tulee käyttää ensisijaisesti videoyhteyttä; jos se ei ole mahdollista, ääniyhteys riittää, kunhan pidetään huolta muiden edellytysten täyttymisestä.

Rikosasioissa etätapaamisen käyttöala on huomattavasti suppeampi ja sitä käytetään lähinnä uhrin suojelemiseksi sekä anonyymien todistelun mahdollistamiseksi. Syytetyn osalta videoneuvottelua voidaan käyttää ns. ”myönnettyissä asioissa”.

Strpl. 233 §:n mukaan, mikäli syytetty tunnustaa teon ja rikosoikeudellisen vastuunsa varauksettomasti, häneltä kysytään hyväksyntää kevennettyyn menettelyyn. Tällöin syyttäjän pyynnöstä ja syytetyn suostumuksella menettely voidaan käydä 248 §:n mukaisesti ja antaa tunnustukseen perustuva summaarinen tuomio (tilståelsesdom), jos tuomioistuimien ei pidä menettelyä epäasianmukaisena. Tällöin tuomio voidaan antaa ilman syytepäätöstä ja pääkäsittelyä. Asian tulee koskea

- rangaistavaa tekoa, jonka seurauksena ei voi olla yli 10 vuoden vankeusrangaistus ja syytetty on oikeuden edessä antanut varauksettoman tunnustuksen, jota muut asiassa ilmenneet tiedot tukevat,
- rattijuopumusasiaa, jos syytetty oikeuden edessä myöntää syyllisyytensä syytteen mukaisesti tai
- ajo-oikeudetta ajoa, jos syytetty oikeuden edessä myöntää syyllisyytensä syytteen mukaisesti.

Syytettyä tulee siis kuulla suullisesti istunnossa tunnustuksen saamiseksi, minkä vuoksi menettely ei voi olla täysin kirjallinen. Mikäli syytetyllä ja asianomistajalla on asiamies, heille on varattava tilaisuus lausua asiasta ennen tuomion antamista. Oikeuden harkinnan mukaan asian käsittely ja kuuleminen voidaan toteuttaa kuvayhteyksin⁹, mikäli syytetty siihen suostuu ja sitä pidetään istunnon tarkoituksen sekä muiden asianhaarojen osalta

⁸ Lain esitöistä, ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 411, <https://www.regjeringen.no/contentassets/a530a182d73e-46cebda0393b8c99f2d8/no/pdfs/otp200420050051000dddpdfs.pdf>

⁹ Sanamuoto: ”fjernmøte med bildeoverføring”

sopivana. Kysymystä niin sanotusta erityis-seuraamuksesta, esimerkiksi tahdosta riippumattomasta hoitoa, ei voida ratkaista tässä menettelyssä.

2.2.4.3 Tanska

Riita-asioissa käräjäoikeudessa asian valmistelua koskevassa tapaamisessa oikeus voi sallia osapuolen tai tämän asiamiehen osallistumisen etäviestimin (telekommunikation), ellei sitä pidetä sopimattomana (rpl. 353 § 6 stk). Pääkäsittelyssä asianosaiselle voidaan myöntää osallistuminen etäyhteyksin, jos asianosainen on edustettuna oikeudessa ja etäyhteyttä ei pidetä sopimattomana. Mikäli asianosainen ei ole edustettuna oikeudessa ja osallistuminen etäyhteydellä on tarkoituksenmukaista erityisistä syistä, etäyhteys voidaan myöntää asianosaiselle tai tämän asiamiehelle (rpl. 365 § 4-5 stk). Etäyhteyden käyttämisestä hovioikeudessa valmistelukokouksessa ja pääkäsittelyssä on vastaavat säännökset (rpl. 378 § 3 stk ja 386a § sekä aiempaa päätöstä koskevissa valituksissa 398 § 2 stk).

Rikosasioissa syytetty voi oikeuden harkinnan mukaan osallistua pääkäsittelyyn kuvallisella etäyhteydellä (telekommunikation med billede), jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeellista ja jos asiassa on kyse vain sakosta, korkeintaan vuoden vankeusrangaistuksesta, menettämisseuraamuksesta, asemanmenetyksestä, uhkasakosta tai vahingonkorvauksista. Mahdollisen puolustusasianajajan tulee osallistua oikeudenkäyntiin samalla tavalla kuin syytetty, ellei oikeus pidä sopivana, että puolustuksen asiamies on läsnä olevana oikeudessa (rpl. 854 § 1 stk.). Etäyhteydellä osallistumisesta ns. tunnustukseen perustuvan tuomion menettelyssä (ks. jäljempänä) on säännelty vastaavin säännöksin (rpl. 831 § 8 stk).

Jos osapuoli on pidätetty, hänet tuodaan oikeuden eteen oikeuden päätöksellä tai mikäli pidätetty itse sitä pyytää. Häntä ei kuitenkaan tuoda oikeuteen pyynnöstä huolimatta, mikäli oikeus kuultuaan pidätetyn vallitsevasta tilasta pitää henkilön paikalle tuomista sopimattomana. Oikeus myös päättää, tuodaanko henkilö läsnä olevaksi oikeuteen vai onko riittävää, että häntä kuullaan omassa sijainnissaan tai etäyhteyksin (rpl. 470 § stk. 4).

Tanskassa on lisäksi Norjaan verrattuna samankaltainen käytäntö tunnustukseen perustuvassa tuomiossa (tilståelsesdom), josta on säädetty rpl 831 §:ssa. Mikäli syytetty antaa oikeudenkäynnissä varauksettoman tunnustuksen rikosasiassa, jonka tuomitsemiseen lautamiehet olisivat muuten osallistuneet, voidaan asiasta antaa tuomio ilman erillistä syytettä. Seuraavien edellytysten tulee täytyä:

1. tunnustamisen oikeellisuutta tukee muu näyttö,
2. syytetty ja syyttäjä suostuvat menettelyyn,
3. oikeus ei pidä asian ratkaisemista ilman pääkäsittelyä arveluttavana ja
4. kyse ei ole rikoslain 68, 69, 70 tai 73 §:n mukaisesta asiasta (esimerkiksi suljettu psykiatrinen hoito).

Asiassa siis järjestetään suullinen käsittely tuomioistuimessa, mutta varsinaista oikeudenkäyntiä ei järjestetä eikä normaalia syytekirjelmää ole. Kuten yllä on mainittu, oikeus voi harkinnan mukaan sallia syytetyn oikeudenkäyntiin osallistumisen etäyhteyksin.

Ennen tuomion antamista tuomioistuimen tulee selvittää syytetylle seikat, joita syyte koskee ja hänelle on varattava tilaisuus lausua asiasta. Mikäli asiassa on tarpeellista hankkia lisäselvitystä, se tapahtuu rpl. 67 ja 68 luvun mukaisesti eli yleisten tutkintaa ja kuulustelua koskevien säännösten nojalla, ja syytetylle on varattava tilaisuus lausua myös näistä. Syytetyn mahdollisen asiamiehen tulee olla paikalla syytetyn antaessa suostumuksensa menettelyyn ja ennen sitä hänellä on oltava tilaisuus tutustua tapaukseen sekä puhua siitä syytetyn kanssa ja lausua siitä oikeudelle. Rpl. 684 § 1 stk. 2 nr.:n mukaista vaatimusta yhdistyksen purusta ei voida ratkaista tässä menettelyssä.

2.2.4.4 Saksa

Riita-asioissa voidaan käyttää kuva- ja ääniyhteyden tarjoamaa etäyhteyttä (im Wege der Bild- und Tonübertragung) fyysisen läsnäolon sijaan ZPO 128a §:n nojalla. Oikeus voi sallia omasta aloitteestaan tai pyynnöstä asianosaisten, heidän valtuutettujensa sekä avustajiensa osallistumisen suulliseen käsittelyyn toisesta sijainnista käsin. Tällöin kuva- ja ääniyhteys tulee lähettää reaaliajassa sekä oikeudenkäyntiin että asianosaisten sijaintiin. Sama mahdollisuus koskee pyynnöstä asianosaisten, todistajan ja asiantuntijan kuulemista.

Rikosasioissa videoneuvottelua käytetään pääsääntöisesti todistajien kuulemiseen suojaamistarkoituksin (StPO 58a-b sekä 168e ja 247a §). Myös syytettyä on kuitenkin mahdollista kuulla kuva- ja ääniyhteydellä. Mikäli syytetylle myönnetään vapautus läsnäolopakosta pääkäsittelyssä (ks. syytetyn velvollisuudesta olla henkilökohtaisesti paikalla oikeudenkäynnissä), tuomarin tulee kuulla häntä syytteeseen liittyen. Kuulustelu voidaan toteuttaa myös niin, että syytetty on eri sijainnissa ja kuva- ja ääniyhteyden välityksellä reaaliajassa yhteydessä oikeuteen (StPO 233 §).

Tarkasteltaessa, tuleeko tutkintavankeutta jatkaa, syytetyn tulee olla läsnä, ellei häntä ole vapautettu läsnäolovaatimuksesta tai ellei läsnäololle ole ehdotonta estettä, kuten liian pitkä etäisyys tai sairastuminen. Oikeus voi määrätä, että tällaisessa tapauksessa suullinen käsittely pidetään etäyhteyksin niin, että syytetty osallistuu omasta sijainnistaan asian käsittelyyn reaaliaikaisin kuva- ja ääniyhteyksin. Mikäli syytetty ei ole henkilökohtaisesti eikä etäyhteyksin läsnä, tulee puolustusasianajajan olla oikeudenkäynnissä paikalla valvomassa syytetyn oikeuksia (StPO 118a §).

Myös tietyissä oikeuden päätökseen johtavissa asioissa, jotka voidaan ratkaista ilman suullista käsittelyä ja joissa sekä syyttäjää että syytettyä tulee kuulla ennen päätöksen anta-

mista, syytettyä on mahdollista kuulla ääni- ja kuvayhteyksin, mikäli kuuleminen määrätään tapahtuvaksi suullisesti (StPO 462 §).

2.2.4.5 Viro

Etäyhteyden käyttö riita-asioissa on mahdollista siviiliprosessilain 350 §:n nojalla. Tällöin oikeus voi harkintansa mukaan järjestää oikeudenkäynnin prosessineuvotteluna (menetluskonverents) niin, että oikeudenkäyntiin osallistuvalla tai hänen asiamiehellään ja muulla avustajalla on mahdollisuus toisesta sijainnista osallistua reaaliajassa oikeudenkäyntiin. Tällöin oikeudet oikeudenkäynnin osallistumiseen tosiasiallisesti tulee taata teknisesti varmallalla yhteydellä ja reaaliaikaisen kuva- ja ääniyhteyden välityksen tulee olla teknisesti varma niin etäosallistujalle kuin tuomioistuimelle. Osapuolten ja todistajan suostumuksella tai hakemusasioissa todistajan suostumuksella todistajaa voidaan kuulla myös vain puhelimitse.

Myös rikosasioissa videoneuvottelua voidaan käyttää oikeuden harkinnan mukaan. Videoneuvottelumahdollisuudesta ja sen luonteesta (kuva- ja ääniyhteys) todistajia koskien on säädetty rikosprosessilain 69 §:ssä. 269 §:n nojalla syytetyn tulee olla lähtökohtaisesti henkilökohtaisesti paikalla oikeudenkäynnissä. Mikäli syytetyn vieminen oikeuden eteen olisi kuitenkin monimutkaista ja hän suostuu osallistumaan asian käsittelyyn kuva- ja ääniyhteydellä 69 §:ssä säädetyn yhteyden mukaisesti, voidaan oikeudenkäynti suorittaa ilman syytetyn fyysistä läsnäoloa. Tällöin syytetty osallistuu oikeudenkäyntiin ja häntä voidaan kuulla reaaliajassa kuva- ja ääniyhteydellä. Vastaava etäyhteys on mahdollinen myös esikuulustelussa (259 §) sekä kevennetyissä menettelyissä, kun kyse on sovintoon tähtäävästä menettelystä tai kirjalliseen aineistoon perustuvasta vaihtoehtoismenettelystä (236 ja 246 §). Lisäksi, kun asiassa on kyse esimerkiksi pidättämismääräyksestä, vapautuksesta takuita vastaan tai väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä, voidaan epäilty tai syytetty sekä hänen asiamiestään ja syyttäjää (ja lähestymiskiellon tapauksessa myös uhria) kuulla video- ja kuvayhteydellä (131, 135, 137 ja 141 §).

2.2.4.6 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanta syytetyn osallistumisesta oikeudenkäyntiin videolinkin välityksellä on, ettei se sellaisenaan ole välttämättä ihmisoikeussopimuksen vastaista, mutta menettelyn tulee perustua kansalliseen lainsäädäntöön sekä palvella jotakin hyväksyttävää päämäärää ja täyttää sopimuksen 6 artiklan vaatimukset.

Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan syytetyllä tulee kuitenkin olla oikeus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin ensimmäisessä oikeusasteessa (Sakhnovskiy v. Venäjä suuri jaosto 2.11.2010 kohta 96). Muutoksenhakuasteessa taas läsnäololla ei ole välttämättä

samaa merkitystä edes silloin, kun muutoksenhakuaste tutkii sekä oikeus- että näyttökysymykset. Huomioon on otettava mm. oikeudenkäynnin erityispiirteet, puolustuksen intresseistä huolehtiminen sekä oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset ja niiden merkitys valittajalle, ks. *Marcello Viola v. Italia* 5.10.2006 kohta 67; *Sakhnovskiy* kohta 98.

Hyväksyttävänä syinä syytetyn osallistumiselle oikeudenkäyntiin videoyhteydellä muutoksenhakuasteessa ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä on mainittu vankien kuljettamiseen liittyvät turvallisuusriskit ja yhteydenpidon estäminen samaan rikollisjärjestöön kuuluviin, vastaajan painostamisen estäminen, epäjärjestyksen ja rikosten ehkäiseminen, todistajien ja asianosaisten suojeleminen henkeen, vapauteen tai turvallisuuteen kohdistuvilta rikoksilta, oikeudenkäynnin nopeuttaminen ja erityisen kiireellisen käsittelyn tarve (*Viola* kohdat 69–72) sekä siirtämisestä seuraavat kulut ja ajanhukka pitkästä välimatkasta johtuen (*Sakhnovskiy* kohta 106).

Videoyhteyden tulee olla riittävän laadukas, jotta vastaaja voi sitä käyttäen tosiasiallisesti osallistua oikeudenkäyntiin. Vastaajan pitää voida kuulla ja nähdä muut oikeudenkäyntiin osalliset ja päinvastoin (*Viola* kohta kohdat 73 ja 74; *Sakhnovskiy* kohta 106). Vastaajan avustajalla tulee olla oikeus osallistua oikeudenkäyntiin vastaajan sijaintipaikassa tai istuntosalissa ja vastaajalla tulee olla mahdollisuus luottamukselliseen ja tehokkaaseen neuvonpitoon avustajansa kanssa (*Viola* kohdat 73 ja 74; *Sakhnovskiy* kohdat 104 ja 105).

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan syytetty voi luopua oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. tapaukset *Hermi* ja *Dembukov*). Siten syytetty voi myös suostua siihen, että hän osallistuu oikeudenkäyntiin videolinkin välityksellä (ks. myös *Golubev v. Venäjä* päätös 9.11.2006).

2.2.5 Muut säännökset

2.2.5.1 Pääkäsittelyn lykkääminen

Ruotsissa riita-asian pääkäsittely tulee järjestää ilman tarpeettomia keskeytyksiä ja mahdollisimman keskitetysti. Pääsäännön mukaan, jos pääkäsittely ei kestä pidempään kuin kolme päivää, tulee se pitää viikon sisällä. Muissa tapauksissa käsittely tulee järjestää vähintään kolmena päivänä viikossa. Mikäli asiassa on erityisiä syitä otettaessa huomioon asian laajuus, pääkäsittelyn kesto tai muut erityiset seikat, keskeytys saa kestää pääsääntöä pidempään. Uusi pääkäsittely tulee järjestää, jos käsittely on keskeytyneenä niin kauan, että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden ei voida katsoa toteutuvan. (RB 43 luvun 11 §:n 1–3 mom)

Rikosasioissa pääkäsittelyn keskittämisestä säädetään *Ruotsissa* vastaavasti kuin riitaasioiden pääkäsittelystä. Ainoa poikkeus koskee vangittuna olevaa vastaajaa. Mikäli

vastaaja on vangittuna, ei keskeytys saa kestää viikkoa pidempään, ellei erityisistä syistä pidempi keskeytys ole välttämätöntä. (RB 46 luvun 11 §:n 1–3 mom)

2.2.5.2 Riita- ja rikosasian vireillepano ja valmistelu

Ruotsin prosessilain (Rättegångsbalk 1943:70, RB) 42 luvussa säädetään haasteesta, valmistelusta ja asian ratkaisemisesta pääkäsittelyä toimittamatta siviiliasioissa. Kyseisessä luvussa säädetään seikoista, jotka haastehakemuksessa tulee ilmoittaa. Jos haastehakemus on puutteellinen, tuomioistuimen tulee kehottaa kantajaa poistamaan puute uhalla, että hakemus muuten jätetään tutkimatta.

Mikäli täydennyskehotuksen jälkeen haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se ilman olennaista hankaluutta kelpaa oikeudenkäynnin perusteeksi tai kantaja on laiminlyönyt oikeudenkäyntimaksun, voi tuomioistuin jättää haastehakemuksen tutkimatta (RB 42:4.1). Tuomioistuin voi myös jättää hakemuksen tutkimatta, mikäli on selvää, ettei asiaa voida ottaa tutkittavaksi oikeudenkäyntiä koskevan esteen vuoksi (RB 42:4.2).

Säännöksen esitöissä todetaan (prop. 1983/84, s. 39), ettei kenenkään pitäisi joutua kärsimään oikeudenmenetystä siitä syystä, ettei pysty ilmaisemaan itseään oikeudellisesti asianmukaisella tavalla tai ei ymmärrä oikeuden kehotusta.

Rikasioissa tuomioistuin voi jättää haastehakemuksen tutkimatta, jos se katsoo, että on selvää, että syytteen nostaneella ei ole asiassa puhevaltaa tai asiassa on muu prosessinedellytyksen puute (RB 45:8). Asianomistajan ajamassa rikosasiassa tuomioistuimen tulee kehottaa asianomistajaa tarvittaessa täydentämään haastehakemusta. Tämän jälkeen tuomioistuin voi jättää asian tutkimatta vastaavin edellytyksin kuin riita-asiassa (RB 47:4).

Norjan siviiliprosessilain (tvisteloven, tvl.) 2 luvussa säädetään asianosaisten prosessikelpoisuudesta ja puhevallan käyttämisestä. Tuomioistuin voi jättää asian tutkimatta, jos on selvää, että vaatimuksella ei ole järkevää perustetta ja asian on laittanut vireille henkilö, joka käyttää väärin oikeusjärjestelmää laittamalla vireille toistuvasti vastaavia asioita (tvl. § 2-2).

Norjan siviiliprosessilaissa säädetään myös yksinkertaistetusta menettelystä. Mikäli asiassa on selvää, ettei kannetta joltain osin voida hyväksyä tai sen perustelut ovat kokonaisuutena arvioiden kestävämmät, tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä käsitellä asian yksinkertaistetussa menettelyssä (tvl. § 9-8).

Rikosprosessilain (straffeprosessloven, § 409) mukaan asianomistajan yksin ajamassa asiassa tuomioistuimen tulee antaa asianosaisille tarpeellisilta osin ohjausta, jotta estetään

ja korjataan mahdolliset puutteet menettelyssä. Muutoksenhakuvaiheessa asianomistajan tulee käyttää asiamiestä.

Tanskan prosessilain (retsplejeloven 349 ja 350 §) mukaan haastehakemuksessa tulee ilmoittaa asianosaisia ja tuomioistuinta koskevat tiedot, liitteet sekä oikeus- ja tosiseikat, joihin vaatimus perustuu. Mikäli haastehakemus on puutteellinen, tuomioistuin voi hylätä sen. Tuomioistuin voi asettaa määräajan puutteellisuuden korjaamiseksi.

Viron siviiliprosessilain (Tsiiviilkohtumenetluse seadustik, § 371-372) mukaan tuomioistuin voi jättää haastehakemuksen tutkimatta, mikäli prosessinedellytys puuttuu. Tällaisia tutkimatta jättämisen edellytyksiä ovat muun muassa tuomioistuimen puuttuva toimivalta tai se, että samassa asiassa on annettu ratkaisu jo aiemmin. Lisäksi tuomioistuin voi jättää asian tutkimatta, mikäli ilmoitetusta perusteesta ei voi seurata pyydettyä seuraamusta kaikkien käytettävissä olevien tietojen perusteella tai vaatimus ei koske laillisesti suojattua oikeutta tai etua.

Tuomioistuin voi asettaa kohtuullisen määräajan puutteellisuuden korjaamiseksi. Mikäli tuomioistuin jättää asian tutkimatta, tulee syy ilmoittaa kantajalle ja palauttaa tälle asiakirjat. Tällöin asiaa ei anneta tiedoksi vastaajalle.

2.3 Nykytilan arviointi

2.3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi oikeusprosessien nopeuttaminen ja sen mahdollistaminen, että tuomioistuimet voivat keskittyä ydintehäviinsä. Hallitusohjelman mukaan tuomioistuinten käsittelyaikoja lyhennetään muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä.

Perustuslakivaliokunta on puolestaan todennut (PeVL 53/2014 vp s. 3 ja siinä viitattu PeVL 2/2006 vp s. 2/11), että päätösvaltaisen kokoonpanon keventäminen käsittelyn asianmukaisuutta vaarantamatta mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen oikean kohdentamisen esimerkiksi vaativien ja vähemmän vaativien asioiden käsittelyyn. Tämä on osaltaan omiaan tehostamaan ratkaisutoimintaa niin, että asiat tulevat käsitellyiksi perustuslain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 22 kohdassa edellytetään toimenpiteitä, joilla joustavoitetaan tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Ratkaisukokoonpanot tulisivat määräytyä asian laadun mukaan. Henkilöresurssit tulisi kohdentaa vaativimpien asioiden käsittelyyn. Tavanomaista kokoonpanoa suppeampaa kokoonpanoa tulisi käyttää rutii-

niluonteisimmissa asioissa. Lisäksi tuomioistuinten harkintavaltaa tulisi lisätä. Asia tulisi voida kuitenkin aina sen laadun sitä edellyttäessä siirtää laajempaan kokoonpanoon käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi. Kokoonpanojen keventämisellä on arvioitu syntyvän säästöä ratkaisutoimintaan osallistuvien määrän vähenemisestä, henkilöstön työpanoksen oikeasta kohdentamisesta ja päällekkäisen työn poistumisesta.

Hallitusohjelman ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman tavoitteiden mukaisesti kokoonpanosäännöksiä tulisi muuttaa siten, että ne mahdollistavat nykyistä joustavampien kokoonpanojen käytön asian laadun mukaan ja että henkilöresurssit voidaan kohdentaa ennen muuta vaativimpien asioiden käsittelyyn. Tämän vuoksi kärjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa tulisi laajentaa. Myös hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa kokoonpanoja voitaisiin keventää yksinkertaisissa ja selvissä asioissa. Kokoonpanosäännöksiä tulisi joustavoittaa siten, että myös yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin vahventaa toisella lainoppineella jäsenellä, jos asian laatu sitä edellyttäisi.

Kokoonpanosäännöksiä keventämällä ei tule kuitenkaan vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa. Muutoksia tulee tehdä vain sellaisissa asioissa, joissa nykyinen kokoonpanosääntely edellyttää asianosaisten oikeusturvatarpeiden kannalta perusteettoman laajaa ratkaisukokoonpanoa.

Korkeimman oikeuden kokoonpanoja koskevan sääntelyn tarkistamisessa on otettava huomioon korkeimman oikeuden asema ylimpänä tuomioistuimena ja tehtävä antaa ennakkopäätöksiä. Prejudikaattituomioistuimena toimivan korkeimman oikeuden tärkein tehtävä on tuottaa lainkäyttöä ohjaavia ennakkopäätöksiä laintulkintakysymyksissä. Valituslupajärjestelmän tarkoituksena on mahdollistaa tuomioistuimen keskittyminen ydintehtäväänsä. Korkeimman oikeuden toiminnan kehittämisessä keskeisenä tavoitteena tulee olla mahdollisimman hyvien edellytysten luominen tämän tehtävän hoitamiseen. Korkeimman oikeuden tulee kyetä antamaan laadukkaita ennakkoratkaisuja lain soveltamisen kannalta olennaisista kysymyksistä. Keventämällä eräiden muiden asioiden kokoonpanoja voidaan voimavaroja siirtää tähän keskeisimpään tehtävään ilman, että asianosaisten oikeusturva vaarantuu.

Lainvalmistelussa on aika ajoin ollut esillä korkeimman oikeuden kokoonpanosäännösten muuttaminen siten, että valituslupa-asia voitaisiin selvissä asioissa ratkaista yhden jäsenen kokoonpanossa. Tällaista muutosta on aiemmin ehdotettu, mutta eduskunta ei esitystä hyväksynyt (HE 231/1994 vp, LaVM 26/1994 vp). Muutoksenhakua korkeimmassa oikeudessa koskevia säännöksiä uudistettaessa muutoksenhakutoimikunnan jatkotietinnössä (komiteanmietintö 2002:8) yhden tuomarin kokoonpanoa edelleen ehdotettiin, mutta tällaista ei lopulta ehdotettu säädettäväksi (HE 9/2005). Muutoksenhakutoimikunnan jatkotietinnöstä annetussa lausuntopalautteessa katsottiin, että oikeusturvaväyistä ja

luottamuksen ylläpitämiseksi on tarpeen, että valitusluvasta päätetään kollegiaalisesti (HE 9/2005 s. 10).

Valituslupahakemusta ratkaistaessa tutkitaan vain se, onko asiassa lain mukaisia lupaperusteita. Lupaperusteista tärkein on ennakkopäätöksen tarve. Valituslupa-asiassa tutkinnan kohteena ei ole se, onko hovioikeuden ratkaisu oikea. Korkeimmalle oikeudelle tehdään käytännössä huomattavan paljon sellaisia valituslupahakemuksia, joiden osalta on aivan ilmeistä, että valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät täyty. Työryhmän käsityksen mukaan tällaiset valituslupa-asiat voitaisiin asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta siirtää käsiteltäväksi yhden jäsenen kokoonpanossa, jolloin voimavaroja vapautuisi vaativampien asioiden käsittelyyn. Tarvetta kokoonpanojen keventämiseen olisi myös eräissä valitusasioissa, joissa asianosaisten oikeusturva ei edellytä asian käsittelemistä säännönmukaisessa viiden jäsenen kokoonpanossa.

2.3.2 Kirjallinen menettely

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 26 kohdan mukaan rikosprosessia kevennetään näytöllisesti selvissä asioissa ja tiivistetään rikosprosessiketjua. Kohdassa todetaan, että kärjäoikeuksien istuntokäsittelyyn etenee edelleen juttuja, jotka voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Syinä tähän voivat olla tiedoksiantoon liittyvät ongelmat ja asianomistajien vaatimusten selvittäminen, mutta myös eräät lainsäädännölliset seikat. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman tavoitteiden mukaisesti työryhmän tehtävänä on ollut arvioida kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista siten, että rikosprosessi kevenee näytöllisesti selvissä asioissa ja rikosprosessiketju tiivistyy.

Syytetty voi ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan luopua oikeudestaan suulliseen oikeudenkäyntiin. Kirjallista menettelyä säädettäessä perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 31/2005 vp s. 2), että myös esimerkiksi vaatimus käsittelyn suullisuudesta kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (ks. HE 309/1993 vp s. 74, PeVL 35/2002 vp s. 2/II). Kirjallinen menettely ei poikkeuksena pääsäännöstä pysyessään ole valiokunnan mielestä ongelmallinen perustuslain tai Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta (PeVL 31/2005 vp s. 4).

Pääsääntö siten on asian käsitteleminen suullisessa oikeudenkäynnissä. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa vain laissa säädetyissä erityistapauksissa. Kirjallisen menettelyn soveltamisala on monin tavoin rajattu, mikä on osaltaan omiaan myötävaikuttamaan sen hyväksyttävyyteen (LaVM 1/2006 vp s. 4). Menettely edellyttää syytetyn suostumusta ja rikoksen tunnustamista. Menettely edellyttää myös asianomistajan suostumusta. Menet-

telyn käyttöä on rajoitettu sen soveltamisalaan kuuluvan rikoksen vakavuuden suhteen ja menettelyssä tuomittavan rangaistuksen suhteen. Lisäksi menettelyn käyttäminen edellyttää, että pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta. Menettelyä ei siten voida käyttää, jos asia on näytöltään epäselvä.

Perustuslain vaatimukset huomioon ottaen työryhmä katsoo, ettei ole aiheellista laajentaa kirjallisen menettelyn soveltamisalaa tai korottaa menettelyssä tuomittavaa enimmäisrangaistusta. Menettelyä voidaan käyttää vain näytöllisesti selvissä asioissa, joissa syytetty on tunnustanut rikoksen. Mitä ankarammasta rangaistuksesta on kyse, sitä useammin on tarve suullisen oikeudenkäynnin järjestämiseen jo pelkästään rangaistuksen mittaamisen vuoksi. Näin ollen kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentaminen ei todennäköisesti myöskään lisäisi merkittävästi menettelyssä käsiteltävien asioiden määrää. Työryhmä katsoo, että kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamisen asemesta tulisi pyrkiä vaikuttamaan siihen, että entistä suurempi osa soveltamisalaan kuuluvista asioista ohjautuisi tähän menettelyyn.

Käytännössä kirjallista menettelyä sovelletaan suhteellisen laajasti sen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole yhtenevä. Tähän vaikuttavat useat eri syyt: käräjäoikeuden juttukanta, henkilöiden tavoitettavuus ja esitutkintaviranomaisten aktiivisuus käyttää menettelyä. Helsingissä menettelyyn ohjautuu huomattavan vähän asioita muihin käräjäoikeuksiin verrattuna. Helsingissä syyttäjät lähettivät vuonna 2015 kirjallisessa menettelyssä käsiteltäväksi 22,7 % heille saapuneista asioista, mutta vain 11,7 % eli noin puolet näistä asioista päätyi kirjalliseen menettelyyn. Vastaavat luvut esimerkiksi Oulussa olivat 55,4 % ja 40,1 %.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman mukaan rangaistusmääräysmenettelyn käyttöalaa laajennetaan siten, että menettelyyn liittyvä enimmäisrangaistuksen raja korotetaan kahteen vuoteen vankeutta. Oikeusministeriön työryhmä on mietinnössään ”Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen” (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 54/2016) ehdottanut sakkomenettelyn soveltamisalaa laajennettavaksi rikoksiin, joista säädetty rangaistus on enintään yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta, lukuun ottamatta lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Lisäksi sakkomenettelyn soveltamisalaan ehdotetaan lisättäväksi eräitä rikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen ehdotetulla tavalla vähentäisi kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden lukumäärää, koska osa nykyisin kirjallisessa menettelyssä käsiteltävistä asioista siirtyisi käsiteltäväksi sakkomenettelyssä. Kirjallisen menettelyn käyttöalaa jäisi kuitenkin yhä paljon asioita, joita ei jatkossakaan voitaisi käsitellä sakkomenettelyssä. Sakkomenettelyssä voidaan tuomita rangaistukseksi vain sakkoo.

Kirjallisessa menettelyssä voidaan tuomita rangaistukseksi sakkoa, vankeutta tai yhdyskuntapalvelua. Sakkomenettelyssä ei voida käsitellä asianomistajan korvausvaatimuksia. Kirjallisessa menettelyssä asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset voidaan tutkia ja ratkaista kirjallisen aineiston perusteella. Lisäksi kirjallisen menettelyn käyttöalaan kuuluisivat jatkossakin rikokset, joissa epäilty haluaisi asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaikka hän tunnustaisi rikoksen. Näin ollen sakkomenettelyn mahdollinen laajentaminen ei vähennä tarvetta edistää kirjallisen menettelyn käyttöä sellaisissa näytöllisesti selvissä asioissa, jotka soveltuvat tässä menettelyssä käsiteltäviksi.

Työryhmä katsoo, että kirjallisen menettelyn käytön edistämiseksi lainsäädäntöä olisi eräiltä osin tarpeen tarkistaa. Lainsäädäntöä olisi syytä täydentää siten, että syyttäjän olisi esitettävä nimenomainen seuraamuskannanotto, joka sisältäisi myös syyttäjän esittämän rangaistuksen enimmäismäärän. Käytännössä syyttäjät nykyisinkin ilmoittavat haastehakemuksessa seuraamuskannanottonsa, vaikka siitä ei säädetä laissa. Seuraamuskannanotto ei kuitenkaan aina sisällä rangaistuksen enimmäismäärää. Jos vastaaja saisi tietää vaaditun rangaistuksen enimmäismäärän, hän voisi ottaa tämän huomioon arvioidessaan suostumustaan kirjalliseen menettelyyn. Kun menettelyn ennakoitavuutta vastaajan näkökulmasta parannetaan, menettelyn käytön voidaan arvioida lisääntyvän.

Kirjallisen menettelyn käyttöä voitaisiin edistää myös esitykseen sisältyvällä ehdotuksella esitutkintalain täydentämisestä siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva enintään kuuden tunnin aika.

2.3.3 Yhden kosketuksen periaate

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 29 kohdan mukaan nykyistä useammin tulisi käyttää nopeutettua käsittelyä, syyttäjähastetta ja niin sanottua yhden kosketuksen toimintamallia rikosasioissa. Yhden kosketuksen toimintamallissa rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuu epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Tällöin henkilö haastetaan joko kirjalliseen menettelyyn tai niin sanottuun poissaolokäsittelyyn. Yhden kosketuksen periaatteella voidaan tehostaa rikosprosessia erityisesti silloin, kun epäilty on vaikeasti tavoitettava henkilö, kuten ulkomaalainen tai vailla vakinaista osoitetta oleva henkilö.

Yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä voitaisiin lisätä täydentämällä lainsäädäntöä siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva muutaman tunnin aika.

2.3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

2.3.4.1 Käräjäoikeus

Syytetyn henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta käytännössä seuraa, ettei tuomioistuini voi ratkaista asiaa, ennen kuin syytetty on ollut oikeudenkäynnissä säädetyllä tavalla henkilökohtaisesti paikalla. Läsnäolovelvollisuuden lieventäminen tehostaisi ja nopeuttaisi rikosprosessia.

Sinänsä siitä peruslähdekohdasta ei tule luopua, että syytetyllä on oikeus olla itse paikalla oikeudenkäynnissä. Tämä on syytetyn oikeuksien kulmakivi (esim. Colozza v. Italia 12.2.1985 ja Sakhnovskiy v. Venäjä suuri jaosto 2.11.2010). Lähtökohtana on edelleen myös oltava, että jos syytettyä on tarpeen kuulla henkilökohtaisesti, häntä kuullaan suullisesti pääkäsittelyssä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista ei seuraa ehdotonta velvoitetta kuulla syytettyä henkilökohtaisesti tai säätää hänen paikallaoloa pääkäsittelyssä ehdottomaksi. Muutenkaan ei vaikuta perustellulta pitää kaikilta osin kiinni niistä ehdottomista säännöksistä, että tutkintavankeudessa olevan on oltava aina henkilökohtaisesti paikalla tai että vankeusrangaistukseen tuomittavaa on aina henkilökohtaisesti kuultava. Riittävänä voitaisiin pitää, että asiamies edustaa syytettyä, jollei syytettyä ole tarpeen kuulla todistelutarkoituksessa tai tuomioistuini pidä syytetyn läsnäoloa muusta syystä tarpeellisena. Vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä voitaisiin lieventää siten, ettei vastaajan tarvitsisi olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuus voitaisiin osittain jättää tuomioistuimen tapauskohtaiseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan.

2.3.4.2 Hovioikeus

Syytetyn läsnäolovelvollisuutta hovioikeuden pääkäsittelyssä voitaisiin lieventää vastavasti kuin käräjäoikeudessa. Syytetyllä olisi aina oikeus olla läsnä hovioikeuden pääkäsittelyssä. Velvollisuus olla läsnä henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä voitaisiin rajoittaa tilanteisiin, joissa syytettyä on kuultava todistelutarkoituksessa tai tuomioistuini pitää läsnäoloa muusta syystä tarpeellisena.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä, jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä. Lain 12 luvun 29 §:n mukaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen saapumaan määrätty henkilö katsotaan poissaolevaksi, vaikka hänen asiamiehensä olisi paikalla. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momenttia esitettiin vuonna 2002 muutettavaksi niin, ettei asiaa kuitenkaan jätettäisi sillensä, jos rikosasian vastaaja, joka on valittajana kutsuttu saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, on jäänyt pois, mutta lähettänyt sijastaan asiamiehen (HE 91/2002 vp s. 49). Ehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty eduskunnassa. Lakivaliokunnan mielestä halli-

tuksen esityksen tulkinta ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännöstä ja käsitys muutostarpeista ei ollut kiistaton ja muutoksesta aiheutuisi haittaa hovioikeuksien toiminnalle (LaVM 27/2002 vp). Hallituksen esitys ei ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana.

Korkein oikeus on täysistuntoratkaisussa KKO 2015:14 katsonut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin perustuslain 21 §:n vastaiseksi siltä osin kuin valitus jätetään sillensä rikosasian vastaajan poissaolon vuoksi, vaikka hänen asiamiehensä on paikalla pääkäsittelyssä. Sillensä jättämisellä ei tule rajoittaa syytetyn perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 c kohdan mukaisia puolustautumisoikeuksia. Kohdan mukaan rikosasian vastaajalla on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Korkein oikeus lausui ratkaisussaan, että asiantilan korjaamiseksi olisi ryhdyttävä kiireellisiin lainsäädäntötoimiin.

2.3.5 Videoyhteyden käyttö

Videoneuvottelun käyttöä tulee oikeudenhoidon uudistamisohjelman (kohta 34) mukaan lisätä. Tavoitteena on tehostaa tuomioistuinten työtä, nopeuttaa asioiden käsittelyä, vähentää asianosaisten matkustusta sekä vähentää oikeudenkäyntien kustannuksia. Videoneuvottelun käytön lisääminen tukee osaltaan kansalaisen oikeusturvan saavutettavuutta alueellisesti ja lyhentää oikeudenkäynnin kestoa. Videoneuvottelun käytön tarvetta tulevat lisäämään erityisesti tuomioistuinlaitoksen rakenneuudistukset.

Nykyisin videoyhteyttä on mahdollista käyttää asianosaisten, todistajan ja asiantuntijan kuulemiseen todistelutarkoituksessa. Asianomistajan on mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät (ROL 6:7.2). Rikosasian vastaajan ei ole mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella ei olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten vastaista säätää syytetyn osallistumisesta oikeudenkäyntiin videoyhteyksin, kunhan edellä (kohdassa 2.2.4.6.) olevat vaatimukset otettaisiin asianmukaisesti huomioon. Syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin videoyhteydellä tulee siten perustua hänen suostumukseensa, jolloin samalla hän luopuu oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Tärkeä julkinen intressi voi kuitenkin vaatia, että syytetyn on oltava henkilökohtaisesti läsnä, vaikka hän on tästä oikeudestaan luopunut.

Videoyhteyden käyttöä tulisi laajentaa siten, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Asianomistajan osallistuminen suulliseen käsittelyyn muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna tulisi olla mahdollista ilman oikeudenkäymiskaaren

17 luvun 52 §:ssä säädettyjä lisäedellytyksiä. Videoyhteyden käyttöä tulisi laajentaa myös siten, että sallittaisiin syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Kaikissa tapauksissa edellytyksenä videoyhteyden käytölle tulisi kuitenkin olla, että tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi.

2.3.6 Muut säännökset

2.3.6.1 Pääkäsittelyn lykkääminen

Pääkäsittelyn lykkäämiselle asetetut aikarajat (OK 6:11 ja ROL 6:11) ovat osoittautuneet riittämättömiksi huomattavan laajojen ja pitkäkestoisten riita- ja rikosasioiden käsittelyissä. Ongelmia on ilmennyt erityisesti Helsingin kärjäoikeudessa, jossa kyseisiä laajoja asioita on käsiteltävänä muuta maata enemmän. Pisimmät rikosasioiden pääkäsittelyt kestävät Helsingin kärjäoikeudessa tällä hetkellä yli vuoden, johon tulee lisättäväksi vielä tuomion antamiseen vaadittava aika. Laajat asiat ovat myös lukumäärältään lisääntyneet viime vuosina.

Huomattavan laajoissa ja pitkäkestoisissa asioissa pisin yhteenlaskettu lykkäysaika (riita-asioissa 45 ja rikosasioissa 60 päivää) ei mahdollista lakisääteisten, pakottaviin säännöksiin perustuvien vuosilomien pitämistä eikä muutoinkaan turvaa jutun tuomareille, syyttäjille, asiamiehille tai asianosaisille riittäviä lepoaikoja pääkäsittelyn alkamisen jälkeen.

Sääntelyä tulisi joustavoittaa siten, että se mahdollistaisi mainituissa laajoissa asioissa pääkäsittelyn tarkoituksenmukaisen järjestämisen. Ehdottomista määräajoista olisi sen vuoksi aiheellista luopua.

2.3.6.2 Riita- ja rikosasian vireillepano ja valmistelu

Tuomioistuimiin saapuu jonkin verran lainkäyttöasiaksi tarkoitettuja kirjoituksia, jotka eivät kuitenkaan juuri miltään osin vastaa sitä, mitä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:ssä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 2 §:ssä säädetään haastehakemusten sisällöstä. Tuomioistuimen tehtävänä ei ole selvittää kantajan puolesta tämän vaatimuksia ja niiden perusteita. Tuomioistuimen rajallisia resursseja ei myöskään ole perusteltua suunnata asioihin, jotka edellyttävät tuomioistuimelta suhteettomia prosessinjohtotoimia. Säännöksiä kanteen tutkimatta jättämisestä olisi syytä selvittää siten, että perusteisiin jättää kanne tutkimatta haastetta antamatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

Tuomioistuimiin saapuu lisäksi haastehakemuksia, joiden perusteella on arvioitavissa, että kantajan oikeussuojaodotukset ovat ilmeisen epärealistisia tai oikeudenkäynti saatetaan vireille ilman aitoa oikeussuojan tarvetta, tarkoituksena toisen henkilön oikeuksien louk-

kaaminen. Tuomioistuimilla tulisi olla mahdollisuus jättää myös tällaiset kanteet tutkimatta haastetta antamatta. Jotta oikeuden saatavuutta ei tarpeettomasti rajoitettaisi, kantajalla tulisi olla mahdollisuus saattaa asia asianmukaisella haastehakemuksella uudelleen vireille.

2.3.6.3 Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

Oikeudenkäymiskaaren ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa säännöksissä ei nykyisin ole rajoitettu moninkertaista ylimääräistä muutoksenhakua. Hallintoasioiden muutoksenhakusäännösten tarkistamisen yhteydessä hallintolainkäyttölakiin (586/1996) otettiin säännös, jonka mukaan lainvoimaisen päätöksen poistamista tai purkua saa hakea vain yhden kerran samassa asiassa, jollei asiaa ole välttämätöntä tutkia uudelleen (uusi 64 a §, laki 891/2015, HE 230/2014).

Osa korkeimpaan oikeuteen saapuvista tuomiovirhekantelua tai tuomion purkua koskevista hakemuksista koskee asioita, joissa korkein oikeus on jo aiemmin yhden tai useamman kerran hylännyt ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen. Tällaiset moninkertaiset ylimääräiset muutoksenhaut menestyvät erittäin harvoin. Samassa asiassa tehdyt useat ylimääräiset muutoksenhaut kuormittavat tarpeettomasti korkeimman oikeuden työtilannetta. Tämän vuoksi moninkertaista ylimääräistä muutoksenhakua tulisi rajoittaa myös korkeimmassa oikeudessa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen laissa erikseen lueteltua rikosta. Esityksessä ehdotetaan, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa ehdotetaan laajennettavaksi lisäksi siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa myös, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta. Tältä osin edellytyksenä kuitenkin olisi, ettei kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena.

Esityksessä ehdotetaan uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Hovioikeudessa yhden jäsenen toimivaltaan kuuluviin asioihin lisättäisiin päiväsakon rahamäärän alentamista koskevat asiat sekä oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitettua ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat. Hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voitaisiin vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi päätösvaltainen nykyisen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen

kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa tai jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Edellytyksenä olisi, että kolmen jäsenen kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Asia tulisi kuitenkin käsitellä viiden jäsenen kokoonpanossa, jos asian laatu sitä edellyttää.

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa silloinkin, kun hakemus hyväksytään. Nykyisin ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan käsitellä kolmen jäsenen kokoonpanossa vain, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta.

Valituslupa-asian kokoonpanosäännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että korkein oikeus olisi päätösvaltainen myös yksijäsenenä, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Muissa kuin selvissä tapauksissa asia tulisi siirtää laajempaan kokoonpanoon. Asia tulisi siirtää laajempaan kokoonpanoon myös, jos asian käsittelemiseen osallistuva jäsen ja esittelijä olisivat valitusluvan myöntämisestä eri mieltä.

3.2 Kirjallinen menettely

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Vastaajan olisi tällöin helpompaa harkita, antaako hän suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Nykyisinkin yleinen käytäntö on, että syyttäjä esittää seuraamuskannanoton haastehakemuksessa, kun asia on tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Seuraamuskannanotto ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa sisällä rangaistuksen enimmäismäärää.

Säännöksiä asianomistajan suostumuksesta kirjalliseen menettelyyn tarkennettaisiin. Asianomistajan suostumusta ei tarvittaisi, jos asianomistaja on ilmoittanut, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa. Esitutinnan jälkeen annettavalta suostumukselta ei enää edellytettäisi kirjallista muotoa.

3.3 Yhden kosketuksen periaate

Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten. Epäilty olisi velvollinen pysymään paikalla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluvan ajan. Jos epäilty ei

vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin estää. Epäilyllä olisi oikeus poistua haasteen tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutkinnan päättämisestä. Ehdotuksen tavoitteena on lisätä yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä ja helpottaa vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamista.

3.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen

Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Kuten nykyisinkin, vastaajan tuomitseminen rangaistukseen pääsääntöisesti edellyttäisi, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu tai häntä on pääkäsittelyssä edustanut oikeudenkäyntiasiamies. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa, jos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 tai 12 §:ssä poissaolokäsittelylle säädetyt edellytykset täyttyvät. Esityksen mukaan vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuin pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisena.

Lisäksi ehdotetaan, että vangitun vastaajan velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Pääsääntö edelleen olisi, että vangitun vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuin voisi kuitenkin jatkossa päättää, että vastaajan ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

3.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Nykyisin videoyhteyttä on mahdollista käyttää, kun asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa kuullaan todistelutarkoituksessa. Asianomistaja voi osallistua suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Esityksessä ehdotetaan, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Asianomistajan osallistuminen suulliseen käsittelyyn muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna olisi jatkossa mahdollista ilman oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädet-

tyjä edellytyksiä. Myös syyttäjän olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Ehdotuksen mukaan osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että vastaajan tai asianomistajan laillisen edustajan sekä oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Videoyhteyden käyttöä laajennettaisiin vastaavasti riita-asioiden osalta. Riita-asian asianosaisen olisi mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin myös muutoin kuin todistelutaroituksessa kuultuna videoyhteyden välityksellä siten, että videoyhteyden käyttö korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Mahdollisuus videoyhteyden käyttöön laajennettaisiin koskemaan myös asianosaisen laillista edustajaa ja oikeudenkäyntiavustajaa tai -asiamiestä.

Videoyhteyden käyttö edellyttäisi etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn osallistuvan suostumusta. Oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä edellyttäisi myös hänen päämiehensä suostumusta. Kaikissa tapauksissa videoyhteyden käyttö edellyttäisi lisäksi, että tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi.

3.6 Muuta

Laajojen asioiden käsittelyn helpottamiseksi ja pääkäsittelyn tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi ehdotetaan, että pääkäsittelyn lykkäämiselle asetettuja aikarajoja muutetaan nykyistä joustavammiksi. Voimassa olevan lain mukaan riita-asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää (OK 6:11). Esityksessä ehdotetaan tämän aikarajan pidentämistä 30 päiväksi, jolloin se olisi sama kuin rikosasiassa (ROL 6:11). Voimassa olevan lain mukaan uusi pääkäsittely on pidettävä aina, kun pääkäsittely on riita-asiassa ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää ja rikosasiassa yli 60 päivää. Esityksessä ehdotetaan, että nämä erityiseen syyhyn perustuvat ehdottomat aikarajat pääkäsittelyn lykkäämiselle poistetaan.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa pohjalukuina on käytetty tuomioistuinten työajanseurantajärjestelmästä (Tarmo) saatuja tietoja. Työajanseurantatiedot ovat kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia tietoja, koska niihin liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä.

4.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä *käräjäoikeudessa* yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen laissa erikseen lueteltua rikosta sekä näiden rikosten rangaistavat yritykset. Esityksessä ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista ensinnäkin siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta.

Käyttöalan piiriin kuuluvien rikosten enimmäisrangaistuksen korottaminen neljään vuoteen siirtäisi kokoonpanon käyttöalaa noin 1 400 asiaa vuodessa, yleisimpinä rikosnimikkeinä törkeä kirjanpitorikos (517 vuonna 2015), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (219), törkeä velallisen epärehellisyys (133) ja törkeä veropetos (114). Jos kaikki nämä asiat siirtyisivät käsiteltäväksi yhden tuomarin kokoonpanossa, enimmäisrangaistuksen korottamisesta neljään vuoteen voitaisiin arvioida aiheutuvan noin 0,6 miljoonaa euroa säästöä (välittömät lautamieskustannukset 410 e/asia, 2014).

Esityksessä ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista lisäksi siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa myös, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voidaan tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta. Tältä osin edellytyksenä kuitenkin olisi, ettei kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena. Ehdotetun säännöksen soveltamisalaan kuuluvia rikosasioita oli vuonna 2015 noin 800 asiaa, ylei-

simpinä rikosnimikkeinä ryöstöt ja niiden yritykset (577) sekä raiskaukset (163). Jos kaikki nämä asiat käsiteltäisiin yhden tuomarin kokoonpanossa, vähentäisi ehdotettu muutos lautamiesmenoja arviolta 0,3 miljoonaa euroa. Yhden tuomarin kokoonpanoon siirtyisivät kuitenkin vain asiat, joissa asianosaiset eivät pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena. Jos oletetaan, että yhden tuomarin kokoonpanoon siirtyisi kolmasosa säännöksen soveltamisalaan kuuluvista asioista, ehdotus vähentäisi lautamiesmenoja noin 0,1 miljoonaa euroa.

Yhden tuomarin kokoonpanoon siirtyvien asioiden määrä olisi tosiasiasa edellä arvioituja määriä pienempi, koska osa rikoksista käsitellään vahvemmassa kokoonpanossa asian laadun tai syytteeseen sisältyvien muiden rikosten vuoksi. Lisäksi on otettava huomioon, että edellä mainitut asiamäärät on laskettu syyksi luetuista rikosnimikkeistä, jotka ovat joissain tapauksissa lievempiä kuin syytteiden sisältämät nimikkeet, joiden mukaan kokoonpano määräytyy. Edellä olevan perusteella voidaan karkeasti arvioida, että yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamisesta aiheutuva säästö olisi noin 0,5 miljoonaa euroa vuodessa.

Esityksessä ehdotetaan uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä myös kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Tätä säännöstä ei esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellään tällä perusteella jonkin verran sellaisia rikosasioita, jotka lähtökohtaisesti kuuluvat nykyisin lautamieskokoonpanon ja ehdotuksen mukaisen yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaan. Esityksen mukaan jatkossa asia voitaisiin sen laadun vuoksi käsitellä myös kahden tuomarin kokoonpanossa. Voidaan olettaa, että osa nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa asian laadun vuoksi käsiteltävistä rikosasioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa. Voidaan olettaa myös, että osa nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä riita-asioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa.

Kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen asioiden lukumäärä on tuomioistuinten asianhallintajärjestelmään kirjattujen tietojen perusteella vaihdellut voimakkaasti. Käräjäoikeuksien työtilastojen mukaan vuonna 2016 kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistiin 287 rikosasiaa ja 402 siviiliasiaa. Vuonna 2015 kokoonpanossa ratkaistiin 201 rikosasiaa ja 197 siviiliasiaa, vuonna 2014 67 rikosasiaa ja 661 siviiliasiaa. Kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen asioiden suuren määrän vuosina 2014 ja 2016 selittää se, että kyseisinä vuosina käräjäoikeuksissa on käsitelty huomattavan paljon laajoja ns. kartelliasioita.

Tuomioistuinten työajanseurantajärjestelmä Tarmon mukaan vuonna 2015 kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen rikosasioiden kokonaiskustannukset, mukaan lukien asioiden vireilletulon, kanslian jälkitöiden, tiedoksiantojen ja tukitoimintojen kustannukset, olivat yhteensä 4,1 miljoonaa euroa (201 asiaa). Tuomarien työmäärän kustannukset olivat yhteensä noin 1,9 miljoonaa euroa. Tuomarien työmäärän keskimääräinen kustannus kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyissä rikosasioissa oli noin 9 500 euroa/asia.

Kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen laajojen riita-asioiden kokonaiskustannukset olivat vuonna 2015 noin 2,0 miljoonaa euroa (197 asiaa). Tuomarien työmäärän kustannukset olivat yhteensä noin 0,9 miljoonaa euroa. Tuomarien työmäärän keskimääräinen kustannus kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyissä laajoissa riita-asioissa oli siten noin 4 500 euroa/asia.

On vaikea arvioida, kuinka suuri osuus nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyistä asioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa. Koska jatkosakin olisi tarpeen käsitellä keskimääräistä laajemmat asiat kolmen tuomarin kokoonpanossa, kahden tuomarin kokoonpanoon siirtyvien asioiden kustannukset olisivat edellä mainittuja keskimääräisiä kustannuksia merkittävästi pienemmät. Jos arvioidaan karkeasti kolmen tuomarin kokoonpanosta kahden tuomarin kokoonpanoon siirtyvissä asioissa yhden tuomarin työmäärän kustannuksiksi 1 000–2 000 euroa/asia, säästövaikutus 100 asian siirtymisestä kevyempään kokoonpanoon olisi 0,1–0,2 miljoonaa euroa vuodessa.

Hovioikeudessa yhden jäsenen toimivaltaan kuuluviin asioihin lisättäisiin valitukset, jotka koskevat päiväsakon rahamäärän alentamista tai oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitettua ylimääräistä muutoksenhakua. Tällaisten asioiden määrän voidaan kuitenkin arvioida olevan vähäinen. Ehdotuksella kokoonpanojen keventämisestä hovioikeudessa ei siten olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen nykyisen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa valitusasiassa, joka koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa tai jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Kolmen jäsenen kokoonpano olisi päätösvaltainen myös niissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa, joissa hakemus hyväksytään yksimielisesti. Valitusluvan myöntämistä koskeva asia voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Vuonna 2016 korkeimpaan oikeuteen saapui 2 449 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 160. Vuonna 2015 saapui 2 456 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 167, ja vuonna

2014 2 611 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 310. Valituslupia myönnettiin vuonna 2016 139, vuonna 2015 100 ja vuonna 2014 122.

Vuonna 2016 korkeimpaan oikeuteen saapuneista asioista hovioikeuden jatkokäsittelylupaa koskevia asioita oli 500. Jatkokäsittelylupaa koskevia asioita oli vuonna 2015 201 ja vuonna 2014 277. Vuonna 2016 saapuneista asioista toisen asteen valitusasioita oli 11, vuonna 2015 20 ja vuonna 2014 40. Vuonna 2016 purku- ja kanteluasioita oli 178, vuonna 2015 206 ja vuonna 2014 224.

Toisen asteen valitusasioiden määrä on viime vuosina ollut suhteellisen vähäinen. Lisäksi on otettava huomioon, että kokoonpanoa kevennettäisiin vain sellaisissa hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemissa asioissa, joissa asian laatu ei edellytä vahvempaa kokoonpanoa. Ylimääräisen muutoksenhaun osalta kokoonpanoa kevennettäisiin nykyisestä vain niissä asioissa, joissa hakemus hyväksytään. Hakemuksen hylkääminen kolmen jäsenen kokoonpanossa on jo nykyisin mahdollista. Muutosehdotus koskee siten vain pientä osaa purku- ja kanteluasioista.

Esityksen mukaan korkein oikeus voisi yksimielisenä ratkaista jatkokäsittelylupaa koskevan asian viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa. Säännöstä voitaisiin soveltaa vain korkeimman oikeuden aiemman ratkaisukäytännön nojalla selvissä asioissa, jotka eivät edellytä prejudikaattiohjausta. Kyse olisi tilanteista, joissa valituslupa olisi myönnetty hovioikeuden menettelyvirheestä johtuvalla kanteluperusteella. Tällä hetkellä tällaisten asioiden määrä on vähäinen. Voidaan kuitenkin arvioida, että 1.10.2015 voimaan tulleen jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentumisen sekä jatkokäsittelylupaa koskevan korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön vakiintumisen myötä näiden asioiden määrä tulee lähivuosina kasvamaan.

Esityksen mukaan valituslupahakemus voitaisiin selvissä asioissa käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Voidaan arvioida karkeasti, että tällaisia kevyempään kokoonpanoon soveltuvia valituslupa-asioita olisi noin kolmasosa kaikista valituslupahakemuksista eli noin 700–800 asiaa vuodessa.

Yksittäisistä muutosehdotuksista merkittävin vaikutus korkeimman oikeuden jäsenten työmäärään olisi valituslupa-asioden käsittelemisellä selvissä asioissa yhden jäsenen kokoonpanossa. Vuoden 2015 työajanseurantatietojen mukaan valituslupa-asioden kustannukset olivat rikosasioissa 0,867 miljoonaa euroa, siviiliasioissa 1,164 miljoonaa euroa, vakuutus oikeusasioissa 0,347 miljoonaa euroa ja maaoikeusasioissa 0,142 miljoonaa euroa eli yhteensä 2,52 miljoonaa euroa. Kun mukaan jyvitetään asioiden vireilletulon, kanslian jälkitöiden, tukitoimintojen ja palkallisen poissaolon kustannukset, saadaan valituslupa-asioden kokonaiskustannuksiksi 4,08 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi noin 1 900 euroa/asia (laskettu 2 167 asialla, joka on vuonna 2015 saapu-

neiden valituslupa-asioiden määrä). Jos arvioidaan karkeasti, että jäsenten henkilöstökustannukset muodostavat puolet kaikista korkeimman oikeuden henkilöstökustannuksista, olisi yhden jäsenen työmäärän kustannus keskimäärin noin 475 euroa valituslupa-asiaa kohden. Koska kevennyksessä kokoonpanossa voitaisiin käsitellä vain yksinkertaisia ja selviä valituslupa-asioita, kevennyksessä kokoonpanossa käsiteltävän asian vaatima työmäärä olisi kuitenkin merkittävästi vähäisempi kuin keskimääräisessä valituslupa-asiassa, karkeasti arvioiden kolmasosa keskimääräisen valituslupa-asian vaatimasta työmäärästä.

Korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämisellä yksinkertaisissa ja selvissä asioissa voitaisiin siirtää voimavaroja vaativampien asioiden käsittelyyn ja parantaa korkeimman oikeuden mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä, joka on lainkäyttöä ohjaavien ennakkopäätösten antaminen. Korkeimman oikeuden jäsenten työpanoksen kohdentaminen nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla myös nopeuttaisi käsittelyaikoja.

4.2 Kirjallinen menettely

Esituksen mukaan vastaajalle olisi kirjallisessa menettelyssä annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskananotto, joka sisältäisi rangaistuslajin lisäksi rangaistuksen enimmäismäärän. Haastehakemuksessa esitetty seuraamuskananotto ei nykyisin kaikissa tapauksissa sisällä rangaistuksen enimmäismäärää. Jos vastaaja jatkossa olisi tietoinen syyttäjän vaatiman rangaistuksen enimmäismäärästä, vastaajan olisi käytännössä helpompi antaa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Tämän vuoksi ehdotuksen voidaan arvioida jossain määrin edistävän kirjallisen menettelyn käyttöä. Kirjallisen menettelyn käyttöä edistäisi myös jäljempänä käsiteltävän yhden kosketuksen periaatteen soveltaminen.

Vuonna 2016 kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin 17 078 asiaa, joka on noin 33 prosenttia kaikista rikosasioiden asiaratkaisuista. Kirjallisesti ratkaistujen asioiden osuus kaikista rikosasioiden asiaratkaisuista vaihtelee kärjäoikeuksittain 11 prosentista 48 prosenttiin (2016). Kirjallisen menettelyn osuuksissa olevat erot johtuvat osittain eroista juttukannassa. Kirjallista menettelyä käytetään tyypillisesti rattijuopumusten ja muiden liikenne rikosten käsittelyssä. Näiden rikosasioiden osuus kaikista rikosasioista oli vuonna 2016 koko maassa 36 prosenttia. Helsingin kärjäoikeudessa sekä liikenne rikosasioiden osuus kaikista rikosasioista (23 prosenttia) että kirjallisen menettelyn osuus (11 prosenttia) olivat merkittävästi maan keskiarvoja alhaisemmat. Vaikka tuomioistuinten väliin eroihin vaikuttavat myös erot juttukannassa, kirjallisen menettelyn käyttöä olisi mahdollista kasvattaa erityisesti sellaisissa tuomioistuimissa, joissa sen käyttö nykyisin on keskimääräistä vähäisempää.

Vuoden 2015 työajanseurantatietojen mukaan kirjallisesti ratkaistavien rikosasioiden käsittelyn kokonaiskustannukset olivat 2,5 miljoonaa euroa ja istunnossa yhden tuomarin

kokoonpanossa ratkaistavien rikosasioiden käsittelyn kokonaiskustannukset 10,9 miljoonaa euroa. Luvut sisältävät muun muassa henkilöstökustannukset sivukuluineen ja toimitilakustannukset. Kun mukaan jyvitetään asioiden vireilletulon, kanslian jälkitöiden, tiedoksiantojen, tukitoimintojen, it-vakiopalveluiden ja kehittämisen samoin kuin palkallisen poissaolon kustannukset, saadaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannuksiksi 8,196 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi 426 euroa/asia (laskennalliset 19 219 asiaa, jossa otettu huomioon myös käsittelyratkaisut). Vastaavasti istunnossa yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannuksiksi saadaan 36,4 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi 926 euroa (laskennalliset 39 334 asiaa).

Edellä olevan perusteella kirjallisesta menettelystä seuraava säästö on siten yhden asian osalta 500 euroa. Syyttäjälaitoksen osalta vastaava säästö on noin 400 euroa. Jos kirjallisen menettelyn käyttö lisääntyisi niin, että 1 000–2 000 nykyisin yhden tuomarin kokoonpanossa pääkäsittelyssä käsiteltävää asiaa siirtyisi kirjalliseen menettelyyn, voitaisiin saavuttaa tuomioistuinlaitokselle noin 0,5–1 miljoonan euron ja syyttäjälaitokselle noin 0,4–0,8 miljoonan euron vuotuinen säästö.

4.3 Yhden kosketuksen periaate

Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttjähaasteen tiedoksiantoa varten enintään kuuden tunnin ajan. Ehdotus lisäisi yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty on arvioitavissa myöhempää haastamista ajatellen vaikeasti tavoitettavaksi henkilöksi. Toimintamallin käytön lisääminen vähentäisi erityisesti haastamiseen liittyvästä etsinnästä ja muusta työstä sekä peruuntuvista pääkäsittelyistä aiheutuvia kustannuksia. Toimintamallin käytöllä voitaisiin myös edistää kirjallisen menettelyn käyttöä. Kirjallisen menettelyn käytön lisääntymisestä aiheutuvia säästövaikutuksia on käsitelty edellä.

Vaikeimmin tavoitettavat vastaajat etsintäkuulutetaan haasteen tiedoksiantamiseksi. Poliisin tehtävätilastojen mukaan vuonna 2016 poliisi toteutti 2 098 haasteen tiedoksiantoon liittyvää tehtävää. Tehtävän keskimääräinen kesto oli 23 minuuttia (keskimääräinen sidonnaisuusaika), minkä lisäksi etsintäkuulutettuun henkilöön liittyviin tehtäviin kului keskimäärin 41 minuuttia. Jos oletetaan, että kunkin tehtävän toteuttamiseen osallistui kahden poliisimiehen partio, käytettiin tiedoksiantoihin työaika noin 2,7 henkilötyövuotta. Poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan kustannukset vuonna 2015 olivat valtion talousarvion mukaan noin 93 000 e/htv. Poliisin suorittamasta haasteiden tiedoksiannosta

aiheutui siten noin 0,25 miljoonan euron kustannukset, noin 120 euroa jokaista poliisin tiedoksi antamaa haastetta kohden.

Ennen henkilön etsintäkuuluttamista tiedoksiantoa yritetään haastemiestiedoksiantona. Rikosasioiden tiedoksiantoihin liittyvät haastemiesten kustannukset olivat vuonna 2015 yhteensä 7,0 miljoonaa euroa, noin 120 euroa jokaista käräjäoikeudessa käsiteltyä rikosasiaa kohden. Luku kuvaa kustannuksia keskimääräisissä rikosasioissa. Haastemieskustannukset vaikeasti tavoitettavien vastaajien osalta voidaan arvioida olennaisesti tätä suuremmiksi, esimerkiksi kaksinkertaisiksi (240 e). Koska yhden kosketuksen toimintamalla käytettäisiin erityisesti silloin, kun vastaaja on arvioitavissa vaikeasti tavoitettavaksi henkilöksi, toimintamallin käytön voitaisiin siten karkeasti arvioida vähentävän haastemieskustannuksia yhden rikosasian osalta noin 240 euroa.

Jos yhden kosketuksen toimintamalla käytettäisiin esimerkiksi neljäsosassa niistä rikosasioista, joiden tiedoksianto toteutetaan nyt etsintäkuulutuksen avulla (noin 500 asiaa), olisi muutoksen säästövaikutus poliisille noin 60 000 euroa vuodessa. Haastemieskustannusten vähenemisestä aiheutuva säästövaikutus oikeuslaitokselle olisi tällöin noin 120 000 euroa vuodessa.

4.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen

Esityksessä ehdotetaan, että syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin kahdella eri tavalla. Ensinnäkin *vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen* ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuimien pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisena.

Syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi peruuntuneiden istuntojen lukumäärää ja niistä aiheutuvia kustannuksia. Vuonna 2016 rikosasioissa peruuntui käräjäoikeuksissa noin 7 500 istuntoa, vuonna 2015 noin 7 200 istuntoa ja vuonna 2014 noin 7 400 istuntoa. Jos istunto peruuntuu sen vuoksi, että vastaajaa ei ole saatu haastettua, istunnon peruuntumisesta aiheutuvat kustannukset voivat jäädä vähäisiksi. Näin on erityisesti silloin, kun muita henkilöitä ei ole kutsuttu istuntoon tai heille on voitu ajoissa ilmoittaa istunnon peruuntumisesta. Kustannuksia aiheutuu ennen kaikkea istunnoista, joihin vastaaja on haastettu, mutta joihin hän ei saavu paikalle.

Helsingin käräjäoikeudessa on vuonna 2016 peruuntunut yhteensä 1 908 rikosasiaa, joista 304 on peruuntunut istuntopäivänä siitä syystä, että vastaaja on jäänyt haastettuna saapu-

matta istuntoon. Vuonna 2015 tästä syystä peruuntumisia on ollut 410 (yhteensä 2 657 peruuntunutta rikosasiaa) ja vuonna 2014 466 (yhteensä 3 447 peruuntunutta rikosasiaa). Haastetun vastaajan poissaolosta johtuvien peruuntumisien osuus kaikista peruuntumisista on siten ollut vuonna 2016 15,9 %, vuonna 2015 15,4 % ja vuonna 2014 13,5 %.

Koko Suomen osalta ei ole saatavissa tilastoja siitä, kuinka suuri osa istuntojen peruuntumisista on johtunut haastetun vastaajan poissaolosta. Mikäli suhdeluku on koko maassa vastaava kuin Helsingin kärjäoikeudessa, haastetun vastaajan poissaolosta on arvioitavissa aiheutuvan pääkäsittelyjen peruuntumisia istunnossa noin 1 000 vuosittain.

Turun hovioikeudessa rikosasioiden pääkäsittelyistä on vuosina 2016 ja 2015 peruuntunut noin 15 %. Pääosin pääkäsittelyt ovat peruuntuneet jo ennen istuntoa.

On myös vaikea arvioida, kuinka paljon syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventämistä koskevat ehdotukset vähentäisivät haastetun vastaajan poissaolosta johtuvia istuntojen peruuntumisia. Jatkossakin vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuin pitäisi vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisena. Karkeasti voidaan arvioida, että ehdotukset voisivat vähentää haastetun vastaajan poissaolosta johtuvien peruuntumisten määrää noin puolella, joka olisi noin 500 peruuntumista vuosittain.

Peruuntuneisiin istuntoihin liittyvistä asianosaisten oikeudenkäyntikuluista ei ole käytävissä tilastoja. Voidaan arvioida karkeasti, että jokaisen haastetun vastaajan poissaolon takia peruuntuneen pääkäsittelyn kustannukset yhteiskunnalle ovat suuruusluokaltaan vähintään 260 euroa (100 e asiamieskustannuksia ja 3 tuntia oikeuslaitoksen työtä à 54 e; laskettu kärjäoikeuksien vuoden 2015 rikosasioiden kustannustason mukaan eli 0,088 milj. e/htv; oletettu 1 640 h/htv (88 000 / 1 640 ≈ 54)).

Ilman laillista estettä poissa ollut vastaaja tuomitaan uhkasakkoon ja hänelle asetetaan korkeampi uhkasakko tai hänet määrätään noudettavaksi. Poliisin tehtävätilastojen mukaan vuonna 2016 poliisi toteutti 766 oikeuteen noutoon liittyvää tehtävää. Pääosa noudoista on koskenut rikosasian vastaajan tuomista oikeuteen. Syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi siten myös noutojen määrää ja niistä aiheutuvia kustannuksia.

Toiseksi *vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta* pääkäsittelyssä lievennettäisiin siten, että tuomioistuin voisi päättää, että vastaajan ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Ehdotus vähentäisi vankikuljetusten kustannuksia siltä osin kuin vastaajat eivät osallistuisi pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Vastaava kustannussäästö vankikuljetusten osalta syntyisi kuitenkin myös esityksessä ehdotetusta mahdollisuudesta osallistua pääkäsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Vankikuljetusten vähenemisen säästövaikutuksia arvioidaan jäljempänä videoyhteyden käytön laajentamista koskevan muutosehdotuksen kohdalla.

4.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan videoyhteyden käytön laajentamista siten, että jatkossa rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että riita- ja rikosasian asianosaisen sekä yksityisen asianosaisen laillisen edustajan ja oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksesta on annettu hallituksen esitys HE 270/2016 vp. Rakenneuudistuksella vähennettäisiin käräjäoikeuksien määrää siten, että jatkossa Suomessa olisi 20 käräjäoikeutta nykyisten 27 käräjäoikeuden sijaan. Käräjäoikeusverkoston harventumisen seurauksena välimatkat käräjäoikeuksiin kasvavat ja käräjäoikeuteen matkustamisesta aiheutuvat kustannukset lisääntyvät. Välimatkojen piteneminen lisää muun muassa asianosaisille ja heidän avustajilleen aiheutuvia matkakustannuksia, joista osa maksetaan valtion varoista. Tämän esityksen ehdotuksilla videoyhteyden käytön laajentamisesta voidaan vähentää käräjäoikeusverkoston harventumisesta johtuvasta välimatkojen pitenemisestä aiheutuvia kustannuksia.

Ehdotettua säännöstä vastaajan osallistumisesta suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä sovellettaisiin myös käsiteltävänä olevan rikoksen johdosta vangittuna olevaan vastaajaan. Ehdotus vähentäisi vankikuljetuksista aiheutuvia kustannuksia siltä osin kuin rikoksen johdosta vangittuna olevat vastaajat osallistuisivat käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Ehdotus vähentäisi vankikuljetuksista aiheutuvia kustannuksia myös muiden vankilassa olevien vastaajien osalta.

Poliisin tehtävätilastojen mukaan poliisilla oli vuonna 2016 yhteensä 1 421 tehtävää, jossa oli kysymys henkilön oikeuteen viemisestä (ei sisällä noutoja). Tehtävien kesto oli keskimäärin 131 minuuttia (keskimääräinen sidonnaisuusaika). Oikeudessa vartiointia koskevia tehtäviä oli 1 152, keskimääräinen sidonnaisuusaika 123 minuuttia. Jos oletetaan, että kunkin tehtävän toteuttamiseen osallistui keskimäärin kahden poliisimiehen partio, käytettiin tehtäviin työaika noin 6,7 henkilötyövuotta.

Poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan kustannukset vuonna 2015 olivat valtion talousarvion mukaan noin 93 000 e/htv. Oikeuteen viemisen ja oikeudessa vartiointin kustannukset olivat siten noin 0,6 miljoonaa euroa.

Poliisille vankikuljetuksista aiheutuvien kustannusten määrää tulee selvittää tarkemmin jatkovalmistelussa.

Myös Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuu tuomioistuinkuljetuksista kustannuksia, joiden määrää tulee selvittää tarkemmin jatkovalmistelussa.

4.6 Tietojärjestelmät

Esityksessä ehdotetaan, että päiväsakon rahamäärän alentamista voitaisiin hakea suoraan asian ratkaisseelta käräjäoikeudelta (ehdotettu OK 31:14 a). Ehdotus edellyttää muutosten tekemistä rikostuomiojärjestelmään (RITU). Tästä aiheutuu kertaluonteisia tietojärjestelmä-kustannuksia, joiden määrää tulee arvioida tarkemmin jatkovalmistelussa.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriössä laadittiin 11.1.2016 päivätty arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä. Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 40 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Lausunnonantajia pyydettiin ottamaan kantaa arviomuistiossa esitettyihin kehittämiskohteisiin sekä esittämään omia ehdotuksia oikeusprosessien keventämiseksi. Lausuntoja annettiin yhteensä 31. Lisäksi korkein oikeus toimitti lausunnon sekä saattoi tiedoksi asian käsittelyn yhteydessä jätetyn lausuman. Arviomuistiosta annetuista lausunnoista laadittiin tiivistelmä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 21/2016).

Oikeusministeriö asetti 14 päivänä syyskuuta 2016 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin valmistella tarvittavat säännösehdotukset, jotta Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman sekä ministeri Lindströmin oikeudenhoidon kehittämisohjelman (19.8.2016) mukaiset tavoitteet oikeusprosessien keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa toteutuvat. Työryhmän tavoitteena oli nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten mahdollisuutta keskittyä ydintehtäviin, ottaen huomioon perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämät asianosaisten oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen.

Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus arviomuistion viidestä esityksestä ottaen huomioon niistä annettu lausuntopalaute. Lisäksi työryhmän tuli tarpeellisilta osin arvioida lausunnonantajien tekemiä kehittämisehdotuksia, minkä jälkeen mahdollisesti valmistella niistä tarpeellisiksi arvioimiaan säännösehdotuksia. Työryhmän tehtävänä oli myös valmistella ja esittää muita tarkoituksenmukaisina pitämiään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi.

Työryhmään kutsuttiin edustajat oikeusministeriön lisäksi sisäministeriöstä, korkeimmasta oikeudesta, hovioikeudesta, käräjäoikeudesta, syyttäjälaitoksesta ja Suomen Asianajallistosta.

Tähän mietintöön sisältyvät ehdotukset on valmisteltu mainitussa työryhmässä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Oikeudenkäymiskaari

2 luku. Päätösvaltaisuudesta

6 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentamista nykyiseen verrattuna.

Voimassa olevan säännöksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan ratkaista rikosasiat, joissa syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty yli kahden vuoden vankeusrangaistusta. Lisäksi säännös sisältää luettelon pääsääntöä törkeämmistä rikoksista sekä niiden rangaistavista yrityksistä, jotka voidaan yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä vain puheenjohtajasta koostuvassa kokoonpanossa.

Yleisperusteluissa lausutuilla perusteilla ehdotetaan yhden tuomarin käyttöalan laajentamista sellaisiin rikosasioihin, joissa syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty yli neljän vuoden vankeusrangaistusta. Mistään voimassa olevan säännöksen luettelossa mainitusta rikoksesta ei ole säädetty tätä ankarampaa rangaistusta. Erillinen luettelo ei olisi enää ehdotettavasta muutoksesta johtuen aiheellinen.

Muilta osin momenttia ei muutettaisi. Kuten nykyisinkin, yksittäisen rikoksen kohdalla ratkaisevaa olisi se tapaukseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekon syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on sovellettava. Sen sijaan rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten teon jääminen yritysasteelle, eivät vaikuttaisi asiaan. Yhden tuomarin kokoonpanossa voitaisiin käsitellä myös rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa tekoa ja rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin neljä vuotta vankeutta.

Kukin asia tulisi käsitellä mahdollisimman keveässä kokoonpanossa, jolle asian erityispiirteistä tai syytteiden yhdessä käsittelemisestä muuta johdu taikka jolleivät muut erityiset syyt edellytä vahvempaa kokoonpanoa. Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa yhden tuomarin kokoonpanossa katsoisi, että asia on käsiteltävä lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, asia olisi jo voimassa olevan 7 §:n nojalla siirrettävä käsiteltäväksi tässä kokoonpanossa. Esityksessä ehdotetun 11 §:n nojalla asia olisi myös tarvittaessa mahdollista siirtää käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi olisi perusteltua.

Voimassa olevan pykälän 2 momentissa säädetään, että ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Säännös ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana. Pykälän 1 momentin säännös käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta, kun siinä on yksin puheenjohtaja, soveltuu myös kirjalliseen menettelyyn.

Esityksessä 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi uusi säännös, jonka mukaan käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpano olisi päätösvaltainen myös, jos syytteessä tarkoitusta yksittäisestä rikoksesta voidaan tuomita enemmän kuin neljä, mutta enintään kuusi vuotta vankeutta. Tällaiset rikosasiat käsitellään nykyisin voimassa olevan 2 luvun 1 §:n pääsäännön mukaisesti lautamieskokoonpanossa. Ehdotetun säännöksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanon edellytyksenä olisi, että kukaan asianomistajista tai vastaajista ei pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena.

Ehdotetun säännöksen soveltaminen olisi käräjäoikeuden harkinnassa. Käräjäoikeus voisi jatkossakin päättää asian käsittelemisestä pääsäännön mukaisessa lautamieskokoonpanossa. Jos käräjäoikeus kuitenkin katsoisi asian soveltuvan käsiteltäväksi myös yhden tuomarin kokoonpanossa, käräjäoikeuden olisi varattava vastaajille ja asianomistajille tilaisuus lausua käsityksensä lautamieskokoonpanon tarpeellisuudesta. Asianosaisia voitaisiin pyytää ilmoittamaan käräjäoikeuden määräämässä ajassa, pitävätkö he asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena. Asianosaisilta voitaisiin tiedustella heidän näkemystään lautamieskokoonpanon tarpeellisuudesta haasteen tai kutsun yhteydessä. Asia olisi käsiteltävä lautamieskokoonpanossa, jos yksikin vastaaja tai asianomistaja pitäisi sitä tarpeellisena.

8 §. Pykälän 2 momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi sekä momenttiin lisättäväksi uudet 3 a ja 3 b kohdat.

Voimassa olevan pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan hovioikeudessa yksi jäsen voi ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan. Säännös yhdenmukaistettaisiin

korkeinta oikeutta koskevien säännösten kanssa niin, että valitus korvattaisiin muutoksenhakemuksella.

Momentin *3 a kohdassa* säädettäisiin, että hovioikeus olisi toimivaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa ratkaisemaan pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskevan valituksen. Valitusasiassa voi olla kyse valittajan esittämästä sellaisesta selvityksestä kuten perustoimeentulotukea koskevasta päätöksestä, joka tulisi ottaa huomioon päiväsakon rahamäärää vahvistettaessa ja johon valittaja ei ole kärjäoikeudessa vedonnut. Mikäli valitusasiassa olisi kyse päiväsakon rahamäärän alentamisesta ja asia olisi hovioikeudelle toimitetun selvityksen perusteella selvä ja yksinkertainen, voisi hovioikeus ratkaista asian yhden jäsenen kokoonpanossa.

Momentin *3 b kohdassa* ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeudessa yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin käyttää niissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa tilanteissa, joissa kärjäoikeus on käsitellyt omaa tuomiotaan koskevan muutoksenhaun OK 31:14 a:n nojalla. Mainitun pykälän mukaan tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa rikosasiassa annetun tuomion purkamista tai oikaisemista siksi, että henkilöä on käsitelty toisena tai väärällä nimellä, poissaolon johdosta määrätyn seuraamuksen poistamista laillisen esteen vuoksi tai tuomion purkamista tai oikaisemista 31 luvun 9 a §:n nojalla. Viitatussa pykälässä säädetään siitä, että lainvoiman saanut tuomio rikosasiassa voidaan purkaa eräissä yhteisen rangaistuksen määräämiseen liittyvissä tilanteissa.

Kyse on varsin rajatusta tuomitsemistehtävästä. Ylimääräisessä muutoksenhaussa tutkitaan ensisijaisesti, onko edellytyksiä poistaa tai purkaa ratkaisua. Jos vastaus on myöntävä, asia voidaan tarpeen mukaan palauttaa uudestaan käsiteltäväksi alempaan oikeusasteeseen tai myös oikaista muutoksenhaun alaista ratkaisua suoraan.

9 §. Pykälässä säädetään korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta. Pykälän *1 momenttiin* ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Voimassa olevan pääsäännön mukaisesti korkein oikeus olisi päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa toisin säädetä. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa. Korkeimman oikeuden työjärjestyksen mukaisesti kaikki ne asiat, joista annettava ratkaisu julkaistaisiin, ratkaistaisiin edelleen vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa.

Voimassa olevan pykälän *2 momentissa* säädetään korkeimman oikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta käsiteltäessä ja ratkaistaessa valitusluvan myöntämistä koskevaa asiaa. Sääntely ehdotetaan siirrettäväksi 3 momenttiin ja 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi uusista asiaryhmistä, joita korkein oikeus on päätösvaltainen tutkimaan ja ratkaisemaan kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Ensinnäkin korkein oikeus olisi päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemää ja ratkaisemaa asiaa ja korkeimman oikeuden kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Kysymys on käytännössä hovioikeuden ensi asteena käsittelemistä virkarikosasioista tehdyistä valituksista, jotka perustuvat asianomistajan yksin ajamiin syytteisiin. Jos asian laatu ei edellytä laajempaa kokoonpanoa, asia voitaisiin tutkia ja ratkaista kolmijäsenisessä kokoonpanossa. Asiaa ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä viisijäsenisessä kokoonpanossa, kun asia ei ole oikeudellisesti tulkinnanvarainen eikä sen laatu edellytä kolmijäsenistä laajemman kokoonpanon harkintaa.

Toiseksi korkein oikeus olisi päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä ja kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteista on olemassa runsaasti korkeimman oikeuden julkaistua ratkaisukäytäntöä. Myöntämisperusteita ei ole järjestelmän soveltamisalaa laajennettaessa muutettu. Korkein oikeus on antanut yli 20 ennakkopäätöstä jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksistä. Valitus voitaisiin käsitellä ehdotetun säännöksen nojalla kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos jatkokäsittelylupa on hovioikeudessa evätty, vaikka korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että asia olisi tullut hovioikeudessa ottaa jatkokäsittelyyn. Asia voitaisiin siten käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa, kun kysymys olisi selvien soveltamisvirheiden oikaisusta. Asia tulisi kuitenkin käsitellä viisijäsenisessä kokoonpanossa, jos asian laatu sitä edellyttää. Erityisesti prejudikaattiohjausta edellyttävissä asioissa linjaukset tulisi edelleen tehdä viisijäsenisessä kokoonpanossa. Kuten edellä on todettu, julkaistavan ratkaisun tekemiseen osallistuu vähintään viisi jäsentä. Asia olisi siirrettävä viisijäseniseen kokoonpanoon myös, jos jäsenet ovat ratkaisusta eri mieltä.

Pykälän 3 momentti vastaisi pääasiallisesti aiempaa 2 momenttia valitusluvan myöntämistä koskevan asian käsittelemisestä ja ratkaisemisesta korkeimmassa oikeudessa. Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan esittelijän esittelystä kaksi- tai kolmijäsenisessä jaostossa. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi, että asian voisi käsitellä ja ratkaista yksi jäsen, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Kysymykseen tulisivat sellaiset valituslupahakemukset, joiden osalta valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät objektiivisesti arvioiden selvästikään täyty. Kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi tilanteet, joissa hakemuksessa tuodaan esille asian ratkaisun kannalta merkityksettömiä näkökohtia tai hakemus on niin sekava, että sen perusteella on vaikea hahmottaa mitään valituslupaperustetta. Valituslupahakemus voitaisiin katsoa säännöksen tarkoittamalla tavalla selväksi, jos siinä ainoastaan toistetaan asiassa aikaisemmin esitetyt perusteet, joihin jo aiemmissa oikeuksissa on vastattu, eikä asiaan selvästikään liity mitään lainmukaisten lupaperusteiden kannalta mielekästä kysymystä. Asian ratkaisuun osallistuisi aina jäsenen lisäksi myös esittelijä. Jos he olisivat eri mieltä, asia ei olisi selvä ja se olisi siirrettävä laajempaan kokoonpanoon. Työ korkeimmassa oikeudessa olisi

perusteltua järjestää niin, että asian käsittelyyn yhden jäsenen kokoonpanossa osallistuvat ne jäsenet ja esittelijät, joilla on riittävä kokemus korkeimman oikeuden valituslupakäytännöstä.

Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättäisi valituksen käsittelevä kokoonpano, kuten nykyisinkin.

Pykälän 4 *momentti* vastaisi pääasiallisesti aiempaa 3 momenttia. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi, että yksi jäsen voisi päättää välitoimesta. Yksi jäsen voi voimassa olevan 10 §:n nojalla päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Ehdotetun säännöksen nojalla yksi jäsen voisi myös valituslupahakemusta käsiteltäessä päättää välitoimesta, kuten vastauksen pyytämisestä. Momentin mukaan yksi jäsen voisi myös käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

Korkeimman oikeuden toimivaltaista kokoonpanoa koskevasta sääntelystä poistettaisiin jaosto -termi tarpeettomana. Se kuitenkin jäisi 1 momenttiin, koska termiä käytetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa, johon momentissa viitataan.

10 §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään siitä, milloin ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat voidaan käsitellä 9 §:n 1 momentissa säädettyä viisijäsenistä kevyemmässä kokoonpanossa. Pykälän soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Myös ylimääräistä muutoksenhakua koskee korkeimman oikeuden työjärjestyksen määräys siitä, että julkaisutavan ratkaisun tekemiseen osallistuu vähintään viisi jäsentä.

Nykyisen pykälän 1 *momentin* mukaan ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan käsitellä kolmijäsenisessä kokoonpanossa, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Säännöstä muutettaisiin siten, että ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voitaisiin käsitellä aina kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Hakemus voitaisiin siis ehdotuksen mukaan myös hyväksyä yksimielisesti kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Voimassa olevan säännöksen mukaan ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta voidaan päättää myös kolmi- tai yksijäsenisessä kokoonpanossa. Asiantilaa ei ole tarkoitettu muutettavaksi. Asiasta ei säädettäisi 1 momentissa, mutta asiaa koskeva säännös yksijäsenisestä kokoonpanosta ehdotetaan siirrettäväksi 2 momentin 4 kohtaan.

Voimassa olevasta 2 *momentista* poistettaisiin sääntely asian siirtämisestä viiden jäsenen kokoonpanoon tarpeettomana. Muissa kuin nyt ehdotettavissa 1 ja 2 momenteissa tarkoitetuissa tapauksissa ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia tutkittaisiin ja ratkaistaisiin 9 §:n 1 momentin mukaisesti viisijäsenisessä kokoonpanossa.

Pykälän 2 momentin tilalle otettaisiin säännökset niistä ylimääräistä muutoksenhakua koskevista asioista, joissa korkein oikeus olisi toimivaltainen yksijäsenisenä.

Pykälän 2 momentin *1 kohdassa* säädettäisiin osin vastaavasti kuin voimassa olevan 1 momentin kolmannessa virkkeessä. Säännös poistettaisiin 1 momentista. Voimassa olevan 1 momentin kolmannen virkkeen mukaan yksi jäsen voi hylätä tai jättää tutkimatta ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen, jos korkein oikeus on jo aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta samaa asiaa koskevan hakemuksen eikä uuden hakemuksen tueksi esitetä merkityksellistä uutta aineistoa eli uusia seikkoja tai todisteita. Esityksessä ehdotetaan 31 luvun 19 §:ksi säännöstä, jonka mukaan asianosainen saisi käyttää ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen. Näissä tilanteissa korkein oikeus olisi toimivaltainen yksijäsenisenä käsittelemään ja ratkaisemaan ehdotetussa 31 luvun 19 §:ssä tarkoitettua hakemuksen, jos se jätetään tutkimatta.

Momentin 2 ja 3 kohdat olisivat uusia säännöksiä. Momentin *2 kohdan* mukaan yksi jäsen voisi jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään. Samoin *3 kohdassa* säädettäisiin, että yksi jäsen voisi käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan. Asioihin ei tällaisissa tapauksissa liity lainkaan oikeudellista harkintaa.

Kuten nykyisinkin, momentin *4 kohdan* mukaan yksi jäsen voisi päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Kohtaan ehdotetaan lisättäväksi, että yksi jäsen voisi päättää myös ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä. Säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

10 a §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi säännös, jonka mukaan korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen olisi toimivaltainen ratkaisemaan myös liitännäisvaatimukset toimivaltansa kuuluvassa asiassa. Hovioikeuden osalta vastaava säännös on jo nykyisin 8 §:n 3 momentissa. Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voisi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset. Säännös mahdollistaisi, että yksi jäsen voisi tutkia ja ratkaista säännöksessä mainitut liitännäisvaatimukset, jotka liittyvät hänen yksin tutkimaansa ja ratkaisemaansa pääasiaan.

11 §. Voimassa olevan pykälän mukaisesti tuomioistuimen monijäsenistä kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai

muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että käräjäoikeuden ja hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voidaan vastaavin perustein vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että asiat, jotka kokoonpanosääntelyn johdosta olisivat käsiteltävissä käräjäoikeudessa tai hovioikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, olisivat siirrettävissä kahden lainoppineen jäsenen käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Laajassa asiassa voitaisiin turvata päätösvallan säilyminen yllättävistä esteistä huolimatta ottamalla kokoonpanoon toinen jäsen. Tällaista kokoonpanoa voitaisiin hyödyntää myös koulutuksellisessa tarkoituksessa. Kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari.

Mahdollisissa äänestystilanteissa sovellettavaksi tulisivat 23 luvun ja ROL 10 luvun säännökset äänestämisestä.

5 luku. Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §. Pykälässä säädetään puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä. Voimassa olevan pykälän *1 momentissa* säädetään, että jos haastehakemus on puutteellinen, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Säännöksen alkuperäisten esitöiden mukaan täydennyskehotuksen antaminen tulee kysymykseen muun ohella silloin, jos kantajan vaatimusta ja sen perusteita ei ole ilmoitettu haastehakemuksessa niin selvästi, että vastaaja voi antaa yksilöidyn vastauksen (HE 15/1990 vp s. 53). Vuonna 2003 voimaan tulleella lainmuutoksella kynnystä täydennyskehotuksen antamiseen hieman korotettiin (HE 32/2001 vp s. 33). Lainmuutoksen esitöissä todettiin, että erityisesti vaatimusten perusteiden puuttuminen tai niiden huomattava epäselvyys olisi jatkossakin yleensä aina riittävä aihe täydennyspyyntöön (HE 32/2001 vp s. 34).

Selvyyden vuoksi momenttia täydennettäisiin siten, että siinä mainittaisiin puutteellisen haastehakemuksen lisäksi nimenomaisesti myös epäselvä ja sekava haastehakemus. Ehdotetun säännöksen mukaan kantajaa olisi siten kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos hakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, että hakemuksen korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Epäselvällä tai sekavalla haastehakemuksella tarkoitetaan haastehakemusta, jonka perusteella ei objektiivisesti arvioiden ole mahdollista ymmärtää, mitä kantaja vaatii ja millä perusteilla.

Täydennyskehotuksen sisältöä koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti. Kantajalle olisi ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §. Pykälässä säädetään kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta vastausta pyytämättä. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä 5 §:n osalta ehdotetaan. Jollei kantaja noudata täydennyskehotusta, kanne on voimassa olevan momentin mukaan jätettävä tutkimatta, jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Perusteisiin jättää kanne tutkimatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

Säännös tulisi sovellettavaksi tyypillisesti silloin, kun haastehakemuksen sekavuuden perusteella voidaan arvioida, ettei ilman lainopillista avustajaa prosessaava kantaja kykene tuomioistuimen prosessinjohtotoimien ohjaamaan täydentämään ja korjaamaan haastehakemustaan sellaiseksi, että sen pohjalta asian mielekäs käsittely olisi mahdollinen.

Momentista poistettaisiin vaatimus siitä, että tutkimatta jättäminen on tehtävä heti. Voimassa olevan pykälän esitöissä (HE 15/1990 vp s. 54) todetaan, että pykälä on sijoitettu lukuun siten, että se liittyy lähinnä oikeudenkäynnin aloittamiseen. Esitöiden mukaan säännös voi kuitenkin tulla sovellettavaksi myös myöhemmin valmistelussa. Kanne voidaan jättää tutkimatta esimerkiksi vastaajan vastauksen jälkeen. Jatkossakin tuomioistuimen tulisi jättää kanne tutkimatta heti, kun tutkimatta jättämisen edellytykset ovat selvillä.

Pykälän *2 momenttiin* otettaisiin uusi säännös kanteen tutkimatta jättämisestä vastausta pyytämättä. Nykyinen 2 momentti siirrettäisiin uudeksi 3 momentiksi.

Ensinnäkin tuomioistuimen olisi jätettävä kanne tutkimatta siltä osin kuin se on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi. Ehdotetussa säännöksessä henkilöllä tarkoitettaisiin sekä luonnollisia henkilöitä että oikeushenkilöitä. Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos olisi ilmeistä, että kanne on nostettu toisen oikeuksien loukkaamiseksi ilman aitoa oikeussuojan tarvetta. Kanteen nostamista voidaan tällöin pitää oikeuden väärinkäyttönä. Oikeuden väärinkäyttöä on käsitelty muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisuisissa KKO 1992:145, 2001:56, 2003:126 ja KKO 2007:99. Voimassa olevan oikeusapulain (257/2002) 7 §:n 3 kohdan nojalla myöskään oikeusapua ei anneta, jos asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä. Käytännössä pelkästään kiusanteko- tai kostonmielessä aloitettu prosessaaminen ilmenee usein vasta vastaajan antaman vastauksen perusteella.

Toiseksi tuomioistuimen olisi jätettävä kanne tutkimatta, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä. Ehdotettu säännös koskisi tilanteita, joissa kantajan vaatimukset eivät ole oikeudellisesti tai notorisesti suorastaan mahdottomia ja siten voimassa olevassa

2 momentissa tarkoitettuihin tavoin selvästi perusteettomia, mutta aivan ilmeistä olisi, ettei asiassa ole edellytyksiä päätyä kantajan vaatimaan lopputulokseen. Näin ollen säännös edellyttäisi asian jonkinasteista tutkimista ja merkitsisi poikkeamista siitä pääsäännöstä, että tuomioistuimien arvio esitettyjä todisteita vasta pääkäsittelyssä.

Voimassa oleva 2 momentti siirrettäisiin uudeksi 3 momentiksi. Voimassa olevan momentin mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton. Momentista ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että kanne on hylättävä ”haastetta antamatta heti”. Asiallisesti momenttia ei muutettaisi. Voimassa olevan luvun 8 §:n mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 6 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty. Mainitusta 8 §:stä siten ilmenee, että kanne voidaan nyt kysymyksessä olevan pykälän mukaisesti hylätä haastetta antamatta.

15 d §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukaistettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettäväksi ehdotettavan 12 luvun 8 §:n kanssa ja siitä poistettaisiin tarpeettomana tarkoituksenmukaisuusharkintaan liittyviä määräyksiä.

6 luku. Riita-asian pääkäsittely

11 §. Pykälässä säädetään siitä, milloin asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely. Pykälän 1 momentin voimassa olevan pääsäännön mukaan uusi pääkäsittely tulee toimittaa, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yli 14 päivää. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että pääkäsittelyn lykkäämisen aikaraja nostetaan 14 päivästä 30 päivään. Lykkäämisen aikaraja olisi siten sama kuin rikosasioissa (ROL 6:11.1). Pykälässä tarkoitettuun lykkäysaikaan ei edelleenkaan laskettaisi sitä aikaa, jonka käsittely on ollut 5 §:n 2 momentin nojalla keskeytyneenä. Muutoinkaan lykkäysajan laskemisessa noudatettavia periaatteita ei muutettaisi.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteista, jolloin uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 1 momentissa säädetyn ajan. Voimassa olevan säännöksen mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Momenttiin ehdotetaan tehtäväksi kolme muutosta. Ensinnäkin säännökseen ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos siten, että säännöksessä mainittu aikaraja vastaisi 1 momenttiin tehtäväksi ehdotettua muutosta eli 30 päivän aikarajaa.

Toiseksi momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että asiassa ei tarvitsisi toimittaa uutta pääkäsittelyä myöskään, jos sitä asian laajuuden perusteella tai muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana.

Edelleen aina kuitenkin edellytettäisiin, että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkääntymisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Kuten nykyinkin, käsittelyn keskittämisen toteutumista arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota lykkäysten ja keskeytysten yhteisvaikutukseen.

Ehdotetulla säännöksellä ei olisi tarkoitus muuttaa pääsääntöä siitä, että asia on käsiteltävä yhdessä yhtäjaksoisessa pääkäsittelyssä ilman lykkäyksiä. Pääkäsittelyn toimittaminen keskitetyksi edellyttää, että pääkäsittely silloinkin, kun se muodostuu eri oikeudenkäyntitilaisuuksista, toimitetaan mahdollisimman yhtäjaksoisesti ja vain lyhyin keskeytyksin tai lykkäyksin.

Kolmanneksi momentin ehdoton määräaika uuden pääkäsittelyn toimittamiselle ehdotetaan poistettavaksi. Voimassa olevan säännöksen mukaan uusi pääkäsittely on toimitettava aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yli 45 päivää.

Säännöksen poistaminen ei tarkoittaisi, että tuomioistuimet voisivat lykätä asian käsittelyä määräämättömän ajan. Yksiselitteisesti ei ole kuitenkaan ratkaistavissa, kuinka pitkän ajan pääkäsittely voisi olla lykättynä niin, että keskitetyn pääkäsittelyn tarkoituksen voidaan katsoa toteutuvan. Säännöksen poistaminen mahdollistaisi poikkeustapauksissa tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan. Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan kuulla asiassa asianosaisia ja perustella asiaa koskeva päätöksensä oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n 2 momentin mukaisesti.

Pykälän säännöksiä joustavoitettaisiin, jotta laajat ja pitkät oikeudenkäynnit olisivat käsiteltävissä tarkoituksenmukaisesti. Muutoksilla mahdollistettaisiin aiempaa paremmin muun muassa laajan asian käsittelyn jaksottaminen asiakokonaisuuksiin ja tuomioluonnoksen laatiminen välittömästi asiakokonaisuudesta esitetyn oikeudenkäyntiaineiston jälkeen. Tämän voidaan katsoa edistävän oikeudenkäynnin välittömyyttä.

12 luku. Asianosaisista

8 §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 8 § rikosprosessiuudistuksen yhteydessä kumotun pykälän tilalle. Pykälässä säädettäisiin riita-asian asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäynnin suulliseen käsittelyyn kuva- ja ääniyhetyden välityksellä. Pykälän edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko ”Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen”. Voimassa olevan 17 luvun 52 §:n nojalla riita-asian asianosaista voidaan kuulla etäyhteyden välityksellä todistelutarkoituksessa. Voimassa olevassa laissa ei sen sijaan ole säännöksiä riita-

asian asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muilta osin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna.

Pykälän 1 *momentin* nojalla riita-asian asianosainen saisi osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Suostumuksesta ei edellytettäisi määrämuotoa. Säännöksen mukainen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen edellyttäisi sekä puhe- että näköyhteyttä. Pelkästään puhelimitse tapahtuva osallistuminen ei olisi säännöksen mukaan mahdollista.

Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa etäyhteyden välityksellä sovellettaisiin jatkossakin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää. Poissuljettua ei olisi, että asianosaista kuultaisiin todistelutarkoituksessa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollen ja että muutoin hän osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksin.

Pääkäsittelyyn osallistumisen lisäksi säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi silloin, kun asianosainen osallistuu pääkäsittelyn ulkopuolella järjestettävään todistelumenettelyyn. Säännöstä ei sovellettaisi valmisteluistuntoihin, joiden osalta etäyhteyden käyttämisestä säädettäisiin jatkossakin erikseen 5 luvun 15 d §:ssä. Tästä soveltamisalan rajauksesta säädettäisiin pykälän 5 momentissa.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin, että riita-asiassa asianosaisen laillinen edustaja voisi osallistua suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, mikäli 1 momentissa säädetyt edellytykset täytyisivät.

Ehdotettavan momentin mukaan myös asianosaisen oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, mikäli päämies tähän suostuu. Sekä asianosaisen että hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä olisi mahdollista osallistua teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen suulliseen käsittelyyn. Heidän ei välttämättä tarvitsisi olla samassa etäyhteyden paikassa. Mahdollista olisi myös, että toinen heistä olisi läsnä henkilökohtaisesti suullisessa käsittelyssä ja toinen videoyhteyden välityksin. Avustaja ja päämies voisivat asiasta sopia keskenään, mutta päämiehen olisi aina suostuttava etäyhteyden sekä omalta että avustajansa osalta. Tuomioistuin arvioisi kuitenkin aina menettelyn soveliaisuuden.

Pykälän 3 *momentin* mukaisesti luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidettäisiin myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa. Siten indispositiivisen riita-asian vastaaja, jota luvun 6 §:n 4 momentin nojalla on aina kehoitettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla, voisi osallistua pääkäsittelyyn myös videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentin nojalla, mikäli osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen tapahtuisi toisessa tuomioistuimessa, muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädettyssä paikassa, sovellettaisiin tämän luvun säännöksiä kutsuista, pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista. Mikäli asianosainen osallistuisi käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualla kuin säännöksessä mainituissa paikoissa, ei häntä olisi mahdollista kutsua sakon uhalla eikä käytettävissä olisi muutkaan luvussa tarkoitetut pakkokeinot.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan säädettäväksi soveltamisalan poikkeuksesta, jonka mukaisesti säännöstä ei sovellettaisi suullisen valmistelun istuntoon. Valmisteluistunnon pitämisestä etäyhteyden välityksellä riita-asiassa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §. Pykälän 2 momentin viittaussäännös korjattaisiin. Säännöksessä tarkoitettu todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä, eikä enää 36 §:ssä.

26 luku. Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

20 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan valitus jätetään pääkäsittelyyn kohteena olevalta osalta sillensä, jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä. Tuomioistuimeen henkilökohtaisesti saapumaan määrätty asianosainen, joka käyttää asiamiestä sijastaan, vaikka hänellä ei ole laillista estettä, katsotaan 12 luvun 29 §:n mukaan poisjääneeksi.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi valittajana olevan rikosasian vastaajan osalta. Momenttiin lisättäisiin, että jos pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti valittajana kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa olisi meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään. Tällöin ei sovellettaisi, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään. Rikosasian vastaajan valitusta ei siten voitaisi hänen henkilökohtaisesta poissaolostaan huolimatta jättää osaksikaan sillensä, jos hänen asiamiehensä on paikalla pääkäsittelyssä.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2015:14 todennut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun *Neziraj v. Saksa* (8.11.2012) osoittavan, että rikosasian vastaajan oikeus puolustautua asiamiehensä avulla on ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 c kohdan vaatimusten kannalta sellainen oikeusturvatae, josta seuraa este käyttää vastaajan henkilökohtaisen poissaolon seuraamuksena sitä, että hänen valituksensa jätetään sillensä. Valittajan perusteetonkaan poissaolo ei saa estää rikosasian vastaajan valituksen käsittelemistä, jos hänen asiamiehensä on tullut paikalle puolustautumista jatkaakseen. Tämä koskee myös tilanteita, joissa vastaajan henkilökohtaista kuulemistä pidetään hänen valituksensa käsittelemisen kannalta välttämättömänä.

Ehdotetun pykälän mukaan asiassa olisi meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään. Hovioikeus saisi, jos se katsoisi siihen olevan syytä, toimittaa pääkäsittelyn ja ratkaista asian valit-

tajana olevan rikosasian vastaajan henkilökohtaisesta poissaolosta huolimatta. Jos asian ratkaiseminen ei edellyttäisi vastaajan kuulemista todistelutarkoituksessa, hovioikeus voisi ratkaista asian kuultuaan vastaajan asiamiestä. Jotta asia voitaisiin tällaisessa tilanteessa ratkaista, valittajana oleva vastaaja, joka kutsutaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, olisi kutsuttava pääkäsittelyyn myös uhalla, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

Jos henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn kutsuttu vastaaja olisi jäänyt pois pääkäsittelystä, hovioikeuden olisi uudestaan arvioitava, onko vastaajan henkilökohtainen kuuleminen edelleen välttämätöntä. Hovioikeuden olisi keskusteltava pääkäsittelyn toimittamisesta ja vastaajan läsnäolon tarpeellisuudesta vastaajan asiamiehen ja muiden asianosaisten kanssa. Vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen tarpeellisuutta ja sen selvittämistä on käsitelty ratkaisussa KKO 2015:14.

31 luku. Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään poikkeuksista 12 §:ään, jonka mukaan tuomion purkamista haetaan korkeimmalta oikeudelta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 1 a kohta. Lisättävän säännöksen nojalla tuomion purkamista voitaisiin hakea suoraan asian ratkaisseelta tuomioistuimelta, jos on kyse pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamisesta.

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan luvun 8 §:n 3 kohdan nojalla voidaan arvioida lainvoimaisen sakkotuomion purkamista myös pelkästään sakon rahamäärän osalta (ks. KKO 2016:83, KKO 2009:2 ja KKO 2004:9). Lainvoimainen tuomio voidaan siten purkaa syytetyn eduksi sakon rahamäärän osalta esimerkiksi silloin, jos vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole aiemmin esitetty, ja sen esittäminen todennäköisesti olisi johtanut alhaisempaan päiväsakon rahamäärään. Rikoslain 2 a luvun 2 §:n 3 momentin nojalla päiväsakon rahamäärä vahvistetaan ensisijaisesti viimeksi toimitetun verotuksen perusteella. Jos tulot ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, ne voidaan arvioida muun saatavan selvityksen perusteella. Ehdotetun säännöksen nojalla vastaaja voisi siten hakea tuomion purkamista päiväsakon rahamäärän osalta käräjäoikeudelta esimerkiksi tilanteessa, jossa päiväsakon rahamäärä on käräjäoikeudessa vahvistettu verotustietojen perusteella, mutta vastaajan tulot ovat käräjäoikeuden tuomion antamisen aikana olleet olennaisesti alhaisemmat. Tarkoituksenmukaista ei ole, että tuomion purkamista tällaisella lähinnä teknisluonteisella perusteella haettaisiin korkeimmalta oikeudelta silloin, kun kysymys on alemman oikeuden tuomitseman päiväsakon rahamäärän oikaisemisesta.

19 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi moninkertaisten ylimääräistä muutoksenhakua koskevien hakemusten rajoittamisesta. Säännös vastaisi pääosin, mitä ylimääräisen muutoksenhaun rajaamisesta korkeimmassa hallinto-oikeudessa on säädetty.

Korkein oikeus voisi jättää ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen tutkimatta, jos asianosainen uudelleen samassa asiassa kantelisi tuomiovirheestä, hakisi tuomion purkamista taikka menetetyn määräajan palauttamista, jollei asiaa olisi erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen. Tällöin ehdotetun 2 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisesti tutkimatta jättämisestä voitaisiin päättää korkeimmassa oikeudessa yhden jäsenen kokouksessa.

Lähtökohtana olisi, että kutakin ylimääräisen muutoksenhaun keinoa eli tuomiovirhekantelua, tuomion purkua tai menetetyn määräajan palauttamista saisi käyttää vain kerran samassa asiassa. Yhden asianosaisen tekemä hakemus ei estäisi muita asianosaisia hakemasta ylimääräistä muutoksenhakua samassa asiassa.

Samassa asiassa tehtyjen ylimääräistä muutoksenhakua koskevien hakemusten tutkittavaksi ottaminen ei perustuisi siihen, onko uudessa hakemuksessa esitetty uusia todisteita tai muita perusteita kuin aikaisemmin. Ylimääräistä muutoksenhakua haetaan käytännössä hakemuksilla, joissa esitetään lisää perusteita tai niitä täsmennetään esittämällä uusia todisteita. Säännönmukaisesti näillä ei kuitenkaan ole merkitystä ja muutoksenhakemukset hylätään.

Samassa asiassa tehty uusi ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus voitaisiin kuitenkin tutkia, jos esimerkiksi hakijan oikeusturva välttämättä vaatii asian tutkimista uudelleen tai ensimmäisen hakemuksen hylkääminen havaitaan virheelliseksi.

1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku. Syytteen vireillepanosta

10 a §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukaistettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettäväksi ehdotettavan 8 luvun 13 §:n kanssa ja sen sanamuotoa lyhennettäisiin.

5 a luku. Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §. Voimassa olevan pykälän *1 momentin 4 kohdan* mukaan kirjallisen menettelyn käyttäminen edellyttää, että asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Kohdan sanamuotoa muutettaisiin siten, että asia voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos asianomistaja olisi ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä. Ehdotettu sanamuoto vastaisi 1 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohtaa, joka koskee tuomioesityksen tekemistä asian käsittelemiseksi 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Kuten nykyisinkin, kirjallisen menettelyn edellytyksenä olisi asianomistajan suostumus, joka voitaisiin antaa esitutkinnassa tai myöhemmin. Esitutinnan jälkeen annettavalta suostumukselta ei kuitenkaan edellytettäisi kirjallista muotoa. Asiaa käsittelevä tuomari voisi siten tarvittaessa myös puhelimitse tiedustella asianomistajan suostumusta kirjalliseen menettelyyn.

Kohtaa lisäksi täydennettäisiin siten, että asianomistajan suostumusta ei tarvittaisi siinä tapauksessa, että asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa tai myöhemmin, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa. Vaatimuksella tarkoitettaisiin niin yksityisoikeudellisia vaatimuksia kuin rangaistusvaatimusta. Tällainen asianomistajan esitutkinnassa ilmoittama kanta lähtökohtaisesti sitoo häntä (KKO 2002:12).

2 §. Pykälän *1 momenttiin* sisältyy säännös siitä, että vastaajan on tuomioistuimen määräämässä ajassa ilmoitettava kärjäoikeudelle tunnustamisestaan ja suostumuksestaan kirjalliseen menettelyyn. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että kyseinen ilmoitus tulisi tehdä 14 päivän kuluessa tiedoksiannosta.

Nykyisinkään tuomioistuimet eivät käytännössä ole asettaneet määräaikaakaan jokaisessa yksittäisessä tapauksessa erikseen. Ehdotettu muutos kuitenkin keventäisi menettelyä erityisesti käytettäessä ns. syyttäjahaastetta. Kun määräajasta säädettäisiin laissa, syyttäjän ei tarvitsisi sitä haastetta antaessaan erikseen selvittää. Voidaan myös olettaa, että jos suostumusta ei mainittuna aikana ilmoiteta, vähenee ajan myötä todennäköisyys siitä, että ilmoitus tehtäisiin myöhemmin kuin mainittuna aikana.

Määräaika olisi ohjeellinen tuomioistuimen kannalta. Myös määräajan jälkeen saapuva ilmoitus voitaisiin ottaa huomioon ja asia käsitellä kirjallisessa menettelyssä, jos se olisi tuomioistuimen töiden järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaista.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että haasteen ja haastehakemuksen tiedoksiannon yhteydessä vastaajalle on annettava tieto syyttäjän haastehake-

muksessa esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä. Säännöksellä varmistettaisiin, että vastaaja saisi tietää vaaditun seuraamuksen lajin ja määrän ja hän voisi ottaa tämän huomioon arvioidessaan suostumustaan kirjalliseen menettelyyn.

Jo nykyisin yleinen käytäntö on, että syyttäjät ilmoittavat haastehakemuksessa vaatimansa rangaistuksen lajin ja määrän esimerkiksi ilmaisemalla ”vähintään X päiväsakkoa”. Jatkossa syyttäjän tulisi seuraamuskannanotossaan ilmoittaa näkemyksensä ainakin rangaistuksen enimmäismäärästä. Syyttäjä voisi myös ilmoittaa sekä rangaistuksen vähimmäismäärän että enimmäismäärän eli sen, missä haarukassa rangaistuksen tulisi olla. Muissa vastaajalle annettavissa asiakirjoissa ei seuraamuskannanottoa olisi tarpeen toistaa.

Tuomioistuimien ei olisi sidottu syyttäjän rangaistusvaatimukseen, vaan voisi tuomita myös vaadittua ankaramman rangaistuksen. Jos kuitenkin tuomioistuin katsoisi, että asiassa tulisi tuomita syyttäjän esittämää ankarampi rangaistus, vastaajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämä velvollisuus olisi riippumatta siitä, pysyisikö tuomioistuin syyttäjän esittämässä rangaistuslajissa vai muuttuisiko rangaistuslaji ankarammaksi. Tämä vastaisi jo nykyisin noudatettavaa menettelytapaa.

3 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *4 momentti*, jonka mukaan suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovellettaisiin, mitä ehdotettavassa 8 luvun 13 §:ssä säädetään. Säännös olisi informatiivinen, koska 8 luvun 13 §:ään ehdotetaan otettavaksi yleissäännös teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisessa käsittelyssä, jollainen myös kirjallisen menettelyn suullinen kuuleminen on.

6 luku. Pääkäsittelystä

11 §. Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi vastaavat asialliset muutokset kuin oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 11 §:n 2 momenttiin. Harkittaessa tarvetta uuden pääkäsittelyn toimittamiseen, voitaisiin asian laadun lisäksi ottaa huomioon myös asian laajuus tai muu erityinen syy. Lykkäysten yhteenlasketulle ajalle asetettu ehdoton 60 päivän aikaraja ehdotetaan myös poistettavaksi. Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan kuulla asianosaisia ja perustella asiaa koskeva päätöksensä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 13 §:n 2 momentin mukaisesti. Perusteluiden osalta viitataan oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 11 §:n perusteluissa esitettyyn.

Pykälän *3 momentin* mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykkätyinä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään, jos lykkäys johtuu vastaajan mielentilan tutkimisesta. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos. Koska ehdoton aikaraja poistettaisiin 2 momentista, viitattaisiin 3 momentissa 1 momenttiin. Säännös olisi poikkeus 1 momentin pääsääntöön.

7 luku. Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §. Pykälässä säädetään puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä haastehakemuksen täydentämistä riita-asiassa koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin osalta ehdotetaan. Momentissa mainittaisiin puutteellisen haastehakemuksen lisäksi nimenomaisesti myös epäselvä ja sekava haastehakemus. Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, asianomistajaa olisi kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Täydennyskehotuksessa olisi ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §. Pykälässä säädetään kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta haastetta antamatta. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä 4 §:n ja riita-asioita koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin osalta ehdotetaan. Jollei asianomistaja noudata täydennyskehotusta, kanne on voimassa olevan momentin mukaan jätettävä tutkimatta, jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Perusteisiin jättää kanne tutkimatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Momentista poistettaisiin lisäksi vaatimus siitä, että tutkimatta jättäminen on tehtävä heti. Perusteluiden osalta viitataan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin perusteluihin.

Pykälän *2 momenttiin* otettaisiin uusi säännös kanteen tutkimatta jättämisestä vastausta pyytämättä. Nykyinen 2 momentti siirrettäisiin uudeksi 3 momentiksi.

Ehdotetun uuden 2 momentin mukaan tuomioistuimen olisi jätettävä kanne tutkimatta siltä osin kuin haastehakemuksen sekä siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden ja esitutkintapöytäkirjan perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä. Esityksessä ehdotetaan, että riita-asioiden osalta vastaava säännös otetaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momenttiin. Perustelujen osalta viitataan mainitun säännöksen perusteluihin edellä.

Voimassa oleva 2 momentti siirrettäisiin uudeksi *3 momentiksi*. Voimassa olevan momentin mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton. Momentista ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että kanne on hylättävä ”haastetta antamatta heti”. Asiallisesti momenttia ei muutettaisi. Voimassa olevan luvun 6 §:n mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 5 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty. Mainitusta 6 §:stä siten ilmenee, että kanne voidaan nyt kysymyksessä olevan pykälän mukaisesti hylätä haastetta antamatta.

14 a §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukaistettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettäväksi ehdotettavan 8 luvun 13 §:n kanssa ja sen sanamuotoa lyhennettäisiin.

8 luku. Asianosaisista

3 §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään vangitun vastaajan läsnäolosta pääkäsittelyssä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otettaisiin säännökset rikosasian vastaajan läsnäolosta pääkäsittelyssä myös muun kuin vangittuna olevan vastaajan osalta. Lisäksi voimassa olevia säännöksiä vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta pääkäsittelyssä lievennettäisiin.

Pykälän *1 momenttiin* otettaisiin voimassa olevaa oikeutta vastaava pääsääntö, jonka mukaan vastaajan rangaistukseen tuomitseminen edellyttää, että häntä on oikeudenkäynnin aikana kuultu. Silloin kun asianosaisen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti saapuvilla, pääsäännön mukaan asiamiehen on edustettava häntä (HE 82/1995 vp s. 114). Ehdotetun momentin mukaan vastaajaa ei siten voitaisi tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai ellei häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä. Poikkeuksena tähän pääsääntöön ovat 11 ja 12 §:n säännökset asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta. Mainituissa pykälissä säädetyillä edellytyksillä asia voidaan ratkaista, vaikka vastaaja ei ole henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Asian ratkaiseminen 11 tai 12 §:n nojalla ei edellytä myöskään, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies.

Lakiin ei enää otettaisi 13 §:n 1 momentin säännöstä siitä, että vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä. Jatkossa myöskään vankeusrangaistukseen tuomitseminen ei siten edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos vastaaja ei olisi henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, muissa kuin 11 ja 12 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa rangaistuksen tuomitseminen edellyttäisi kuitenkin, että häntä edustaisi pääkäsittelyssä asiamies.

Ehdotettavan pykälän 2 ja 3 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa vastaajalla olisi jatkossakin velvollisuus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä.

Pykälän uuden *2 momentin* mukaan vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuimien katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Henkilökohtainen läsnäolo on tarpeen, jos vastaajaa on kuultava todistelutarkoituksessa. Myös esimerkiksi rangaistuksen mittaamiseen liittyvien olosuhteiden selvittäminen voi edellyttää samaa.

Vangitun vastaajan läsnäolosta pääkäsittelyssä säädettäisiin pykälän uudessa *3 momentissa*. Pääsääntö edelleen olisi, että vangitun vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä lievennettäisiin kuitenkin siten, että tuomioistuin voisi päättää, ettei vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Tuomioistuin voisi esimerkiksi päättää, että vangitun vastaajan olisi oltava paikalla syytettä ensimmäistä kertaa käsiteltäessä, jolloin vastaajaa kuultaisiin asian selvittämiseksi, mutta myöhemmissä istunnoissa vastaajaa voisi edustaa asiamies.

12 §. Pykälässä säädetään asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta silloin, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaaja voitaisiin tällöin tuomita nykyisen kuuden kuukauden sijasta enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen. Enimmäisrangaistus olisi sama kuin 5 a luvun kirjallisessa menettelyssä. Muilta osin pykälää ei muutettaisi.

Kuten nykyisinkin, tuomioistuimen on tarkoin harkittava, voidaanko rikosasia tyydyttävästi selvittää vastaajan poissaolosta huolimatta. Tuomioistuimen harkintavelvollisuus korostuu sitä enemmän, mitä ankarammasta rangaistuksesta on kysymys.

13 §. Pykälän edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko ”Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen”. Voimassa olevasta pykälästä poistettaisiin sääntely vastaajan kuulemisesta vankeusrangaistukseen tuomittaessa. Vastaajan kuulemisesta rangaistukseen tuomittaessa ehdotetaan jatkossa säänneltävän luvun 3 §:ssä. Nykyisen pykälän tilalle otettaisiin säännökset asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäyntiin kuva- ja ääniyhteyden välityksellä. Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n mukaan vastaajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla etäyhteyden välityksellä todistelutarkoituksessa. Asianomistajan osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna säädetään nykyisin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:ssä. Voimassa olevassa laissa ei sen sijaan ole säännöksiä vastaajan osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Voimassa olevassa laissa ei myöskään ole säännöksiä syyttäjän osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikosasian asianosainen saisi osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Säännös koskisi niin vastaajaa, asianomistajaa kuin syyttäjääkin. Suostumukselta ei edellytettäisi määrämuotoa. Tuomioistuimen arvioidessa menettelyn soveliaisuutta huomioon tulisi ottaa vastaajan ja syyttäjän osalta syytteessä esitetyn teon vakavuus ja käsiteltävän asian tärkeä julkinen intressi. Säännöksen mukainen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa

käyttäen edellyttäisi sekä puhe- että näköyhteyttä. Pelkästään puhelimitse tapahtuva osallistuminen ei olisi säännöksen mukaan mahdollista.

Säännöstä ei sovellettaisi 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Säännöstä ei sovellettaisi myöskään valmisteluistuntoihin, joiden osalta etäyhteyden käyttämisestä säädettäisiin jatkossakin erikseen. Nämä soveltamisalan rajaukset otettaisiin pykälän 5 momenttiin. Muilta osin säännöstä voitaisiin soveltaa kaikkiin suullisiin käsittelyihin. Pääkäsittelyyn osallistumisen lisäksi säännöstä voitaisiin siten soveltaa esimerkiksi silloin, kun asianosainen osallistuu kirjallisessa menettelyssä järjestettävään suulliseen kuulemiseen tai pääkäsittelyn ulkopuolella järjestettävään todistelumenettelyyn.

Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa etäyhteyden välityksellä sovellettaisiin jatkossakin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää. Poissuljettua ei olisi, että asianosaista kuultaisiin todistelutarkoituksessa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollen ja että muutoin hän osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että rikosasiassa myös vastaajan ja asianomistajan lailinen edustaja voisi osallistua suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, mikäli 1 momentissa säädetyt edellytykset täyttyisivät.

Ehdotettavan momentin mukaan vastaajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, mikäli päämies tähän suostuu. Sekä asianosaisten että hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä olisi mahdollista osallistua teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen suulliseen käsittelyyn. Heidän ei olisi välttämätöntä olla keskenään samassa etäyhteydenpaikassa. Mahdollista olisi myös, että toinen heistä olisi läsnä henkilökohtaisesti suullisessa käsittelyssä ja toinen videoyhteyden välityksin. Avustaja ja päämies voisivat asiasta sopia keskenään, mutta päämiehen olisi aina suostuttava etäyhteyden sekä omalta että avustajansa osalta. Tuomioistuimien arvioisi kuitenkin aina menettelyn soveliaisuuden.

Pykälän 3 momentin mukaisesti luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidettäisiin myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa. Esimerkiksi käsiteltävänä olevan rikoksen johdosta vangittuna oleva vastaaja voisi osallistua pääkäsittelyyn myös videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentin mukaisesti, mikäli osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen tapahtuisi toisessa tuomioistuimessa, muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädetyssä paikassa, sovellettaisiin tämän luvun säännöksiä kutsuista, pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista. Mikäli asianosainen osallistuisi käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualla kuin säännöksessä mainituissa paikoissa, ei häntä olisi mahdollista kutsua sakon uhalla eikä käytettävissä olisi muutkaan luvun pakkokeinot.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin säännöksen soveltamisalan poikkeuksista. Säännöstä ei sovellettaisi 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Asianosaisten osallistumista tunnustamisoikeudenkäyntiin ei siten voisi järjestää etäyhteyden välityksellä. Säännöstä ei sovellettaisi myöskään suullisen valmistelun istuntoon. Valmisteluistunnon pitämisestä etäyhteyden välityksellä säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

1.3 Esitutkintalaki

10 luku. Esitutinnan päättäminen

2 a §. *Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 2 a §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syyttäjä voisi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten. Epäilty voitaisiin velvoittaa esitutinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva aika. Kysymys ei olisi siis läsnäolovelvollisuudesta esitutkinnassa, mistä säädetään 6 luvussa.

Pykälän 2 momentin nojalla epäiltyä saataisiin pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämättömyyden poistamisensa estämiseksi. Syyttäjän määräyksestä epäilty olisi velvollinen pysymään paikalla tiedoksiantoa varten ja, jollei hän vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin 2 momentin nojalla estää. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja säilytyspaikasta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (841/2006).

Mikäli säännöksen mukaisesti rikoksesta epäillyn poistuminen jouduttaisiin estämään, tulisi asiasta tehdä asianmukainen kirjaus poliisiasiain tietojärjestelmään. Esitutkinnasta poistumisen osalta valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri on kiinnittänyt huomiota pakkokeinon käytön asianmukaiseen kirjaamiseen (ratkaisu 16.5.2008, dnro 993/1/06). Käytössä olleesta selvityksestä ei ilmennyt, että kuulusteltava olisi ollut oikeissa poistua poliisilaitokselta kesken kuulustelujen.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedoksianto olisi toimitettava viipymättä. Epäilyllä olisi oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä. Säännöksen ehdoton kuuden tunnin aikaraja laskettaisiin esitutinnan päättämisestä. Tästä syystä esitutkintaviranomaisen tulisi pykälän soveltamistilanteissa tehdä merkintä esitutinnan päättämisestä poliisiasiain tietojärjestelmään (Patja).

2 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voimaantulo edellyttää kuitenkin, että tarvittavat tietojärjestelmämuutokset on saatu valmiiksi.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

Esityksessä ehdotetaan yleisten tuomioistuinten kokoonpanosäännösten keventämistä ja osin joustavoittamista.

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:ssä säädetään tuomioistuinlaitoksen rakenteesta. Ylimpiä tuomioistuinta ja valtakunnanoikeutta lukuun ottamatta perustuslaissa ei ole säännöksiä tuomioistuinten kokoonpanosta. Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan korkein oikeus on toimivaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää.

Perustuslaissa ei siten aseteta erityisiä vaatimuksia kärjäoikeuden tai hovioikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta tai lautamiesten osallistumisesta kärjäoikeuden päätöksentekoon. Esityksessä ei ehdoteta muiden kuin tuomareiden toimivallan laajentamista lainkäyttöasioissa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asiaryhmittäin ne asiat, jotka korkein oikeus olisi toimivaltainen käsittelemään ja ratkaisemaan kevyemmässä kuin viiden jäsenen kokoonpanossa. Korkein oikeus olisi päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa tai jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Myös ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus voitaisiin yksimielisesti hyväksyä kolmen jäsenen kokoonpanossa. Valituslupa-asian käsittely kahden jäsenen sijasta yhden jäsenen kokoonpanossa rajattaisiin asioihin, joissa on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Ehdotettujen säännösten mukaan korkeimman oikeuden päätösvaltainen kokoonpano vaihtelisi asian laadun mukaan. Asia voitaisiin käsitellä säännönmukaista kevyemmässä

kokoonpanossa vain selvissä asioissa, joissa kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Asianosaisen oikeusturvan sitä edellyttäessä asia tulisi siirtää laajempaan kokoonpanoon.

Kuten perustuslakivaliokunta on todennut (PeVL 53/2014 vp s. 3 ja siinä viitattu PeVL 2/2006 vp s. 2/11), päätösvaltaisen kokoonpanon keventäminen käsittelyn asianmukaisuutta vaarantamatta mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen oikean kohdentamisen esimerkiksi vaativien ja vähemmän vaativien asioiden käsittelyyn.

3.2 Kirjallinen menettely

Esityksessä ehdotetaan eräitä lainsäädäntömuutoksia, joilla pyritään edistämään kirjallisen menettelyn käyttöä sellaisissa näytöllisesti selvissä asioissa, jotka soveltuvat tässä menettelyssä käsiteltäviksi. Esityksessä ei sen sijaan ehdoteta kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamista tai menettelyssä tuomittavan enimmäisrangaistuksen korottamista. Esityksessä ehdotetut muutokset eivät ole ongelmallisia perustuslain vaatimusten kannalta.

3.3 Yhden kosketuksen periaate

Esityksessä ehdotetaan, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan. Jos epäilty ei vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin estää.

Perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvataan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen. Pykälän 3 momentin mukaan vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Oikeus vapauteen turvataan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa, joka sisältää yksityiskohtaisen ja tyhjentävän luettelon vapaudenriiston hyväksyttävistä perusteista. Artiklan 1 b kohdan mukaan henkilö voidaan pidättää tai vangita lain nojalla, koska hän ei ole noudattanut tuomioistuimen laillista määräystä, tai jonkin lakimääräisen veloitteen täyttämisen turvaamiseksi. Sopimusmääräys sisältää kaksi erillistä vapaudenriiston perustetta. Esityksessä ehdotetussa säännöksessä on kysymys kohdassa mainitusta jälkimmäisestä perusteesta, vapaudenriistosta jonkin lakimääräisen veloitteen täyttämisen turvaamiseksi. Määräys oikeuttaa turvautumaan vapaudenriistoon vain tarkoituksessa

pakottaa henkilö täyttämään velvollisuutensa, ei sanktiona velvollisuuden täyttämättä jättämisestä (Matti Pellonpää ym. Euroopan ihmisoikeussopimus 2012, s. 413).

Ehdotetulla säännöksellä voidaan katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet. Epäillyn velvollisuus pysyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa olisi tarkka ja konkreettinen velvoite, jonka vapaaehtoiseen täyttämiseen epäillyllä olisi mahdollisuus. Säännöksen tarkoituksena olisi mahdollistaa asian saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi ja rikosvastuun toteutuminen. Epäilty saataisiin pitää luki-tussa tilassa vain, jos se olisi välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Kysymys olisi lyhytaikaisesta vapaudenmenetyksestä, jonka ehdoton takaraja olisi kuusi tuntia esitutkinnan päättymisestä. Epäillyllä olisi oikeus poistua haasteen tiedoksiantamisen jälkeen, joka olisi tehtävä viipymättä.

3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Esityksessä ehdotetaan lievennettäväksi syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää jatkossa edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuin pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisena.

Perustuslain 21 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artiklan 3 c kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan syytetty voi omasta vapaasta tahdostaan luopua oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. Sejdovic v. Italia suuri jaosto 1.3.2006 kohdat 86-88, Hermi v. Italia suuri jaosto 18.10.2006 kohdat 73-76 ja Demebukov v. Bulgaria 28.2.2008 kohdat 47-49). Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä on käsitelty tarkemmin yleisperustelujen kohdassa 2.2.3.6.

Ehdotetut muutokset eivät siten olisi ongelmallisia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta.

3.5 Videoyhteyden käyttö

Esityksessä ehdotetaan, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuulutuna. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Asianosaisen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä rinnastettaisiin asianosaisen henkilökohtaiseen läsnäoloon.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asianosainen voi luopua oikeudesta olla läsnä oikeudenkäynnissä (esim. edellä mainitut tapaukset Sejdivic, Hermi ja Demebukov). Siten asianosainen voi myös suostua siihen, että hän osallistuu oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä (ks. myös Golubev v. Venäjä päätös 9.11.2006).

Esityksessä ehdotetut videoyhteyden käyttöä koskevat säännökset edellyttävät etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn osallistuvan suostumusta. Asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä edellyttäisi myös hänen päämiehensä suostumusta. Lisäksi ehdotetuissa säännöksissä edellytyksenä videoyhteyden käytölle on, että tuomioistuin arvioi sen soveliaaksi. Esityksessä ehdotetut videoyhteyden käyttöä koskevat säännökset eivät siten ole ongelmallisia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta.

Edellä olevilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §, 8 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 9, 10 ja 11 §, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 § ja 15 d §, 6 luvun 11 §, 12 luvun 33 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 20 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 6, 9 ja 11 § laissa 683/2016, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohta ja 26 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 381/2003, 2 luvun 10 § laissa 666/2005, 5 luvun 5 §:n 1 momentti ja 15 d § laissa 768/2002, 5 luvun 6 § ja 6 luvun 11 § laissa 1052/1991 sekä 12 luvun 33 §:n 2 momentti laissa 244/2006, sekä

lisätään 2 luvun 8 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 381/2003 ja osaksi laissa 650/2010, uusi 3 a ja 3 b kohta, ja lukuun uusi 10 a §, 12 lukuun uusi 8 § siitä lailla 690/1997 kumotun pykälän tilalle ja sen edelle uusi väliotsikko sekä 31 luvun 14 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 666/2005, uusi 1 a kohta ja lukuun uusi 19 § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

2 luku **Päätösvaltaisuudesta** 6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään neljä vuotta.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yhden tuomarin kokoonpano on päätösvaltainen myös, jos mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kuusi vuotta eikä kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena.

8 §

.....
Yksi jäsen voi kuitenkin:

.....
2) ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan;

.....
3a) ratkaista pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskevan valituksen;

3b) ratkaista 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetusta asiasta tehdyn valituksen;
.....

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa toisin säädetä. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Korkein oikeus on päätösvaltainen myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemää ja ratkaisemaa asiaa tai 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään ja ratkaistaan kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanossa. Jos asia käsitellään kahden jäsenen kokoonpanossa, asia on siirrettävä kolmen jäsenen kokoonpanoon ratkaistavaksi, jos kahden jäsenen kokoonpano niin päättää tai jollei se ole ratkaisusta yksimielinen. Jos kuitenkin on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä, asian voi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä kokoonpano.

Yksi jäsen voi päättää välitoimesta sekä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä sekä käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos se on ratkaisusta yksimielinen.

Yksi jäsen voi:

- 1) jättää tutkimatta 31 luvun 19 §:ssä tarkoitetun samassa asiassa tehdyn uuden ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen;
- 2) jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään;
- 3) käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan;
- 4) päättää ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta sekä turvaamistoinnista, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä.

10 a §

Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kuluja korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todisteluskannukset.

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä sekä käräjäoikeuden ja hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

.....

6 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta siltä osin kuin se on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi. Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

15 d §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

12 luku

Asianosaisista

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

8 §

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa taikka muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädetyssä paikassa.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §

.....

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

20 §

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti valittajana kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään, sen estämättä, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään.

.....

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

.....

1a) pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista;

.....

Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

19 §

Asianosainen saa korkeimmassa oikeudessa kannella tuomiovirheestä tai hakea tuomion purkamista taikka menetetyn määräajan palauttamista samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

2.

**Laki
oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain (689/1997) 5 a luvun 5 § ja 6 luvun 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat 5 a luvun 5 § laissa 243/2006 ja 6 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 733/2015,

muutetaan 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 ja 3 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 § ja 14 a §, 8 luvun 3, 12 ja 13 §, sellaisena kuin niistä ovat 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta, 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 momentti ja 7 luvun 14 a § laissa 243/2006, sekä 8 luvun 13 § osaksi laeissa 382/2003 ja 455/2011, sekä

lisätään 5 a luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, uusi 4 momentti ja 8 luvun 13 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (kirjallinen menettely), jos

.....

4) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa tai myöhemmin, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä; ja

.....

2 §

Jos esitutkinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan 14 päivän kuluessa tiedoksiannosta kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto syyttäjän esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä. Vastaajalle on myös annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

3 §

Suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan, mitä 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

6 luku

Pääkäsittelystä

11 §

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättyä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Jos pääkäsittely on ollut lykättyä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättyä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, asianomistajaa on kehoitettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehoitusta.

.....

5 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehoitusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Kanne on myös jätettävä tutkimatta siltä osin kuin haastehakemuksen sekä siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden ja esitutkintapöytäkirjan perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku

Asianosaisista

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai ellei häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti kärjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuin katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi.

Vastaajan on oltava läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, ettei hänen tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

12 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

13 §

Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös vastaajan tai asianomistajan lailliseen edustajaan sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa taikka muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädetyssä paikassa.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

3.

**Laki
esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään esitutkintalain (805/2011) 10 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

10 luku
Esitutinnan päättäminen

2 a §

Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten

Syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten.

Epäiltyä saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi.

Tiedoksianto on toimitettava viipymättä. Epäillyllä on oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

RINNAKKAISTEKSTIT

1.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §, 8 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 9, 10 ja 11 §, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 § ja 15 d §, 6 luvun 11 §, 12 luvun 33 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 20 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 6, 9 ja 11 § laissa 683/2016, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohta ja 26 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 381/2003, 2 luvun 10 § laissa 666/2005, 5 luvun 5 §:n 1 momentti ja 15 d § laissa 768/2002, 5 luvun 6 § ja 6 luvun 11 § laissa 1052/1991 sekä 12 luvun 33 §:n 2 momentti laissa 244/2006, sekä

lisätään 2 luvun 8 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 381/2003 ja osaksi laissa 650/2010, uusi 3 a ja 3 b kohta, ja lukuun uusi 10 a §, 12 lukuun uusi 8 § siitä lailla 690/1997 kumotun pykälän tilalle ja sen edelle uusi väliotsikko sekä 31 luvun 14 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 666/2005, uusi 1 a kohta ja lukuun uusi 19 § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 luku Päätösvaltaisuudesta

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta tai jos syytteessä tarkoitettu yksittäinen rikos on:

- 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;
- 2) törkeä varkaus;
- 3) törkeä kavallus;

Ehdotus

2 luku Päätösvaltaisuudesta

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta *enintään neljä vuotta*.

- 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;
- 5) törkeä kätkemisrikos;
- 6) törkeä vahingonteko;
- 7) törkeä petos;
- 8) törkeä maksuvälinepetos;
- 9) törkeä tietomurto;
- 10) rekisterimerkintärikos;
- 11) 1–10 kohdassa mainitun rikoksen rangaistava yritys.

Ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yhden tuomarin kokoonpano on päätösvaltainen myös, jos mistään syytteessä tarkoitusta yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kuusi vuotta eikä kukaan asianomistajista tai vastaajista pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisenä.

8 §

8 §

.....

.....

Yksi jäsen voi kuitenkin:

Yksi jäsen voi kuitenkin:

.....

.....

2) ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan;

2) ratkaista asian, jos *muutoksenhakemus* on peruutettu kokonaan;

.....

.....

3a) ratkaista pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskevan valituksen;

3b) ratkaista 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitusta asiasta tehdyn valituksen;

.....

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisi-jäsenisenä, jollei laissa säädetä muuta kokoonpanoa. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

(uusi, 2 mom.)

Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan jaostossa, jossa on kaksi tai kolme jäsentä. Jos asia käsitellään kaksijäsenisessä jaostossa, se on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jos jaoston jäsenet niin päättävät tai jolleivät he ole ratkaisusta yksimieliset. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä jaosto.

Jaostossa, jossa on yksi jäsen, voidaan käsitellä ja ratkaista asia, joka koskee turvaamistointia, täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä taikka muuta vastaavaa väli aikaista toimenpidettä.

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, *jollei laissa toisin säädetä*. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Korkein oikeus on päätösvaltainen myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemää ja ratkaisemaa asiaa tai 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokeskusteluluvan myöntämisen edellytyksiä, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään ja ratkaistaan *kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanossa*. Jos asia käsitellään *kahden jäsenen kokoonpanossa*, asia on siirrettävä *kolmen jäsenen kokoonpanoon* ratkaistavaksi, *jos kahden jäsenen kokoonpano niin päättää tai jollei se ole ratkaisusta yksimielinen*. *Jos kuitenkin on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä, asian voi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen*. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä kokoonpano.

Yksi jäsen voi päättää välitoimesta sekä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä sekä käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista kolmijäsenisessä jaostossa, jos asiassa päätetään vain välitoimesta taikka hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Myös yhden jäsenen muodostama jaosto voi päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Jos korkein oikeus on jo aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen, tällainen jaosto voi myös hylätä tai jättää tutkimatta asiassa tehdyn uuden hakemuksen, jossa ei esitetä asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä uusia seikkoja tai todisteita.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia on siirrettävä viisijäsenisen jaoston ratkaistavaksi.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos se on ratkaisusta yksimielinen.

Yksi jäsen voi:

- 1) jättää tutkimatta 31 luvun 19 §:ssä tarkoitetun samassa asiassa tehdyn uuden ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen;
- 2) jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään;
- 3) käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan;
- 4) päättää ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta sekä turvaamistoi-
mesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä.

(uusi)

10 a §

Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

11 §

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

Tuomioistuimen monijäsenistä *sekä käräjäoikeuden ja hovioikeuden yhden jäsenen* kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu

Haastehakemuksen täydentäminen
5 §

Haastehakemuksen täydentäminen
5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

Jos haastehakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan *hakemuksaan*, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, *millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava*, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

.....

.....

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen vastausta pyytämättä
6 §

Tuomioistuimen on heti jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

(uusi, 2 mom.)

Tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton.

15 d §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen 19 §:ssä säädettyjen valmistelun tavoitteiden saavuttamiseksi tarkoituksenmukaista. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen vastausta pyytämättä
6 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos *hakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava*, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta siltä osin kuin se on selvästi nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi. Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

15 d §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

6 luku Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää.

*12 luku Asianosaisista
(uusi, pykälän otsikko)*

8 §

(kumottu L:lla SK 690/1997, HE 82/1995 vp)

6 luku Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian *laajuuden tai* laadun perusteella taikka *muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana* ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

12 luku Asianosaisista

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

8 §

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistetutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai –asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa taikka muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädetyssä paikassa.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §

33 §

.....
 Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 36 §:ssä.

.....
 Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä.

26 luku Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

26 luku Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

20 §

20 §

.....
 Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä.

.....
 Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. *Jos pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti valittajana kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asianmiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään, sen estämättä, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään.*

31 luku Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

.....

(uusi)

.....

(uusi)

31 luku Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

.....

1a) pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista;

.....

Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

19 §

Asianosainen saa korkeimmassa oikeudessa kannella tuomiovirheestä tai hakea tuomion purkamista taikka menetetyn määräajan palauttamista samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

**Laki
oikeudenkäynnistä rikosasiassa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain (689/1997) 5 a luvun 5 § ja 6 luvun 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat 5 a luvun 5 § laissa 243/2006 ja 6 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 733/2015,

muutetaan 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 ja 3 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 § ja 14 a §, 8 luvun 3, 12 ja 13 §, sellaisena kuin niistä ovat 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta, 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 momentti ja 7 luvun 14 a § laissa 243/2006, sekä 8 luvun 13 § osaksi laeissa 382/2003 ja 455/2011, sekä

lisätään 5 a luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, uusi 4 momentti ja 8 luvun 13 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

5 luku Syytteen vireillepanosta

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

5 a luku Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

Ehdotus

5 luku Syytteen vireillepanosta

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen *teknistä* tiedonvälitystapaa, jossa *käsittelyyn* osallistuvilla on *puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuimien katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.*

5 a luku Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

.....

.....

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista; ja

4) asianomistaja on *ilmoittanut* esitutkinnassa *tai myöhemmin*, ettei *hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä*; ja

.....

.....

2 §

2 §

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan *14 päivän kuluessa tiedoksiannosta* kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. *Vastaajalle on samalla annettava tieto syyttäjän esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä.* Vastaajalle on myös annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

.....

.....

3 §

3 §

.....

.....

(uusi)

Suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan, mitä 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

6 luku Pääkäsittelystä

11 §

.....

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 60 päivää.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 2 momentissa säädetään.

7 luku Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

Haastehakemuksen täydentäminen
4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehoitusta.

.....

6 luku Pääkäsittelystä

11 §

.....

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian *laajuuden tai* laadun perusteella *taikka muusta* erityisestä syystä *pidetään* tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään.

7 luku Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

Haastehakemuksen täydentäminen
4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehoitusta.

.....

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen haastetta antamatta
5 §

Tuomioistuimen on heti jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehoitusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

(uusi)

Tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton.

14 a §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaisista. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen haastetta antamatta
5 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehoitusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Kanne on myös jätettävä tutkimatta siltä osin kuin haastehakemuksen sekä siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden ja esitutkintapöytäkirjan perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku Asianosaisista

3 §

(uusi, 1 mom.)

(uusi, 2 mom.)

Vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu.

12 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta.

8 luku Asianosaisista

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai ellei häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuin katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi.

Vastaajan on oltava läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, ettei hänen tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

12 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita *ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.*

(uusi, pykälän otsikko)

13 §

Jollei 11 tai 12 §:stä muuta johdu, vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Hovioikeus voi 1 momentin estämättä syyttäjän tai asianomistajan valituksesta tuomita pääkäsittelyä selvästi pakoilevan vastaajan, jota on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, tai muuttaa käräjäoikeuden tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi, jos:

- 1) vastaajan henkilökohtaista kuulemista hovioikeuden pääkäsittelyssä ei pidetä asian selvittämiseksi tarpeellisena;
- 2) vastaajan puolustuksesta pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu; ja
- 3) vastaajalle on ilmoitettu, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

13 §

Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös vastaajan tai asianomistajan lailliseen edustajaan sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa taikka muun viranomaisen luona tai muussa oikeusministeriön asetuksessa säädettyssä paikassa.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

**Laki
esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään esitutkintalain (805/2011) 10 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

10 luku Esitutinnan päättäminen

(uusi)

Ehdotus

10 luku Esitutinnan päättäminen

2 a §

Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten

Syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten.

Epäiltyä saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi.

Tiedoksianto on toimitettava viipymättä. Epäillyllä on oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutkinnan päättämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

LAGFÖRSLAG

1.

Lag om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagen beslut

ändras i rättegångsbalken 2 kap. 6 §, 8 § 2 mom. 2 punkten och 9–11 §, 5 kap. 5 § 1 mom., 6 § och 15 d §, 6 kap. 11 §, 12 kap. 33 § 2 mom. samt 26 kap. 20 § 1 mom., sådana de lyder, 2 kap. 6 § samt 9 och 11 § i lag 683/2016, 2 kap. 8 § 2 mom. 2 punkten och 26 kap. 20 § 1 mom. i lag 381/2003, 2 kap. 10 § i lag 666/2005, 5 kap. 5 § 1 mom. och 15 d § i lag 768/2002, 5 kap. 6 § och 6 kap. 11 § i lag 1052/1991 samt 12 kap. 33 § 2 mom. i lag 244/2006, samt

fogas till 2 kap. 8 § 2 mom., sådant det lyder i lag 381/2003 och delvis ändrat i lag 650/2010, nya 3 a- och 3 b-punkter och till kapitlet en ny 10 a §, till 12 kap. en ny 8 § i stället för den 8 § som upphävts genom lag 690/1997 och en ny mellanrubrik före paragrafen samt till 31 kap. 14 a § 1 mom., sådant det lyder i lag 666/2005, en ny 1 a-punkt samt till kapitlet en ny 19 § och en ny mellanrubrik före paragrafen som följer:

2 kap.

Om domförhet

6 §

I brottmål är tingsrätten domför även med ordföranden ensam, om det inte för något av de enskilda brott som avses i åtalet under de omständigheter som anges där föreskrivs strängare straff än fängelse i högst fyra år.

Utöver det som föreskrivs i 1 mom. är en sammansättning med en domare dessutom domför om det inte för något av de enskilda brott som avses i åtalet föreskrivs strängare straff än fängelse i högst sex år och ingen av målsägandena eller svarandena anser att en sammansättning med nämndemän är behövlig.

8 §

.....
En ledamot kan dock ensam

.....
2) avgöra ett ärende, om ändringsansökan återtagits helt,

.....
3 a) avgöra besvär som enbart gäller sänkande av dagsbotens belopp,

3 b) avgöra besvär som har anförts över ett ärende som avses i 31 kap. 14 a §,
.....

9 §

Högsta domstolen är domför med fem ledamöter, om inte något annat föreskrivs i lag. Bestämmelser om hänskjutande av ärenden till plenum eller förstärkt avdelning finns i lagen om högsta domstolen (665/2005).

Högsta domstolen är dessutom domför i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller ett ärende som hovrätten har behandlat och avgjort i första instans eller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet.

Ett ärende som gäller meddelande av besvärstillstånd behandlas och avgörs i en sammansättning med två eller tre ledamöter. Om ett ärende behandlas i en sammansättning med två ledamöter, ska ärendet hänskjutas till en sammansättning med tre ledamöter för avgörande, om sammansättningen med två ledamöter så beslutar eller om sammansättningen inte är enig om avgörandet. Om det är klart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd, kan ärendet dock behandlas och avgöras även av en ledamot ensam. Om en ansökan om besvärstillstånd eller en del av den i enlighet med 30 kap. 3 § 4 mom. har överförs för att behandlas i samband med besvären, beslutar den sammansättning som behandlar besvären om besvärstillståndet.

En ledamot får ensam besluta om en särskild åtgärd, om en säkringsåtgärd, om förbud mot eller avbrytande av verkställighet och om andra motsvarande interimistiska åtgärder samt behandla och avgöra ett ärende, om ändringsansökan återtagits helt.

10 §

Ett ärende som gäller extraordinärt ändringssökande kan i högsta domstolen handläggas och avgöras också i en sammansättning med tre ledamöter, om sammansättningen är enig om avgörandet.

En ledamot kan ensam

- 1) avvisa en sådan ny ansökan om extraordinärt ändringssökande i samma ärende som avses i 31 kap. 19 §,
- 2) avvisa en ansökan som gäller klagan på grund av domvilla eller återbrytande av dom, om sökanden inte har anlitat rättegångsombud eller rättegångsbiträde i enlighet med 15 kap. 1 § 4 mom.,
- 3) handlägga och avgöra ett ärende, om ansökan om extraordinärt ändringssökande har återtagits helt,
- 4) besluta om en särskild åtgärd som gäller extraordinärt ändringssökande, om en säkringsåtgärd, om förbud mot eller avbrytande av verkställighet och om andra motsvarande interimistiska åtgärder.

10 a §

Om ett ärende i högsta domstolen med stöd av 9 eller 10 § handläggs och avgörs av en ledamot ensam, får ledamoten också besluta om arvoden och kostnadsersättningar till försvararen, rättegångsbiträdet, målsägandebiträdet och målsägandes stödperson samt om skyldigheten att ersätta rättegångskostnader och bevisningskostnader.

11 §

En kollegial sammansättning vid en domstol och en sammansättning med en ledamot vid tingsrätten och vid hovrätten kan förstärkas med ytterligare en lagfaren ledamot, om det är motiverat med hänsyn till målets eller ärendets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak. Under samma förutsättningar kan tingsrätten ha en tredje nämndeman.

5 kap.

Om väckande av talan och förberedelse i tvistemål

5 §

Om en stämningsansökan är bristfällig, oklar eller oredig ska käranden uppmanas att inom utsatt tid korrigera ansökan, om det är nödvändigt för att rättegången ska kunna fortsätta eller för att svaromål ska kunna avgis. Käranden ska samtidigt underrättas om på vilket sätt stämningsansökan är bristfällig, oklar eller oredig och om att käromålet kan avvisas eller förkastas om käranden inte följer uppmaningen.

.....

6 §

Domstolen ska avvisa käromålet, om käranden inte följer den uppmaning som nämns i 4 § och ansökan är så bristfällig, oklar eller oredig att den inte duger som grund för en rättegång, eller om domstolen av något annat skäl inte kan pröva käromålet.

Domstolen ska avvisa käromålet till den del det är uppenbart att det har väckts för att kränka motpartens eller någon annans rättigheter. Detsamma gäller om det utifrån stämningensansökan och de skriftliga bevis som bifogats den är uppenbart att det inte finns förutsättningar att bifalla kärandens yrkande.

Domstolen ska förkasta käromålet genom dom till den del det är uppenbart ogrundat.

15 d §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt. Då tillämpas inte bestämmelserna i 12 kap. om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål

11 §

Om huvudförhandlingen har uppskjutits en eller flera gånger med mer än sammanlagt 30 dagar, ska en ny huvudförhandling hållas.

Även om målet har varit uppskjutet mer än 30 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets omfattning eller art eller av andra särskilda skäl anses onödigt och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet.

12 kap.

Om parterna

Anlitande av en teknisk metod för dataöverföring

8 §

En part i ett tvistemål får delta i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i förhandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om parten samtycker till det och om domstolen anser att det är lämpligt. På hörande av en part i bevissyfte med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas dock 17 kap. 52 och 56 §.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas även på en parts lagliga företrädare och, med partens samtycke, på partens rättegångsbiträde eller rättegångsombud.

Som sådan personlig närvaro vid muntlig förhandling som avses i detta kapitel betraktas även deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring.

Vad som i detta kapitel föreskrivs om inkallande samt om tvångsmedel och om påföljder för utevaro tillämpas även på deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid en annan domstol eller hos en annan myndighet eller på en annan sådan plats som föreskrivs genom förordning av justitieministeriet.

Bestämmelser om anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid förberedelsesammanträde finns i 5 kap. 15 d §.

33 §

.....

Bestämmelser om när ett vittne får tas i förvar finns i 17 kap. 62 §.

26 kap.

Om fortsatt handläggning av besvärärenden i hovrätten

20 §

Om ändringssökanden uteblir från huvudförhandlingen, avskrivs den del av besvären som huvudförhandlingen gäller. Om svaranden i ett brottmål personligen har kallats till huvudförhandlingen i egenskap av ändringssökande och svaranden har skickat ett ombud i sitt ställe, ska man i saken förfara i enlighet med 21 §, trots vad som föreskrivs i 12 kap. 29 §.

.....

31 kap.

Om extraordinärt ändringssökande

14 a §

Med avvikelse från 12 § söks återbrytande av dom hos den domstol vars dom ansökan gäller, om ansökan avser

.....

1 a) enbart sänkande av dagsbotens belopp,

.....

Begränsning av extraordinärt ändringsökande

19§

En part får hos högsta domstolen anföra klagan över domvilla eller ansöka om återbrytande av dom eller om återställande av försutten fatalietid endast en gång i samma ärende, om det inte av synnerligen vägande skäl är nödvändigt att pröva ärendet på nytt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

**Lag
om ändring av lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagen beslut

upphävs i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 5 a kap. 5 § och 6 kap. 7 § 2 mom., sådana de lyder, 5 a kap 5 § i lag 243/2006 och 6 kap. 7 § 2 mom. i lag 733/2015,

ändras 5 kap. 10 a §, 5 a kap. 1 § 1 mom. 4 punkten och 2 § 1 mom., 6 kap. 11 § 2 och 3 mom., 7 kap. 4 § 1 mom., 5 § och 14 a §, 8 kap. 3, 12 och 13 §, av dem 5 kap. 10 a §, 5 a kap. 1 § 1 mom. 4 punkten och 2 § 1 mom., 6 kap. 11 § 2 mom. och 7 kap. 14 a § sådana de lyder i lag 243/2006 samt 8 kap. 13 § sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 382/2003 och 455/2011, samt

fogas till 5 a kap. 3 §, sådan den lyder i lag 243/2006, ett nytt 4 mom. och till 8 kap. en ny mellanrubrik före 13 § som följer:

5 kap.

Om väckande av åtal

10 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt.

5 a kap.

Om avgörande av mål utan huvudförhandling

1 §

Ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls (skriftligt förfarande), om

.....

4) målsäganden vid förundersökningen eller senare har meddelat att han eller hon inte har några anspråk i målet eller att han eller hon samtycker till att målet behandlas i skriftligt förfarande, och

.....

2 §

Om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns förutsättningar för skriftligt förfarande, ska svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningsansökan och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § uppmanas att skriftligen inom 14 dagar efter delgivningen meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet samt avstår från sin rätt till muntlig förhandling och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande. Svaranden ska samtidigt upplysas om arten av och den maximala storleken på det straff som åklagaren föreslår. Svaranden ska även upplysas om vad samtycket innebär för behandlingen av målet.

3 §

På avgivande av en muntlig utsaga eller ett muntligt svaromål med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas vad som föreskrivs i 8 kap. 13 §.

6 kap.

Om huvudförhandling

11 §

Även om målet har varit uppskjutet mer än 30 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets omfattning eller art eller av andra särskilda skäl anses onödigt och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet.

Om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för undersökning av svarandens sinnestillstånd, behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

4 §

Om en stämningsansökan är bristfällig, oklar eller oredig ska målsäganden uppmanas att inom utsatt tid korrigera ansökan, om det är nödvändigt för den fortsatta förberedelsen. Målsäganden ska samtidigt underrättas om på vilket sätt ansökan är bristfällig, oklar eller oredig och om att talan kan avvisas eller förkastas om målsäganden inte följer uppmaningen.

.....

5 §

Domstolen ska avvisa talan, om målsäganden inte följer den uppmaning som nämns i 4 § och ansökan är så bristfällig, oklar eller oredig att den inte duger som grund för en rättegång, eller om domstolen av något annat skäl inte kan pröva talan.

Talan ska även avvisas till den del det utifrån stämningsansökan och de skriftliga bevis och det förundersökningsprotokoll som bifogats den är uppenbart att det inte finns förutsättningar att bifalla karendens yrkande.

Domstolen ska förkasta talan genom dom till den del den är uppenbart ogrundad.

14 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt. Då tillämpas inte bestämmelserna om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

8 kap.

Om parterna

3 §

En svarande kan inte dömas till fängelsestraff om svaranden inte har hörts personligen eller om svaranden inte har företrätts av ett rättegångsombud vid huvudförhandlingen.

Svaranden ska dock vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten eller hovrätten till den del som domstolen anser att svarandens närvaro är nödvändig för utredningen av målet eller av något annat skäl.

Svaranden ska vara närvarande vid den huvudförhandling där man behandlar åtalet för det brott för vilket svaranden är häktad. Domstolen kan dock beslut att svaranden inte behöver vara närvarande under hela huvudförhandlingen.

12 §

Med svarandens samtycke kan målet prövas och avgöras trots svarandens utevaro, om svaranden har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd och svarandens närvaro inte är nödvändig för utredningen av målet. Svaranden kan då inte dömas till strängare straff än fängelse i nio månader.

Anlitande av en teknisk metod för dataöverföring

13 §

En part i ett brottmål får delta i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i förhandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om parten samtycker till det och om domstolen anser att det är lämpligt. På hörande av svaranden och målsäganden i bevissyfte med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas dock 17 kap. 52 och 56 § i rättegångsbalken.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas även på svarandens eller målsägandens lagliga företrädare och, med svarandens eller målsägandens samtycke, på svarandens eller målsägandens rättegångsbiträde eller rättegångsombud.

Som sådan personlig närvaro vid muntlig förhandling som avses i detta kapitel betraktas även deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring.

Vad som i detta kapitel föreskrivs om inkallande samt om tvångsmedel och om påföljder för utevaro tillämpas även på deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid en annan domstol eller hos en annan myndighet eller på en annan sådan plats som föreskrivs genom förordning av justitieministeriet.

Vad som föreskrivs ovan i denna paragraf tillämpas inte på en erkännanderättegång som avses i 5 b kap. Bestämmelser om anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid förberedelsesammanträde finns i 5 kap. 10 a § och i 7 kap. 14 a §.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

**Lag
om ändring av 10 kap. i förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagen beslut

fogas till 10 kap. i förundersökningslagen (805/2011) en ny 2 a § som följer:

10 kap.
Avslutande av förundersökning

2 a §

Skyldighet att stanna på en plats för delgivning av stämning

Åklagaren får förordna att den som misstänks för brott är skyldig att stanna på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe för delgivning av stämning som åklagaren utfärdar enligt 5 kap. 1 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål.

Den misstänkte får hållas inlåst om det är nödvändigt för att förhindra att den misstänkte avlägsnar sig.

Delgivningen ska ske utan dröjsmål. Den misstänkte har rätt att avlägsna sig efter delgivningen, dock alltid senast sex timmar efter det att förundersökningen har avslutats.

Denna lag träder i kraft den 20 .

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7091 (painettu)
ISSN 1798-7105 (PDF)
ISBN 978-952-259-615-4 (nid.)
ISBN 978-952-259-616-1 (pdf)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi